

ถนนนางงาม : พื้นที่ย่านเมืองเก่าสู่การกลายเป็นสินค้าในกระแสการท่องเที่ยว
**Nang Ngam Road: The Commoditization of Songkhla Old Town Space
in Booming Tourism**

สุนิสา มุณีเมธี
Sunisa Munimathee

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Human and Social Development
Prince of Songkla University**

2555

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ ถนนนางงาม: พื้นที่ย่านเมืองเก่าสู่การกลายเป็นสินค้าในกระแสการท่องเที่ยว
 ผู้เขียน นางสาวสุนิสา มุณีเมธิ
 สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกีตถวา บุญปราการ)

.....ประธานกรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพันธ์ เขมคุณาศัย)

.....กรรมการ
 (ดร.อุทิศ สังข์รัตน์)

.....กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกีตถวา บุญ
 ปราการ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็น
 ส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และ
 สังคม

.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร. ชีระพล ศรีชนะ)

กณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้เป็นผลมาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศตวา บุญปรากฏ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นางสาวสุนิสา มุณีเมธี)

นักศึกษา

(4)

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสาวสุนิสา มุนีเมธี)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	ถนนนางงาม : พื้นที่ย่านเมืองเก่าสู่การกลายเป็นสินค้าในกระแสการ ท่องเที่ยว
ผู้เขียน	นางสาวสุนิสา มุนิเมธิ์
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2555

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องถนนนางงาม : พื้นที่ย่านเมืองเก่าสู่การกลายเป็นสินค้าในกระแสการ
ท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาการกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามในกระแสการท่องเที่ยว
การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยได้แก่
การสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าไปร่วมใน
กิจกรรม และไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณย่านเมืองเก่า และสัมภาษณ์เชิง
ลึก โดยมีประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการนำมาแจก
หมวดหมู่ ตีความ และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการศึกษาพบว่า การให้คุณค่าและความหมายในอดีตถนนนางงามหรือย่าน
เมืองเก่าสงขลาผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นให้คุณค่าและความหมายกับถนนนางงาม ย่านเมืองเก่า
เป็นพื้นที่ที่ใช้เดินทางติดต่อ ค้าขาย และอยู่อาศัยของผู้คนในบริเวณนั้น

ในส่วนของจุดเปลี่ยนที่ทำให้ถนนนางงามย่านเมืองเก่ากลายเป็นสินค้าเริ่มเมื่อปี
พ.ศ. 2546 ที่มีนโยบายของรัฐที่มีการจัดทำโครงการการพัฒนาขีดความสามารถในการอนุรักษ์และ
พัฒนาย่านเมืองเก่า สงขลาได้ตอบรับอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2554 โดยการทำให้โครงการร่างแผน
แม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าสงขลา ซึ่งถือเป็นการเปิดตัวในการฟื้นฟูอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า
ทั้งยังส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัวอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว
ภายใต้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 ที่เน้นขยายพื้นที่การท่องเที่ยว และขยาย
ตลาดในระดับภูมิภาค และเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน อีกทั้ง
แผนฉบับนี้ยังเน้นถึงกระแสการท่องเที่ยวประเพณีวัฒนธรรมที่มากขึ้น

การกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามหรือพื้นที่ย่านเมืองเก่าถูกประกอบสร้างจากการนำวัฒนธรรม ประเพณี ที่เคยมีในท้องถิ่นถูกรื้อฟื้นและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ขึ้นมาเพื่อนำมาใช้การท่องเที่ยว การนำสามล้อชมเมืองที่กำลังจะหายไปมาอนุรักษ์ และนำชมเมือง รวมทั้งการนำรถรางมาประกอบสร้างเพื่อให้การท่องเที่ยวบริเวณถนนนางงามถูกเพิ่มคุณค่าและเพิ่มมูลค่ามากขึ้น

Thesis Title	Nang Ngam Road: The Commoditization of Songkhla Old Town Space in Booming Tourism
Author	Miss Sunisa Munimathee
Major Program	Human and Social Development
Academic Year	2012

ABSTRACT

The purposes of the study on “Nang Ngam Road: The Commoditization of Songkhla Old Town Space in Booming Tourism” were to investigate how Nang Ngam Road had become goods for tourism. The instruments of this qualitative research were observations and in-depth interviews. The data were collected from documents, related research reports, and from the field through participatory observations. The researcher participated in some activities, observed tourism activities in the old town area, and conducted in-depth interviews on the topics related to the objectives. In data analysis, the data were classified into categories, interpreted and inductively concluded.

The results of the study revealed that the value and meanings given to Nang Ngam Road or the old town Songkhla by residents in that area were that it was an area used for contacting, trading and living.

The turning point of Nang Ngam Road was the old town area became goods in 2003 when the government had policy on a project to improve the ability to conserve and develop old town areas. Songkhla started to respond seriously to the policy in 2011 by carrying out a project in drafting a master plan for conservation and development of the old town Songkhla. That was the beginning of the revival and conservation of the old town area and of the promotion of tourism that corresponded to the strategic plan for tourism under the National Tourism Development Plan B.E. 2555-2559 (A.D. 2012-2016). This plan focuses on expanding tourism areas and markets at the regional level and emphasizes participation of local administrative organizations and communities along with emphasis on more traditional and cultural tourism.

In becoming goods, Nang Ngam Road or the old town was built by reviving culture and traditions that used to exist locally, and its identity was reproduced to serve tourism. Bringing back or conserving tricycles that were fading away to take tourists on sightseeing tours around the town, and assembling an old tram for tourism on Nang Ngam Road increases value and make it more precious.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ถือเป็นงานวิจัยงานวิจัยเชิงคุณภาพชิ้นแรกที่คุณวิจัยได้ลงทำ ซึ่งถือเป็นความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตหนึ่งของคุณวิจัยสิ่งที่ได้รับรู้และสัมผัสจากงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้เปิดโอกาสให้คุณวิจัยได้สัมผัสกับประสบการณ์ในครั้งนี้ก็คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกียรติวาท บุญปรากฏ อาจารย์ผู้ซึ่งมีเวลาให้นักศึกษาทุกคนเข้าพบตลอดเวลา คอยพรั่งพร้อมหลักคิดทฤษฎี เอาใจใส่ในทุกรายละเอียดของงาน อีกทั้งยังชี้แนะแนวทางจากประสบการณ์ของท่าน ทำให้ความรู้ที่ได้รับเกิดประโยชน์ต่อผู้วิจัยและชิ้นงานเป็นอย่างมาก และแน่นอนว่าหากผู้วิจัยปราศจากกำลังใจและความเชื่อมั่นของอาจารย์ที่ว่าผู้วิจัยสามารถทำได้และความสำเร็จของงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาต่อผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกียรติวาท บุญปรากฏ อาจารย์ที่ปรึกษาหลักด้วยใจที่เคารพอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณกำลังใจอันยิ่งใหญ่จากครอบครัววุฒิเมธีครอบครัวอบอุ่นของคุณวิจัยที่คอยอยู่เคียงข้างเสมอและเป็นที่พักพิงที่ดีที่สุดเวลาเหนื่อยล้า เป็นที่ปรึกษาที่ให้ข้อคิดและคิดเตือนใจให้คุณวิจัยมีความพยายามและอดทนต่อความเหน็ดเหนื่อยต่างๆ อีกทั้งยังคอยให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ในทุกๆ เรื่อง

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรพันธ์ เขมคุณาศัย ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ดร. อุทิศ สังขรัตน์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำ ชี้แนะ และขมวดประเด็น และเก็บรายละเอียดงานของคุณวิจัยในโค้งสุดท้าย เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นวิทยานิพนธ์ที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ท้ายสุดผู้วิจัยต้องขอขอบคุณความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ และคนในชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลาทุกท่านที่สละช่วงเวลานอนมีค่าในการทำมาหากินเพื่อมาให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยด้วยความเต็มใจ ผู้วิจัยมั่นใจเหลือเกินว่า หากปราศจากการให้ความช่วยเหลืออย่างดีเยี่ยมจากบรรดาผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ ความสมบูรณ์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงเป็นไปได้ยาก

สุนิสา มุณีเมธี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
ABSTRACT.....	(7)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญ.....	(10)
รายการภาพประกอบ	(12)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	6
ประโยชน์ของการวิจัย.....	6
ขอบเขตการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า.....	10
แนวคิดเรื่องพื้นที่.....	18
แนวคิดการท่องเที่ยว.....	27
บริบทถนนนางงาม.....	32
การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ถนน.....	36
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	39
3 วิธีการวิจัย.....	41
ผู้ให้ข้อมูล.....	41
พื้นที่ในการวิจัย.....	43
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	43
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	43
การตรวจสอบข้อมูล.....	44
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	45

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4. การรับรู้ความหมายของถนนนางงามก่อนกระแสการท่องเที่ยว.....	46
เปิดพื้นที่ย่านเมืองเก่าเพื่อรับรู้คุณค่าทางประวัติศาสตร์.....	47
ถนนนครนอก นครใน นางงาม : ถนนสายประวัติศาสตร์.....	50
การรับรู้คุณค่าความหมายถนนนางงามผ่านเรื่องเล่า.....	55
ย่านเมืองเก่าสงขลา กับสถาปัตยกรรมชิโนยูโรเปียน(ชิโน โปรตุกีส).....	61
5. การกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามในกระแสการท่องเที่ยว.....	86
จุดเปลี่ยนที่ทำให้ถนนนางงามกลายเป็นสินค้า.....	87
การประกอบสร้างถนนนางงามให้กลายเป็นสินค้า.....	98
6. สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ.....	108
สรุปผลการวิจัย.....	108
อภิปรายผลการวิจัย.....	109
ข้อเสนอแนะการวิจัย.....	110
บรรณานุกรม.....	109
นุคตานุกรม.....	116
ภาคผนวก.....	118
ประวัติผู้เขียน.....	136

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่ถนนนางงาม.....	7
2 แผนที่ย่านเมืองเก่า.....	34
3 สถาปัตยกรรมในบริเวณถนนนางงาม.....	35
4 สถาปัตยกรรมในบริเวณถนนนครใน.....	35
5 แผนที่ผังเมืองโบราณสงขลา.....	47
6 พื้นที่ท่าเรือย่านเมืองสงขลาบ่อทราย วาดโดย นายเอช วอรั้ง สมิธ.....	48
7 ผังเมืองโบราณสงขลา.....	50
8 ประตูเมืองสงขลา (ถนนนครนอก).....	51
9 ประตูเมืองสงขลาเก่า พ.ศ. 2432 (ฝั่งทิศตะวันตก).....	53
10 เมืองสงขลาเก่า.....	54
11 นางงามสงขลาคนแรก พ.ศ. 2478.....	55
12 พระราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๗ หน้า ๓๓๔๕ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๓.....	57
13 ภาพโปสเตอร์ในร้านกาแฟปีเตอร์.....	58
14 ภาพบรรยากาศภายในร้านกาแฟปีเตอร์.....	60
15 สภาพบ้านเมืองสงขลาที่มีสถาปัตยกรรมแบบจีน.....	62
16 รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีนดั้งเดิม.....	63
17 รูป Isometric แบบสถาปัตยกรรมจีนแบบดั้งเดิม.....	64
18 ช่องลมกระเบื้องปรูคินเผา (ซ้าย) ช่องลมกระเบื้องปรูเคลือบ (ขวา).....	64
19 แสดงสถาปัตยกรรมแบบจีน ผสมสถาปัตยกรรมตะวันตก.....	65
20 แสดงสถาปัตยกรรมแบบจีน ผสมสถาปัตยกรรมตะวันตก (จำแนก).....	66
21 ช่องลมลายฉลุโปร่งเดี่ยว (ซ้าย) ช่องลมโค้งประดับกระจกสี (ขวา).....	66
22 สถาปัตยกรรมห้องแถวแบบชิโน-ยูโรเปียน (อาคารตึกก่ออิฐถือปูน).....	67
23 ภาพจากด้านบนของสถาปัตยกรรมห้องแถวแบบชิโน – ยูโรเปียน.....	68
24 ลายปูนปั้นเครือเถาปูนดำแบบตะวันตก.....	68

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ		หน้า
25	สถาปัตยกรรมแบบผสมจีน ยุโรป และมุสลิม.....	69
26	สถาปัตยกรรมแบบร่วมสมัย.....	70
27	ศาลหลักเมืองสงขลา.....	71
28	ศาลหลักเมืองสงขลา ถ่ายโดย หลวงวิเศษภักดี หรือพระยาวิเชียรคีรี.....	72
29	พิธีฝังศาลหลักเมืองสงขลา (ในอดีต).....	73
30	ภาพป่าเล็กและภาพบรรยากาศหน้าร้านกับในร้านใต้โรงจั่ว.....	76
31	บรรยากาศร้านไอติมยิว.....	78
32	สัมภาษณ์คุณลุงวิวัฒน์ (ประธานชุมชน).....	79
33	สัมภาษณ์คุณลุงจักรกฤษณ์.....	81
34	รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่5) ในย่านเมืองเก่า และบริเวณกำแพงเมือง.....	83
35	ภาพบรรยากาศถนนนครนอก สงขลา พ.ศ. 2470.....	84
36	ภาพบรรยากาศเด็กนักเรียนในชุมชนย่านเมืองเก่า.....	84
37	รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่5) ในย่านเมืองเก่า.....	85
38	ถนนนางงามบริเวณห้องภาพฮาวาย.....	85
39	บรรยากาศงานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมือง.....	94
40	บรรยากาศงานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมือง.....	95
41	บรรยากาศงานถนนคนเดินถนนนางงาม.....	97
42	บรรยากาศงานถนนคนเดินถนนนางงาม (ทางเข้างาน).....	97
43	บรรยากาศงานถนนคนเดินถนนนางงามและซุ้มต่างๆ.....	98
44	สามล้อในย่านเมืองเก่า.....	102
45	บรรยากาศการเปิดงาน Singora Tram Tour วันที่ 2 มีนาคม 2555.....	103
46	บรรยากาศการเปิดงาน Singora Tram Tour วันที่ 2 มีนาคม 2555.....	103
47	ตารางการให้บริการ Singora Tram Tour.....	104
48	เส้นทางการนำเที่ยวรถราง Singora Tram Tour.....	105
49	รถราง Singora Tram Tour นำเที่ยวย่านเมืองเก่า.....	105

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

เมืองสงขลาเป็นเมืองเก่าแก่มีประวัติความเป็นมานับเป็นพันๆปี ในนามเมืองสทิงพระและพัทลุง แต่ชื่อเมืองสงขลาเชื่อกันว่า ปรากฏครั้งแรกในบันทึกของพ่อค้าและนักเดินเรือชาวอาหรับ-เปอร์เซีย ระหว่างปี พ.ศ. 1993 – 2093 ในนามเมืองซิงกูร์หรือซิงกอร่า (สกรรถ จันทรรัตน์ และสงบ ส่งเมือง 2534) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมืองสงขลามีชื่อเสียงทางการค้าขายหรือเป็นเมืองท่าทางเศรษฐกิจ ดังนั้นสงขลาจึงมีความเกี่ยวพันในด้านมิติทางเศรษฐกิจสังคม ทั้งนี้เพราะเมื่อพิจารณาความเป็นมาของเมืองสงขลาแสดงให้เห็นมาโดยตลอดว่า การเติบโตของเมืองสงขลานั้นตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้งเมืองสงขลาที่หัวเขาแดง เรื่อยมาจนถึงเมืองสงขลาฝั่งแหลมสนและเมืองสงขลาบ่อยางในปัจจุบัน (ศรีสุพร ช่วงสกุล 2550)

สงขลาจึงมีประวัติทางเศรษฐกิจที่เก่าแก่ในขณะเดียวกันมีร่องรอยการเป็นเมืองท่าทางเศรษฐกิจ อีกทั้งสงขลายังเป็นแหล่งผสมผสานทางศิลปวัฒนธรรมระหว่างไทยพุทธ มุสลิม จีน และตะวันตก ได้ปรากฏวัดวาอาราม ศาสนสถานอื่นๆมากมาย ที่เป็นแหล่งสะสมศิลปวัฒนธรรม ทางด้านปะติมากรรม จิตรกรรม และสถาปัตยกรรมที่สำคัญไว้อีกมากมาย ในยุคดังกล่าวได้ชื่อว่าเป็นยุคของการขยายตัวของศาสนสถานในพุทธศาสนามากที่สุด ในขณะที่ศาสนาอิสลามได้กลายเป็นวิถีชีวิตอีกรูปแบบหนึ่งของชาวมุสลิมในสงขลา โดยเฉพาะที่ตำบลหัวเขาและบ้านบนบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา ทั้งยังมีสถาปัตยกรรมแบบจีน และแบบตะวันตกผสมกับจีน ได้กลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญของเมืองสงขลาคุณั้น ไม่ว่าจะเป็นบ้านทรงจีน และจีนผสมตะวันตก ในย่านถนนนครในหรือตัวอาคารของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลา (สกรรถ จันทรรัตน์ และสงบ ส่งเมือง 2534)

ในอดีตบริเวณถนนนอกในและถนนนครนอกเคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าจากต่างประเทศจากบันทึกของพระสฤษดิ์จินกรณ์ กล่าวว่ามีห้องแถวและอาคารพาณิชย์ตลอดสองข้างทางบริเวณย่านเมืองเก่าซึ่งมีการค้าขายเสื้อผ้า และสินค้าต่างๆอย่างหลากหลาย จนกระทั่งกำแพงเมืองเก่าสงขลาได้ถูกทลายลงเพื่อการขยายพื้นที่ผืนดินซึ่งก็คือถนนนครในและถนนนครนอกในปัจจุบัน (คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554)

ในย่านเมืองเก่าสงขลามาจากครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย เนื่องจากในอดีตกลุ่มคนรุ่นแรกๆที่เข้ามาประกอบอาชีพค้าขายกับต่างชาติล้วนเป็นชาวจีนที่อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่ ทั้งนี้คนจีนยังมีความสนิทสนมกับพ่อค้าชาวจีนจากพื้นที่อื่นๆ มากกว่าคนไทยซึ่งเป็นคนพื้นถิ่น เช่นคนจีนจากจีนแผ่นดินใหญ่ สิงคโปร์ เมืองมะลังกา และเมืองปีนัง ซึ่งผลจากการค้าขายกับชาวต่างชาตินี้เองได้ส่งอิทธิพลถึงรูปแบบความเชื่อ รูปแบบการดำรงชีวิต และรูปแบบสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าสงขลา (คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554)

“ย่านเมืองเก่าสงขลา” ในปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครสงขลาประกอบด้วยถนน 3 สายขนานกัน คือ ถนนนครนอก ถนนนครใน และถนนนางงาม ซึ่งถนนนครนอกอยู่ชิดขนานไปกับชายฝั่งทะเลสาบสงขลาและในอดีตนั้นตั้งอยู่นอกกำแพงเมือง ถัดเข้ามาคือถนนนครใน อันเป็นถนนเส้นแรกของสงขลา เป็นถนนที่อยู่ด้านในของกำแพงเมือง และเป็นย่านที่อยู่อาศัยของผู้มีฐานะ ส่วนถนนนางงามนั้นสร้างขึ้นภายหลัง เดิมชื่อว่าถนนเก้าห้อง (การทองเที่ยวแห่งประเทศไทย 2554)

“เก้าห้อง” เป็นชื่อดั้งเดิมของถนนนางงามซึ่งตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2385 ตั้งแต่ตั้งหลักเมืองสงขลาใหม่ๆ หลังย้ายเมืองสงขลาจากฝั่งแหลมสนมายังฝั่งตะวันออก (บ่อหยง) ที่ได้ชื่อเก้าห้องเนื่องจากถนนสายนี้มีบ้านอยู่ 9 คูหาและได้เปลี่ยนชื่อจาก ถนนเก้าห้อง มาเป็นถนนนางงาม สาเหตุเพราะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 ได้มีการเฉลิมฉลองและมีการประกวดนางงามสงขลาขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี 2478 ปรากฏว่าสาวงามจากถนนนางงาม ชื่อ นางเยาว์ (แดง) โพธิสาร สกุลเดิม บุญยศิวะ ลูกนายฮ่อง นางหั่ว บุญยศิวะ ได้รับคัดเลือกให้เป็นนางงามสงขลาคนแรก สมรสกับครูต๋อง หรือครูสหัส โพธิสาร และต่อมาคนสงขลา เรียก “ถนนเก้าห้อง” ว่า “ถนนนางงาม” ดิตปากมากกว่าเก้าห้อง มาจนบัดนี้ อีกทั้งถนนนางงาม เป็นที่ตั้งของศาลหลักเมืองสงขลา ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2385 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 และพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์) เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองถนนสายนี้เป็นย่านที่อยู่อาศัยของคนจีนเก่าแก่ยาวนานเกือบ 300 ปี ควบคู่กับถนนนครนอก นครใน จึงมี สถาปัตยกรรม อารยธรรม และวัฒนธรรม (ไพฑูรย์ ศิริรักษ์ 2553) ดังนั้นจุดเด่นของถนนย่านนี้คงหนีไม่พ้นอาคารบ้านเรือนที่ปะปนกันในสไตล์ชิโน โปรตุเกสและห้องแถวแบบเก้งจีน ซึ่งสถาปัตยกรรมทั้งสองแบบนี้(จีน-ตะวันตก)ที่เราได้เห็นและสัมผัสกันอยู่ทุกวันนี้ได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์สำคัญของเมืองสงขลา โดยเฉพาะถนนนางงามอันเก่าแก่แห่งนี้

ในปัจจุบันถนนนางงามเป็นถนนสายหลักในย่านเมืองเก่า มีธุรกิจร้านค้าตลอดสายและเป็นถนนที่โดดเด่นในด้านอาหารหลากหลายประเภท ทำให้มีนักท่องเที่ยวแวะเวียนเข้ามาเที่ยวชมสถาปัตยกรรมที่ส่วนใหญ่ยังคงเอกลักษณ์เดิมเอาไว้ กราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง พร้อม

เลือกซื้ออาหารหลากหลายประเภทบนถนนแห่งนี้ ทว่าถนนนางงามมีเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศให้เข้ามาลิ้มรสอาหาร เพลิดเพลินสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชุมชนในแบบฉบับที่เป็นเอกลักษณ์ของถนนเส้นนี้ ทำให้ถนนนางงามได้กลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่ชื่อดังในภาคใต้

การท่องเที่ยวจึงมีบทบาทสำคัญต่อถนนนางงาม ถนนนางงามคึกคักไปด้วยผู้คน ที่เดินเห็นจับจ่ายซื้อของทำให้เศรษฐกิจในย่านนี้มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทั้งเป็นแหล่งทำมาค้าขายและในขณะเดียวกันก็ยังดำรงวิถีชีวิตในรูปแบบเดิม ทำให้ถนนนางงามกลายเป็นจุดขายของการท่องเที่ยว ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในการปรับตัวรับมือกับการแข่งขันที่มีความรุนแรงมากขึ้นทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก และเพื่อสนองตอบความต้องการที่มีการเปลี่ยนแปลงไปของนักท่องเที่ยว จากเดิมที่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหรือการพบเห็นสิ่งแปลกใหม่กลายเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์โดยตรง โดยการเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมวัฒนธรรมของสังคมที่ตนไปเที่ยวอย่างลึกซึ้งมากขึ้น แนวโน้มเหล่านี้ไปสู่การทบทวนนโยบายและการปรับปรุงยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวให้มุ่งไปในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (ชูเกียรติ นพเกตุ 2542)

จากนโยบายของรัฐที่มีการจัดทำโครงการพัฒนาขีดความสามารถในการอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่าเมื่อ พ.ศ. 2546 โดยการจัดทำชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเก่า เพื่อเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ย่านเมืองเก่าทุกภาคส่วน เพื่อให้เมืองเก่าซึ่งเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวได้รับการคุ้มครองให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม (สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2554) ได้ทำให้ทุกท้องถิ่นร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่าของตนให้เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ซึ่งหมายรวมถึงสงขลาด้วย เห็นได้จากทางเทศบาลนครสงขลาได้เล็งเห็นความสำคัญในย่านเมืองเก่ามากขึ้น โดยมีการทำโครงการยกร่างแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าสงขลาเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2554 และหลังจากนั้นต่างฝ่ายได้ให้ความสนใจกับย่านเมืองเก่ามากขึ้นเพื่อที่จะทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของสงขลาจึงได้มีการจัดเปิดโครงการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า ตามแผนพัฒนาและฟื้นฟูย่านเมืองเก่า โดยนายฉัฐพงษ์ ศิริชนะ รองผู้ว่าราชการสงขลาเป็นประธานเปิดโครงการ และร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ในวันที่ 19 มีนาคม 2555 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเปิดตัวในการฟื้นฟูอนุรักษ์ย่านเมืองเก่าทั้งมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว (แนวหน้า 2555)

ด้วยเหตุนี้สงขลาจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นแนวคิดใหม่เป็นความพยายามแสวงหาทางออกและ สร้างความชอบธรรมให้กับการท่องเที่ยวที่กำลังประสบปัญหา โดยนำถนนนางงามมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อที่จะทำให้ท้องถิ่นหรือชุมชนกลับมามีชีวิตชีวา และสะท้อน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ผ่านการให้ความหมายว่าเป็นวิถีชีวิตในอดีตที่ดำเนินมา อย่างต่อเนื่องและยาวนาน ซึ่งในการท่องเที่ยวบริเวณถนนนางงามได้นำความเป็นอดีตที่สะท้อนให้ เห็นวิถีชีวิตชุมชนซึ่งปรากฏในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิเช่น การนั่งสามล้อชมเมือง ในอดีตสามล้อเคยเป็นยานพาหนะที่สำคัญที่ใช้ในการเดินทางบนถนนนางงามหรือย่านเมืองเก่า เพราะสมัยก่อนรถยังไม่มากนักการเดินทางยังไม่สะดวก ในชุมชนเล็กๆมีเพียงแต่สามล้อเท่านั้น ที่จะสามารถพาผู้โดยสารไปได้ทุกหนทุกแห่ง กาลเวลาผ่านไปสิ่งต่างๆเริ่มเข้ามามีบทบาท ในตัวมนุษย์มากยิ่งขึ้น ยานพาหนะก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน ปัจจุบันสามล้อถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยี สมัยใหม่ด้วยรถยนต์ รถจักรยานยนต์รับจ้าง เหตุเพราะรวดเร็วกว่า จึงทำให้บทบาทหน้าที่ของ สามล้อก็เริ่มลดน้อยถอยลงประกอบกับผู้ปั่นสามล้อก็มีอายุที่เพิ่มขึ้น จนสามล้อเกือบสูญหาย ดังนั้น สามล้อจึงถูกลบเลือนจากวิถีชีวิตของผู้คน การให้คุณค่าต่อสามล้อจึงต่างจากอดีต แต่ในกระแส การท่องเที่ยวเช่นนี้เสมือนสามล้อถูกปลุกให้ฟื้นคืนชีพมาอีกครั้ง สามล้อถูกเปลี่ยนจากยานพาหนะ ที่ถูกใช้เป็นกิจวัตรประจำวันกลายมาเป็นการเที่ยวชมเมือง ดังนั้นสามล้อจึงถูกให้คุณค่าเพื่อเป็น จุดขายของการท่องเที่ยว จึงทำให้กลายเป็นสินค้าในกระแสการท่องเที่ยว กล่าวคือ สามล้อถูกทำให้ กลายเป็นสินค้าโดยให้คุณค่าจากการรับ-ส่งคนโดยสาร กลายมาเป็นรับใช้การท่องเที่ยว โดย พานักท่องเที่ยวชมเมืองอย่างไม่ขาดสาย เช่นเดียวกับถนนนางงาม ซึ่งเป็นถนนที่ผู้คนจะต้อง ใช้เดินทางติดต่อกับที่อื่นๆและใช้ในการเดินทางติดต่อกับคนในชุมชน อีกทั้งยังมีดีเก๋ามากมาย ที่เรียงรายกันอยู่หน้าถนน แต่เมื่อสถาปัตยกรรมเหล่านั้นถูกผูกเข้ากับกับ โปรแกรมการท่องเที่ยว ถนนนางงามจึงถูกให้คุณค่าที่แตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ ถนนนางงามในอดีตซึ่งวิถีชีวิตของผู้คน ที่ใช้พื้นที่ของถนนในการสัญจร ติดต่อกับคน มาเป็นการให้ผู้คนได้ชมความเป็นเมืองเก่าของถนน ถนนนางงามจึงถูกจัดเข้าในการท่องเที่ยวและถูกทำให้กลายเป็นสินค้า

อย่างไรก็ดีโปรแกรมการท่องเที่ยวในสงขลาได้พยายามฟื้นฟูและนำเอาวัฒนธรรม ของผู้คน ทั้งนำเอาสถาปัตยกรรมแบบโบราณมาใช้ในการท่องเที่ยวในพื้นที่สงขลา โดยการใช้ สามล้อเป็นยานพาหนะในการให้นักท่องเที่ยวได้นั่งชมเมือง ชมสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่า ของถนนนางงามที่ถูกผลักดันให้กลายเป็นสินค้าในกระแสการท่องเที่ยวเช่นนี้ ซึ่งสิ่งนี้ถือเป็น ส่วนหนึ่งในการสร้างความเป็นชุมชน อีกทั้งยังเป็นเวทีการต่อสู้แข่งขันในการสร้างความหมาย หรือ นิยามความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่สำหรับยืนหยัดใน โลกปัจจุบัน ทั้งยัง

เป็นเวทียหรือปฏิบัติการที่ถูกสร้างขึ้นมาจากทำให้ความสำคัญกับการนำเสนอการมาประยุกต์ใช้อย่างมีพลวัต กล่าวคือ ย่านเมืองเก่าได้กลายมาเป็นพื้นที่ในการสร้างความหมายหรือให้คุณค่าในการแข่งขันท่ามกลางกระแสการท่องเที่ยวเช่นนี้

กระบวนการกลายเป็นสินค้าตามแนวคิดของ Appadurai (1986) เป็นการศึกษาการให้คุณค่าของสิ่งของ โดยมองสิ่งของในฐานะสิ่งสร้างทางวัฒนธรรมที่ถูกนิยามให้มีความหมายเฉพาะเจาะจง และได้รับการจัดจำแนกหรือยกเลิการเป็นวัตถุหรือสินค้า “สินค้า” จึงเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั่วไป การดำรงอยู่ของสินค้าเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของทั้งที่เป็นวัตถุและบริการ “สินค้า” มักถูกมองว่าเป็นความอยากของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งของ ซึ่งต้องใช้เงินซื้อหา ไม่ใช่ได้จากความสัมพันธ์ทางสังคม กระบวนการกลายเป็นสินค้าจึงขึ้นอยู่กับ การซื้อทับกัน อย่างสลับซับซ้อนขององค์ประกอบต่างๆ ทั้งเรื่องเวลา วัฒนธรรม และสังคม หากสิ่งของสิ่งใดมีคุณลักษณะที่แปรผันเป็นสินค้าไม่ได้ มีช่องทางนำเสนอตัวเป็นสินค้า และมีบริบทเหมาะสมต่อการซื้อขาย สิ่งของเหล่านั้นก็จะกลายเป็นสินค้าด้วยตัวเองได้ หากในสังคมใดผลิตสิ่งของที่มีคุณสมบัตินี้สอดคล้องกับคุณลักษณะของการเป็นสินค้าดังกล่าวได้มาก หรือสิ่งของเกือบทั้งหมด มีลักษณะดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า สังคมนั้นเป็นสังคมการค้า เช่นสังคมทุนนิยม เป็นต้น อีกทั้งกระบวนการกลายเป็นสินค้า ตามแนวคิดของ Appadurai (1986) มองว่า เป็นการให้คุณค่าของวัตถุสิ่งของเช่นเดียวกับถนนนางงามที่ผู้วิจัยมองว่าผู้ที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวได้ให้คุณค่าต่อถนนนางงามที่แตกต่างจากที่เคยเป็นมาในอดีต

จากปรากฏการณ์ข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามขึ้นมาว่าถนนนางงามถูกสร้างหรือทำให้กลายเป็นสินค้าได้อย่างไร ในกระแสการท่องเที่ยวเพื่อที่จะทำให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่บริเวณถนนนางงาม ซึ่งเคยดำรงชีวิตตามปกติ แต่กลับถูกให้คุณค่าให้ความจากเดิมเป็นเพียงพื้นที่ย่านเมืองเก่าที่เป็นที่พักอาศัย ประกอบอาชีพค้าขาย เป็นถนนที่เดินทางติดต่อกันภายในชุมชน แต่เมื่อปัจจุบันการท่องเที่ยวเข้ามาถนนนางงามพื้นที่ย่านเมืองเก่าถูกให้คุณค่าให้ความใหม่ที่เป็นพื้นที่ในการรับใช้การท่องเที่ยว โดย ถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวอันจะเป็นแนวทางในการสะท้อนคุณค่าของถนนนางงามและการให้ความหมายถึงการกลายเป็นสินค้าในกระแสการท่องเที่ยว

คำถามการวิจัย

ถนนนางงามถูกทำให้กลายเป็นสินค้าในกระแสการท่องเที่ยวได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามในกระแสรท่องเที่ยว

ประโยชน์ของการวิจัย

1. เพื่อเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปรับปรุงและพัฒนาในพื้นที่ย่านเมืองเก่าได้
2. เกิดความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนกับพื้นที่ย่านเมืองเก่า ตลอดจนการให้ความหมายของพื้นที่ของถนนนางงามในบริบทการท่องเที่ยว

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาดังนี้ คือ ศึกษาการกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามในกระแสรท่องเที่ยว ในประเด็นการศึกษาการให้ความหมายคุณค่าของถนนนางงามก่อนที่จะมีนโยบายอนุรักษ์เมืองเก่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้ามา ศึกษาจุดเปลี่ยนของถนนนางงามที่ทำให้กลายเป็นสินค้า ศึกษาการให้ความหมายของถนนนางงามหลังมีนโยบายอนุรักษ์เมืองเก่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้ามา ทั้งยังศึกษาการทำให้กลายเป็นสินค้าในกระแสรท่องเที่ยว

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่สองฟากถนนนางงามเป็นพื้นที่ศึกษา ซึ่งถนนนางงามเป็นถนนที่มีชื่อเสียงในด้านสถาปัตยกรรมแบบจีนผสมตะวันตก สถาปัตยกรรมแบบชิโนยูโรเปียนหรือบางครั้งถูกเรียกว่าชิโนโปรตุกีส มักเป็นลักษณะอาคารที่โปร่งตรงส่วนหน้า ส่วนตรงโถงกลางบ้านจะเป็นลานโล่งตามคติความเชื่อแบบจีนในขณะที่ลวดลายประดับจะเป็นลักษณะดอกไม้และผลไม้มงคลในกรอบรูปปั้นแบบตะวันตก แต่จะไม่มีทางเดินหน้าอาคารที่เรียกว่าหงอคาเก้แบบภูเก็ต และ เกาะปีนัง หากสังเกตบนหลังคาจะมีคาน้ำสำหรับนั่งรับลมทะเล อีกทั้งบางหลังดูภายนอกเหมือนเป็นสามหลังแต่เมื่อถึงกลางบ้านจะพบว่าเป็นหลังเดียว อนุสาวรีย์ที่ตั้งสถาปัตยกรรมในรูปแบบนี้ได้กลายมาเป็นย่านเมืองเก่าที่มีคุณค่า นอกจากจะมีสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์แล้วนั้น ย่านเมืองเก่ายังมีวิถีชีวิต และอาหาร ที่บ่งบอกความเป็นเมืองสงขลาอีกด้วย จึงทำให้

นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวอย่างมากเพราะถนนางงามจัดเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว อีกทั้งในย่านถนนางงามยังคงวิถีชีวิตดั้งเดิมอยู่ แต่มีบางส่วนได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า

ภาพประกอบ 1 แผนที่ถนนางงาม
ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2554

ขอบเขตระยะเวลา

- ขอบเขตระยะเวลาของเนื้อหา ผู้วิจัยต้องการศึกษาความเป็นมาของถนนนางงาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 จนกระทั่งถึงปัจจุบันที่ถนนนางงามได้มีชื่อเสียงในเรื่องเกี่ยวกับตึกชิโนยูโรเปียน ซึ่งเป็นห้องแถวที่เป็นสถาปัตยกรรมแบบจีนผสมตะวันตก สถาปัตยกรรมแบบชิโนยูโรเปียน หรือบางครั้งถูกเรียกว่าชิโนโปรตุกีสนั้น ในย่านเมืองเก่าสงขลา ทั้งถนนนางงามถูกประกอบสร้างให้กลายเป็นสินค้าและถูกให้คุณค่าในแต่ละยุคสมัยที่แตกต่างกันเมื่อกระแสการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ถนนนางงามถูกประกอบสร้างเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

- ขอบเขตระยะเวลาการเก็บข้อมูล ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2555 – มีนาคม 2556

นิยามศัพท์เฉพาะ

ถนนนางงาม หมายถึง เส้นทางการคมนาคมสายหนึ่งในย่านเมืองเก่าในจังหวัดสงขลา ที่ตั้งอยู่ในตำบล บ่อทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่ประกอบไปด้วย ผู้คน บ้านเรือนเก่าแก่แบบชิโนยูโรเปียน และสินค้า

ย่านเมืองเก่า หมายถึง ถนน 3 สายขนานกัน คือ ถนนนครนอก ถนนนครใน และถนนนางงาม ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครสงขลา แต่ในการวิจัยนี้ขอศึกษาเฉพาะถนนนางงาม

การกลายเป็นสินค้า หมายถึง กระบวนการสร้างความหมายของพื้นที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า การสร้างอัตลักษณ์ให้แก่สินค้าในพื้นที่เมืองเก่าสงขลา การประกอบสร้างความหมาย การให้คุณค่าทางวัฒนธรรม การเพิ่มมูลค่าของสินค้าผ่านทุนวัฒนธรรมที่เก่าแก่

การท่องเที่ยว หมายถึง การที่มิชนโยบายอนุรักษ์เมืองเก่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ในย่านเมืองเก่าสงขลาและนำเอาถนนนางงามเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการท่องเที่ยวทำให้เป็นสิ่งที่ช่วยประกอบสร้างให้ถนนนางงามกลายเป็นสินค้า

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการที่จะอธิบายถึงกระบวนการกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาถึงที่มา และความสำคัญของถนนนางงามที่มีต่อสังคมไทยในบริบทต่างๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงการสร้างคุณค่า และการให้ความหมายของถนนนางงามของคนในสังคม โดยเมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาถนนนางงามในมิติประวัติศาสตร์ทำให้พบว่า ย่านเมืองเก่ามีบทบาทต่อเมืองสงขลามาก เพราะถือเป็นย่านเศรษฐกิจ ย่านแห่งการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญอย่างไร ในการนำชีวิตความเป็นอยู่ หรือวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นเวทีหรือปฏิบัติการที่ถูกสร้างขึ้นจากการให้ความสำคัญกับการนำเสนอประเพณีมาประยุกต์อย่างมีพลวัต กล่าวคือ ย่านเมืองเก่าได้กลายมาเป็นพื้นที่ในการสร้างความหมายในการแข่งขันท่ามกลางกระแสการท่องเที่ยวเช่นนี้

ดังนั้นการศึกษาเรื่องถนนที่มีมุมมองที่แตกต่างไปจากการศึกษาที่เกี่ยวกับถนนที่ผ่านมา โดยผู้วิจัยได้มองว่าถนนนางงามได้ถูกสร้างความหมายให้กลายเป็นสินค้า จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาประวัติความเป็นมา เรื่อยมาจนทำให้มีกระแสการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทต่อถนนสายนี้ จึงได้ก่อให้เกิดผลที่ทำให้ถนนนางงามกลายเป็นสินค้า ซึ่งจะอาศัยแนวคิดหลัก 3 แนวคิด คือ แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า แนวคิดเรื่องพื้นที่ และ แนวคิดการท่องเที่ยว มาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในสนาม โดยผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิด ในประเด็นของบริบทของถนนนางงาม เพื่อที่จะสื่อให้เห็นว่าถนนนางงามสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างไร จากนั้นจึงนำเสนอแนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า แนวคิดเรื่องพื้นที่ และแนวคิดการท่องเที่ยว เพื่อที่จะนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในภาคสนาม

แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า

ในภาวะวัตถุเคลื่อนไหวเมื่อมองไปที่ทางใดมักเห็นผู้คนใส่ใจดูแลสิ่งของวัตถุที่ตนสร้างขึ้นมาและที่พยายามไขว่คว้าทุกวัน ซึ่งในภาวะแบบนี้ที่เรากำลังดำเนินอยู่นั้น ถือเป็นสถานะที่มาจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มีการแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นปรากฏการณ์ที่เราเห็นและสัมผัสได้โดยทั่วไป ในโลกแห่งการแลกเปลี่ยน สิ่งของ ที่เราจะนำมาแลกเปลี่ยน มักจะต้องมีคุณค่าในการแลกเปลี่ยนซึ่งอย่างน้อยที่สุดก็ต้องอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน

การแพร่กระจายของระบบเศรษฐกิจเงินตรา หรือการใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ที่ล้วนเกิดขึ้นในสังคมต่างๆทั่วโลก โดยเฉพาะมนุษย์ในสังคมทุนนิยมอย่างทุกวันนี้ได้รับเอาอุดมการณ์บริโภคนิยม ซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย หรือแม้กระทั่งบริโภคในสิ่งที่ตนบริโภคไม่ได้ หากแต่เป็นการบริโภคที่ฟุ้งเฟ้อและไร้ประโยชน์

ระบบทุนนิยมมิได้สนใจวัตถุประสงค์ของในแง่ของการผลิตหรือคุณค่าในการแลกเปลี่ยน แต่กลับเน้นการขายและการบริโภค ระบบทุนนิยมมิได้ผลิตสินค้าเพื่อสนองความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ แต่กลับเน้น “การสร้างความต้องการ” หรือ ความอยาก เพื่อให้มนุษย์บริโภคสินค้าให้มากที่สุด บริโภคนิยมจึงเป็นอุดมการณ์ที่มุ่งสร้างจิตสำนึกแห่งความอยาก การครอบครอง (ยศ สันตสมบัติ 2535)

ด้วยเหตุที่ความต้องการการบริโภคหรืออุปสงค์ (Demand) เป็นส่วนหนึ่งในระบบเศรษฐกิจของสังคมมนุษย์ในโลกปัจจุบันนี้ ดังนั้นนอกจากจะเป็นความต้องการหรือความปรารถนาของมนุษย์ที่มีอาจจะระงับมาได้แล้ว ความต้องการบริโภคยังมีสถานะเป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติการและการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม เป็นการตอบสนองในเชิงกลไกการชี้นำทางสังคม ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ส่งผลต่อการบริโภคสินค้าของคนเราในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี และทำให้ความต้องการวัตถุอย่างไม่จำกัดและไม่เลือกกลายเป็นสิ่งที่หาซื้อได้ Appadurai (1986) กล่าวไว้ (อ้างถึงใน ทวิช จตุรพฤกษ์ 2548)

คำว่า “สินค้า” นักวิชาการที่ชื่อ Simmel (1978 อ้างถึงใน ปฏิญญา ลิ้มโอพารสุข สกฤต 2554) เป็นผู้ริเริ่มนำแนวคิดการตีความมูลค่าทางเศรษฐกิจ มาอธิบายว่า สินค้านั้นไม่ใช่สิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมไปซะทีเดียว แต่สินค้าเป็นสิ่งที่มูลค่าปรากฏออกมา และสินค้าไม่ยากที่จะได้มาเป็นเจ้าของ เพราะมันเป็นสิ่งที่มีมูลค่า แต่เราเรียกสินค้าว่าเป็นสิ่งที่ด้านความอยากได้มาเป็นเจ้าของ ระยะทางระหว่างความอยากได้เพียงเพราะความเพิลิดเพิลิน เป็นระยะทางที่สามารถหมดความอยากได้ หากความอยากนั้นไม่ใช่ความอยากที่แท้จริง ระยะทางดังกล่าวมีผลกระทบต่อกระบวนการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ ในเรื่องของมูลค่าของวัตถุที่กำหนดไว้แล้ว เมื่อความต้องการได้

ถูกเพิ่มเติมโดยการลดราคาวัตถุอื่นๆที่มุ่งประเด็นไปที่ความต้องการสินค้าในอีกรูปแบบหนึ่ง การแลกเปลี่ยนการลดราคาสินค้าเป็นวิธีทางเศรษฐกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ในรูปแบบของส่วนประกอบ ไม่ใช่แค่เพียงการแลกเปลี่ยนมูลค่าสินค้า แต่เป็นเรื่องภายใน การแลกเปลี่ยนมูลค่า Simmel (1978) มองว่ามูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่ถูกแจกแจงโดยการแลกเปลี่ยนการลดราคาสินค้า และการแลกเปลี่ยนทั้งหมดจะกระทำโดยลักษณะของผู้ซื้อ ผู้ขาย สำหรับบุคคลทั่วไปมอง “สินค้า” ว่าเป็นวัตถุสิ่งของ ที่ผู้เป็นสินค้ามีสิทธิในการครอบครอง โดยสิ่งของนั้นถูกผลิต ดำรงอยู่ และกระจายตัวผ่านการแลกเปลี่ยนกับสินค้าหรือเงินตราภายใต้ระบบเศรษฐกิจ โดยปกติสินค้าชิ้นหนึ่งจะมีคุณค่าอยู่อย่างน้อย 2 ประเภท คือ คุณค่าในการใช้ (Use Value) และคุณค่าในการแลกเปลี่ยน (Exchange Value) นอกเหนือไปจากคุณค่าอื่นๆ เช่น คุณค่าทางจิตใจ (Sentimental Value), คุณค่าทางศิลปะ (Artistic Value) หรือการเป็นสิ่งหายาก (Scar city) เป็นต้น (ยศ สันตสมบัติ 2535)

ดังนั้นแล้วในการผลิตสินค้าไม่เพียงแต่มีวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยนเงินตราแล้วนั้น ยังมีองค์ประกอบอื่นๆที่เข้ามาส่วนร่วมที่ทำให้สินค้าแต่ละชิ้นมีความแตกต่างกันออกไป หรือแม้กระทั่งสินค้าชิ้นเดียวกันหากแต่นำเสนอแตกต่างกันแล้วนั้น ก็มักจะทำให้สินค้ามีความแตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง ซึ่งบางครั้งการนำเสนอก็ช่วยเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าได้

Kopytoff (1988 อ้างถึงใน ปฏิญญา ลิม โอปารสุขสกุล 2554) มีทัศนะว่า กระบวนการผลิตสินค้าเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมและการให้ความหมาย สินค้าไม่ได้เป็นเพียงการผลิตวัตถุสิ่งของใดๆขึ้นมาเท่านั้น แต่ต้องได้รับการนิยามความหมายทางวัฒนธรรมว่าเป็นวัตถุสิ่งของชนิดหนึ่งด้วย วัตถุสิ่งของชนิดหนึ่งอาจเป็นสินค้าในเวลาหรือสถานที่หนึ่ง แต่กลับไม่ใช่สินค้าในเวลาและสถานที่อื่นๆ หรืออาจถูกนิยามความแตกต่างในการนิยามความหมายของสินค้า (Commodities) แสดงให้เห็นถึงระบบเศรษฐกิจแบบศีลธรรมที่อยู่เบื้องหลังระบบเศรษฐกิจการตลาดและการแลกเปลี่ยนสินค้าในชีวิตประจำวัน

อย่างไรก็ตามกระบวนการผลิตสินค้าอาจไม่เพียงแต่ใช้เครื่องมือเครื่องมือในการผลิตสินค้าเพียงอย่างเดียว แต่นั่นหมายรวมถึงการให้ความหมายของสินค้านั้นๆอีกด้วย ซึ่งทำให้ตัวสินค้ามีความหมายต่อบริบทสังคม อีกทั้งสินค้าบางประเภทอาจจะเป็นสินค้าในสถานที่และเวลาหนึ่ง แต่หากกลับกันบางครั้งหากสินค้าได้ไปตั้งอีกสถานที่หนึ่ง ในช่วงเวลาหนึ่งสินค้าอาจจะไม่ใช่สินค้าก็เป็นได้

Appadurai (1986 อ้างถึงใน ปฏิญญา ลิม โอปารสุชกุล 2554) กล่าวว่า กระบวนการกลายเป็นสินค้า (Commoditization) เป็นการศึกษาชีวิตประวัติของสิ่งของ โดยมองสิ่งของในฐานะสิ่งสร้างทางวัฒนธรรมที่ถูกนิยามให้มีความหมายเฉพาะเจาะจง และได้รับการจำแนกหรือยกเลิกการเป็นวัตถุหรือสินค้า “สินค้า” จึงเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั่วไป การดำรงอยู่ของสินค้าเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของทั้งที่เป็นวัตถุและบริการ “สินค้า” มักถูกมองว่าเป็นความอยากของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งของ เป็นอิสระจากการควบคุมของศีลธรรมหรือข้อห้ามทางวัฒนธรรม ซึ่งต้องใช้เงินซื้อหา ไม่ใช่ได้จากความสัมพันธ์ทางสังคม กระบวนการกลายเป็นสินค้าจึงขึ้นอยู่กับการซ้อนทับกันอย่างสลับซับซ้อนขององค์ประกอบต่างๆ ทั้งเรื่องเวลา วัฒนธรรม และสังคม หากสิ่งบางอย่างมีคุณลักษณะที่แปรผันเป็นสินค้าไม่ได้ มีช่องทางนำเสนอตัวเป็นสินค้า และมีบริบทเหมาะสมต่อการซื้อขาย สิ่งของเหล่านั้นก็เป็นสินค้าด้วยตัวเองได้ หากในสังคมใดผลิตสิ่งของที่มีคุณสมบัติสอดคล้องของคุณลักษณะการเป็นสินค้านั้นได้มาก หรือสิ่งของเกือบทั้งหมดมีลักษณะดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า สังคมนั้นเป็นสังคมการค้า เช่นสังคมทุนนิยม

นอกจากนั้น ทวิช จตุวรพฤกษ์ (2548) ทำการศึกษาเรื่อง พรหมแดน อัตลักษณ์ และกระบวนการกลายเป็นสินค้า: การเมืองวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า พรหมแดนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เคยถูกแบ่งออกจากกันอย่างชัดเจน หรือเป็นเอกเทศต่อกัน เช่น ลายผ้าปักของม้ง ลายผ้าแถบของลีซู ลายผ้าทอของเมี่ยน และกระเหรี่ยง ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์รวมโดยการนำเสนอผ่านตัวสินค้าขึ้นเดียวกัน เพื่อสนองความต้องการบริโภคความหมายเชิงสัญลักษณ์ของนักท่องเที่ยว การหิบบิบบิ นกจิ้งจอกสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมระหว่างชนกลุ่มต่างๆ เป็นการปรับเปลี่ยนจุดเผชิญหน้าระหว่างกัน ก่อให้เกิดพื้นที่หรือการสร้างพรหมแดนใหม่อันเป็นผลมาจากการสร้างภาวะลูกผสมที่เกิดจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมของกันและกัน ซึ่งเป็นพื้นที่ซึ่งสินค้าวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซ้อนทับลงบนพื้นที่ทางชาติพันธุ์ที่มีอยู่ก่อน

งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์ (2551) ยังได้ทำการศึกษาที่ถูกผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในระบบทุนนิยม โดยมีลักษณะเป็นสินค้าทางชาติพันธุ์ในเรื่อง อาข่า ไนท์บาซาร์ การค้า กับความเป็นชาติพันธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเมืองของเชียงใหม่กับความเป็นไปทางชาติพันธุ์ของอาข่าที่เข้ามาค้าขายภายในพื้นที่พิเศษของเมือง เช่น ไนท์บาซาร์ ผลการวิจัยพบว่า การเป็นผู้พลัดถิ่นที่หลงใหลเข้ามาสู่สังคมเมือง ส่งผลให้เกิดการนำเอาธรรมเนียมปฏิบัติเฉพาะกลุ่มมาปรับใช้กับชีวิตแต่ละวันภายในเมือง โดยเฉพาะกับกิจกรรมทางการค้า โดยสินค้าที่ชาวอาข่า

นำมาขายจะเป็นสินค้าที่มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เช่น หมวก กระโปรง เข็มขัด เป็นต้น ซึ่งมีความแปลกและแตกต่าง ทำให้ได้รับความนิยมจากชาวต่างชาติ หากแต่ผลิตภัณฑ์ที่อาข่าทำขึ้นเพื่อนำมาขายกับผลิตภัณฑ์ที่อาข่าทำขึ้นเพื่อนำมาใช้เองนั้นมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ของที่อาข่าทำขึ้นมาเพื่อใช้เองพวกอาข่าจะถือว่าเป็นของจริง โดยจะใช้อุปกรณ์ที่เป็นของดี ใช้เงินจริง ลูกปัดก็ใช้อย่างดี รวมถึงทักษะ ฝีมือและเวลาที่ใช้ก็มากกว่าของปลอม ซึ่งก็คืออันเป็นของที่ทำขึ้นมาเพื่อขายให้แก่นักท่องเที่ยว

กระบวนการทำให้เป็นสินค้า คงมิได้จำกัดอยู่เพียงวัตถุดิบของเท่านั้น แต่ในบางยุคสมัย บางสถานที่และบริบททางสังคม มนุษย์ก็ถูกทำให้เป็นสินค้าเช่นเดียวกัน ดังเช่น ค้าทาส ซึ่งเคยมีมาในอดีตและยังดำรงสืบมาในสังคมบางแห่งจนถึงปัจจุบัน กระบวนการทำให้มนุษย์เป็นสินค้า เช่น ทาส เริ่มต้นจากการจับกุม อันเป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ผู้นั้น ถูกปลดเปลื้องออกจากสถานภาพและเอกลักษณ์ทางสังคมที่เขาและเธอเคยมีมาแต่ก่อน มนุษย์ผู้นั้นกลายมาเป็นสิ่งที่ไม่ใช่บุคคล (Non-Person) กลายเป็นวัตถุดิบของซึ่งกำลังจะเป็นสินค้า แต่กระบวนการไม่ได้หยุดยั้งลงเพียงเท่านั้น การถูกควบคุมบังคับให้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมแบบใหม่ ถูกกระทำให้กลายเป็นวัตถุ หรือมนุษย์ในรูปแบบใหม่ โดยการเสริมสร้างเอกลักษณ์ทางสังคมชุดใหม่ และการเป็นสมาชิกประเภทใหม่ของสังคมใหม่ ทำให้ทาส/สินค้า ผู้นั้นมีคุณค่าในการซื้อขาย แลกเปลี่ยน เป็นทั้งปัจเจกบุคคลและสิ่งของที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนได้ ทาสดำรงชีวิตอยู่ภายใต้ศักยภาพของการแลกเปลี่ยนซื้อขายจากเจ้าของสู่เจ้าของ จากผู้ซื้อและผู้ขาย Patterson (1982 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ 2535)

Kopytoff (1988 อ้างถึงใน ปฏิญญา ลิม โอปารสุขสกุล 2554) ได้กล่าวถึงการค้าทาสในงานวิจัยเรื่อง The Cultural Biography of Thing : Commoditization as Process ไว้ว่า กระบวนการเป็นทาสนั้นจะเริ่มต้นด้วยการจับกุมไว้หรือการขาย ซึ่งจะทำการโดยแบ่งกลุ่มคนเหล่านี้ออกจากสังคม และถูกทำให้ไม่มีตัวตนทางสังคม ทาสที่ถูกหามาจะถูกนำเข้าสู่สังคมใหม่ที่มีเจ้าบ้าน โดยเปลี่ยนสถานะทางสังคมของทาส สินค้าที่ทาสกลายเป็นเหตุผลโดยการครอบครองสถานะภาพใหม่ และรูปร่างภายนอกที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กัน อาจสรุปได้ว่า การเป็นทาสเป็นกระบวนการเปลี่ยนสถานะจากที่เป็นอยู่ไปยังสถานะใหม่ ซึ่งก็คือเปลี่ยนจากบุคคลธรรมดาที่ไม่ขึ้นตรงต่อใครมาเป็นสิ่งของที่มีสถานะทางสังคมในระดับล่างสุด มีคุณค่าในการแลกเปลี่ยนและเจ้าของ ซึ่งคือเจ้านาย โดยจะตระหนักได้จากการถูกขายใหม่ ในหลายๆ สังคมจะมีความจริงของความอิสระผู้ซึ่งถูกรอรับจะอยู่ภายใต้ความหมายของสภาพขอบเขตในสังคม ประชาชนทุกคนจะมีการแลกเปลี่ยนคุณค่าและกลายเป็นสินค้า สินค้าจะมีความชัดเจนไม่ใช่ขอบเขตทางวัฒนธรรมในโลกของสิ่งของ

การนิยามความเป็นทาสถือเป็นเรื่องยาก ไม่ว่าจะเป็นคนบุคคล หรือวิธีการใช้แรงงานอย่างไรก็ตามการซื้อขายเป็นเพียงส่วนเดียวของกระบวนการ เมื่อบุคคลสูญเสียสถานภาพทางสังคม โดยถูกจับเป็นเชลย ถูกลักพาตัว ถูกลงโทษ และถูกขายเป็นสินค้าในยามข้าวยากหมากแพง เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้บุคคลสูญเสียความเป็นตัวตนทางสังคม ซึ่งบุคคลจะถูกเบียดขับออกจากสังคม ทั้งกลายเป็นวัตถุสิ่งของ หรือแม้กระทั่งกลายเป็นสินค้า บุคคลจะไร้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และกลายเป็นคนออกจากสังคม บุคคลประเภทนี้อาจถูกฆ่า หรือถูกขายเป็นสินค้าเพื่อหากำไร หรือถูกแสวงหาผลประโยชน์ได้

ในทำนองเดียวกับงานวิจัยของศุภิมา (นฤมล) วงศ์สุภาพ (2531) ศึกษาเรื่องนางงามตุ๊กกระฉก : การศึกษากระบวนการกลายเป็นหมอนวดไทย ซึ่งเป็นการอธิบายโลกทัศน์ของผู้หญิงที่ทำงานเป็นหมอนวดในช่วงเปลี่ยนผ่านของการก้าวเข้าสู่กระบวนการเป็นหมอนวดอาชีพ โดยเป็นการอธิบายถึงความสลับซับซ้อนทางความคิดของตัวผู้หญิงที่เป็นหมอนวด ระหว่างภาพความเป็นผู้หญิงชั่ว ที่สังคมทำการประทับตราให้กับผู้ที่ประกอบอาชีพค้าประเวณี กับภาพความเป็นผู้หญิงดี ที่คอยทำงานเลี้ยงดูพ่อแม่ และสมาชิกในครอบครัว ซึ่งภาพลักษณะการเป็นผู้หญิงดีและชั่วนี้เองที่เป็นการทับซ้อนกันในความรู้สึกนึกคิดของตัวหมอนวด ว่าแท้จริงแล้วสิ่งที่พวกเธอทำนั้นเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ ซึ่งคนที่จะตัดสินได้ก็คือตัวของพวกเธอเอง

ซึ่งจากงานของศุภิมา (นฤมล) วงศ์สุภาพ (2531) ชี้ให้เห็นว่า การทำงานเป็นหมอนวดได้นำการนวดมาทำให้เป็นสินค้า ซึ่งแฝงไปด้วยการค้าประเวณีถือได้ว่าเป็นการนำร่างกายหมอนวดมาเป็นสินค้าด้วย

การทำร่างกายให้กลายเป็นสินค้าถูกตอกย้ำด้วยงานของ ยศ สันตสมบัติ (2535) ทำการศึกษาเรื่อง แม่หญิงสิขาตัว: ชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย ซึ่งอธิบายถึงกระบวนการทำให้มนุษย์กลายเป็นสินค้า และถูกกีดกันทางสังคมในที่สุด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจปรากฏการณ์เด็กดองได้หรือการค้าประเวณีของเด็กสาวจากชนบทภาคเหนือ ภายในบริบททางสังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจและการเมืองของชุมชน ชนบท ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการของระบบทุนนิยมในรูปแบบใหม่ หรือบริโคโนมีย เป็นอุดมการณ์ที่ยั่วให้เกิดการบริโคโนมียอย่างไม่มีที่สิ้นสุด กระบวนการทำให้ร่างกายผู้หญิงเป็นสินค้า และการผลิตสินค้าเพื่อร่างกายผู้หญิง กลายเป็นจุดเน้นของอุดมการณ์บริโคโนมียร่างกายมนุษย์ โดยเฉพาะผู้หญิงเริ่มแปรเปลี่ยน เป็นสินค้าที่ซื้อขายได้ ส่งผลให้บทบาทของผู้หญิงตกต่ำลงในสายตาของประเทศโลกที่สาม

ในขณะที่งานศึกษาของนิวัตร์ สุวรรณพัฒนา (2541) ที่ทำการศึกษาเรื่อง ชุมชนค้าประเวณี ได้อธิบายถึงความทับซ้อนกันของความเป็นลูกสาวที่ดี และการถูกตีตราว่าเป็นผู้หญิงร้ายโดยสังคม กล่าวคือ การตัดสินใจเลือกเดินเข้าสู่กระบวนการค้าประเวณี อันเป็นกระบวนการใช้เพศและร่างกายให้เป็นสินค้า เพื่อหาเงินกลับบ้านให้พ่อแม่ซื้อที่ดิน และปลูกบ้านซึ่งมักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นค่านิยมที่ผิดๆของการหลงใหลในวัตถุของทั้งพ่อแม่และตัวหญิงสาวเอง แต่การซื้อที่ดินปลูกบ้านที่มีความมั่นคงอาจมีความหมายแฝงถึงความต้องการมีความมั่นคงในชีวิตครอบครัว นั้นแสดงถึงความเป็นผู้ที่ดีที่ต้องการทดแทนบุญคุณพ่อแม่โดยการหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนการถูกสังคมตีตราว่าเป็นผู้หญิงร้าย ซึ่งเป็นที่รังเกียจของคนในชุมชน จะถูกตัดสินจากความประพฤติทางเพศที่ร่วมหลับนอนกับผู้ชายหลายคน

Kopytoff (1988 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ 2535) ได้กล่าวว่า กระบวนการทำให้เป็นสินค้าและการกำหนดคุณค่าแลกเปลี่ยน ยังเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับกระบวนการระดึกฐู (Cognitive process) และการจำแนกแยกแยะ (Classification) วัตถุสิ่งของหรือสรรพสิ่งที่แตกต่างกันจะต้องได้รับการคัดเลือกและจัดประเภท (Category) เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการแลกเปลี่ยน ในบางครั้งสิ่งของที่แตกต่างกันจะถูกนำมาจัดประเภทให้เกิดการรับรู้ว่าเป็นสิ่งของที่อยู่ในประเภทเดียวกัน และมีคุณค่าแลกเปลี่ยนกันได้ กระบวนการจัดประเภทของสรรพสิ่งเพื่อการแลกเปลี่ยนนี้เป็นกระบวนการสากลที่เกิดขึ้นในทุกๆสังคมวัฒนธรรมทั่วโลก แต่ความหลากหลายของการจัดประเภทอาจมีความแตกต่างกันบ้าง

เช่นเดียวกับงานของขวัญหทัย เจริญไมตรีมิตร (2517) ที่ทำการศึกษาเรื่อง คน ไก่ชน และการชนไก่ กระบวนการกลายเป็นสินค้าในบริบทสังคมไทย ซึ่งกล่าวถึงกระบวนการกลายเป็นสินค้าของคนไก่ไว้ว่าเป็น กระบวนการของการสร้างคุณค่าด้วยความพยายามของกลุ่มคนหลายๆกลุ่ม เพื่อรวบรวมและรักษาความรู้และประสบการณ์การเลี้ยงไก่ชนที่กระจัดกระจายอยู่ตามแหล่งต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างภาพให้กับสินค้า และภาพเหล่านั้นมี “คุณค่า” ต่อผู้บริโภคซึ่งถูกให้สัญลักษณ์จากสังคมเช่นเดียวกัน การชนไก่ไม่ใช่มีภาพลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพนันและการพนันสัตว์ หากแต่ไก่สามารถมองในมุมมองของการเป็นสัตว์เศรษฐกิจ การละเล่นพื้นบ้านที่สมควรอนุรักษ์ ได้เช่นเดียวกัน

อีกทั้งงานของปริญญญา ลิ้มโอฬารสุขสกุล (2554) ทำการศึกษาเรื่อง มวยไทย : กระบวนการกลายเป็นสินค้าในกระแสความทันสมัย ผลการศึกษาพบว่า การสร้างความหมายจะขึ้นอยู่กับทำให้ความสำคัญของมวยไทยต่อสังคมในขณะนั้น โดยในช่วงแรกมวยไทยได้นำมวยไทยมาใช้เป็นเครื่องมือในการรบ เมื่อประเทศไทยว่างเว้นจากการทำศึกมวยไทยจึงกลายเป็นกีฬาและท้ายสุดมวยไทยได้กลายเป็นสินค้าท่ามกลางกระแสแห่งความทันสมัย โดยหลังจากการก่อตั้ง

สนามมวยมาตรฐานแห่งแรกของประเทศไทยขึ้น มวยไทยได้ถูกสร้างควมหมายที่มีความหลากหลายมากขึ้นและยังมีการทับซ้อนกันของความหมายที่ถูกประดิษฐ์สร้าง กล่าวคือ การที่มวยไทยเป็นทั้งกีฬาประจำชาติ แสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทยอีกทั้งยังมีความเป็นธุรกิจและมีการพนันเข้ามาเกี่ยวข้องในขณะเดียวกัน

Appadurai (1986 อ้างถึงใน ปฏิญญา ลิมโอบารสุขสกุล 2554) กล่าวถึง โลกของการเปลี่ยนแปลง ในงานชิ้นสำคัญเรื่อง *The Social Life of Thing: Commodities in Culture Perspective* ระบุว่า คุณค่าของสิ่งของในการแลกเปลี่ยนสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ประเภทที่หนึ่ง เป็นวัตถุสิ่งของหรือสัตว์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระบบยังชีพ (Subsistence Items) เช่น หัวมัน ข้าว ปลา อาหาร สัตว์เลี้ยง เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ประเภทที่สอง เป็นวัตถุสิ่งของที่แสดงให้เห็นถึงความมีหน้ามีตาในสังคม (Prestige Items) เช่น วัว ควาย ทาส เสื้อผ้าพิเศษ ยารักษาโรค และเครื่องทองเหลือง เป็นต้น ส่วนประเภทที่สาม คือ สิทธิพิเศษส่วนบุคคล (Rights-in-people) เช่น สามีมีสิทธิเหนือภรรยา บิดามารคามีสัทธิเหนือบุตร เป็นต้น

การให้คุณค่าในโลกของการแลกเปลี่ยนนั้น เป็นการจัดประเภทเพื่อใช้สำหรับการแลกเปลี่ยนโดยตรง หากมองย้อนไปในสมัยก่อนซึ่งไม่มีเงินตราในการจับจ่ายแลกเปลี่ยนสินค้า สมัยก่อนการแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นไปโดยง่ายและไม่มีกระบวนการที่ซับซ้อน การแลกเปลี่ยนวัตถุสิ่งของถือเป็นการให้ระบบคุณค่า แต่ละประเภทสามารถแลกเปลี่ยนกันได้ แม้สิ่งของชิ้นนั้นจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ไข่มันอาจถูกนำมาแลกเปลี่ยนกับข้าว หรือ ผัก หรือภาชนะอื่นๆ ซึ่งล้วนจัดอยู่ในประเภทสิ่งของเพื่อการยังชีพเช่นเดียวกัน ในการให้คุณค่าในโลกของการแลกเปลี่ยน มักจะมีกฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันออกไป กฎเกณฑ์เหล่านั้นมันอาจจะถูกควบคุมโดยสังคม วัฒนธรรม หรือศีลธรรมที่แตกต่างกันไป ทว่าในปัจจุบันสิ่งของเพื่อใช้ในการยังชีพถูกจัดเป็นสิ่งของที่มีคุณค่าในโลกของการแลกเปลี่ยนน้อยที่สุด ส่วนสิทธิหรืออำนาจเหนือบุคคลกำลังถูกจัดให้มีคุณค่ามากที่สุดในโลกของการแลกเปลี่ยน ซึ่งเราสามารถพบเห็นได้ในเวทีสังคมไทยในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนสินค้าต่างประเภทกันก็สามารถทำได้ เช่น ในกรณีพิธีแต่งงาน สามารถนำเอา วัว ควาย เรือกสวนไร่นา หรือสิ่งมีค่าอื่นๆ มาใช้เป็นสินสอดเพื่อทำการแลกเปลี่ยนหญิงสาวในพิธีแต่งงานได้ แต่มิได้หมายความว่าสิ่งของที่ใช่แลกเปลี่ยนหญิงสาวแต่ละคนจะต้องใช้ปริมาณเท่ากัน เพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้คุณค่าในระบบอำนาจ สิทธิ จึงทำให้สิทธิพิเศษของหญิงสาวแต่ละคนมีความแตกต่างกัน เช่น ลูกสาวของผู้มีอำนาจ หรือผู้บริหารประเทศ นั้นย่อมใช้สิ่งของในจำนวนมากกว่าเพื่อเป็นการเคารพสิทธิพิเศษ

งานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนสิ่งที่มีคุณค่าเท่าเทียมกันแม้สิ่งที่นำมาแลกเปลี่ยนนั้นมีความแตกต่างกันทางกายภาพในโลกของการแลกเปลี่ยน คือ งานวิจัยของ อรัญญา ศิริผล (2551) ซึ่งทำการศึกษาเกี่ยวกับ การพลัดถิ่นกับการกลายเป็นสินค้า : ชุมชนไทยใหญ่กับการค้าแรงงานมิติทางสังคมวัฒนธรรมชาติพันธุ์บริเวณชายแดนไทย – พม่า พบว่า การอพยพของแรงงานไทใหญ่พลัดถิ่นเข้าทำงานฝั่งไทย ไม่ได้เกิดขึ้นจากผลกระทบของสงครามและการใช้ความรุนแรงจากฝั่งพม่าเท่านั้น แต่เกิดขึ้นพร้อมๆกับการเติมโตทางเศรษฐกิจและความต้องการแรงงานราคาถูกของไทยด้วย สถานการณ์ที่ชาวไทใหญ่ต้องเผชิญกับความยากลำบากทางเศรษฐกิจและความขัดแย้งทางการเมืองทำให้ต้องอพยพเข้ามาฝั่งไทย กลายเป็นคนพลัดถิ่น หรือคนต่างด้าวที่เข้าประเทศอย่างไม่ถูกกฎหมาย ซึ่งบังคับให้พวกเขาต้องผันตัวเองให้กลายเป็นสินค้าโดยการขายแรงงาน ซึ่งถูกเอาเปรียบในเรื่องค่าจ้างแรงงานจากกลุ่มนายทุน แต่สิ่งที่ทำให้พวกเขายอมรับและเต็มใจที่จะทำงาน โดยได้ค่าแรงราคาถูกก็คือสวัสดิการที่นายจ้างหยิบยื่นให้ การให้ลูกหลานชาวไทใหญ่ได้เรียนหนังสือเป็นสิ่งดีที่พ่อแม่ชาวไทยใหญ่มุ่งหวังมากที่สุด การรับ-ส่งลูกหลานของแรงงานชาวไทใหญ่ไปเรียนหนังสือทุกวัน การรับ-ส่งลูกหลานของแรงงานชาวไทใหญ่ไปตลาดทุกๆเช้า เย็น การให้ยา หรือ การพาไปส่งโรงพยาบาลเจ็บไข้ และการให้ที่พักอาศัยถือเป็นข้อแลกเปลี่ยนที่แรงงานชาวไทใหญ่ยอมรับ และคิดว่าคุ้มค่าต่อการทำงานที่ได้ค่าแรงต่ำ

ดังนั้นหากเรามองว่ามนุษย์ทุกคนในสังคมก็มีคุณค่าของการแลกเปลี่ยนและถูกกระทำให้เป็นสินค้าในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอยู่เสมอ เราอาจเรียกคุณค่าของการแลกเปลี่ยนนั้นว่าค่าจ้าง เงินเดือน ฯลฯ แต่ในส่วนของกระบวนการทำให้กลายเป็นสินค้าของแรงงานมนุษย์ก็มีลักษณะของการกดบังคับและการเป็นวัตถุสิ่งของ แม้ว่าจะอยู่ในระดับที่รุนแรงน้อยกว่าทาสก็ตาม

เห็นได้ว่ากระบวนการกลายเป็นสินค้าไม่ได้จำกัดอยู่เพียงวัตถุสิ่งของเท่านั้น แต่ในบางยุคบางสมัย บางสถานที่และบริบทสังคม มนุษย์ก็ถูกทำให้เป็นสินค้าเช่นเดียวกัน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเรื่องกระบวนการกลายเป็นสินค้าของ Appadurai (1986) มาวิเคราะห์ถึงการสร้างคุณค่า และการให้ความหมายของถนนนางงามของคนในสังคม อีกทั้งนำมาวิเคราะห์ถึงวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของถนนนางงามจากถนนที่ผู้คนให้คุณค่าเป็นถนนของการสัญจร และการใช้ชีวิตของผู้คนตามปกติ เปลี่ยนมาให้คุณค่าว่าเป็นถนนที่มีความงาม มีการสร้างบ้านตามสถาปัตยกรรมแบบชิโน โปรตุเกสที่ควรค่าแก่การชื่นชมถูกทำให้กลายเป็นสินค้า และถูกจัดให้อยู่ในกระแสการท่องเที่ยว

แนวคิดเรื่องพื้นที่

พื้นที่ก่อนที่จะเข้ามามีบทบาทในทฤษฎีสังคมศาสตร์นั้น เดิมถูกมองในเชิงความเป็นจริงทางเลขาคณิตที่ทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นสิ่งที่ประกอบขึ้นและวัดได้ด้วยมิติความกว้างความยาวและความลึก สามารถศึกษาได้ในเชิงกายภาพในฐานะที่เป็นความจริงเชิงประจักษ์ ดังนั้นพื้นที่ในความหมายนี้จึงเป็นความจริงชนิดหนึ่งและเป็นสิ่งที่ว่างเปล่า ปลอดภัยจากการให้คุณค่ามีความเป็นกลางและมีอิสระ ปราศจากอำนาจและการเมือง เนื่องจากความเป็นจริงเชิงกายภาพนี้ถูกกำหนดมาในฐานะที่เป็นมิติหนึ่งของการมีอยู่หรือรองรับสสารและสิ่งต่างๆ

ในขณะที่แนวคิดของนักคิดสายสกุลหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) นั้น กลับมองพื้นที่ในฐานะสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยความหมาย (Code Space) ที่เกิดจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการทางสังคมของกลุ่มคนในพื้นที่นั้นๆ วิธีคิดและความรู้สึกในจิตใจ ซึ่งเป็น “พื้นที่ในมิตินามธรรม” ไม่อาจแยกออกจาก “พื้นที่ในมิติรูปธรรม” ที่เป็นเรื่องของการจัดการพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือร่างกายได้โดยพื้นที่ในสองมิติดังกล่าวเชื่อมโยงกันด้วยมโนทัศน์ของอำนาจและการนิยาม เช่น เกาะ ป่า สวนสาธารณะในเมือง หรือพื้นที่ในบ้านเรือนมิได้เป็นเพียงวัตถุหรือที่ว่างหรือที่ว่างหรือสภาพแวดล้อมข้างนอกตัวเราที่มีไว้เพื่อให้คนใช้ประโยชน์เท่านั้น วิธีจัดการพื้นที่เหล่านั้นสะท้อนวิธีคิดที่เรามีต่อพื้นที่ ลักษณะที่ชาวบ้านใช้สอยพื้นที่ในป่าทำให้เราทราบว่าพวกเขามีภาพของป่าในฐานะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มีจารีตข้อห้ามและพิธีกรรม ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างคนในหมู่บ้านที่ใช้พื้นที่ป่า นั้น ทั้งหมดนี้ทำให้เห็นภาพว่าการนิยามและจัดการกับพื้นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ปัจเจกนิยามตำแหน่งของตัวเองในสังคมและในจักรวาลวิทยาอย่างไร ความหมายของพื้นที่จึงแยกไม่ออกจากการที่ปัจเจกให้ความหมายกับตนเองและสิ่งต่างๆ (อภิญา เพ็ญฟูสกุล 2543)

คนเราจึงต้องสัมพันธ์กับพื้นที่อยู่ตลอดเวลา แต่เราไม่ได้รู้สึกหรืออยากตั้งคำถามกับพื้นที่เนื่องจากทุกสิ่งทุกอย่างกลายเป็นชีวิตประจำวันที่เราใช้ประโยชน์อยู่ทุกเมื่อเชือวัน ทั้งที่พื้นที่ทุกตารางเต็มไปด้วยความรู้และอำนาจจนเราเองไม่สามารถที่จะมองเห็นหรืออธิบายอำนาจที่แฝงอยู่ในรูปการจึกระบบพื้นที่ที่เราดำรงอยู่ได้อย่างครบถ้วน

Foucault (1984 อ้างถึงใน อภิญา เพ็ญฟูสกุล 2543) มองพื้นที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบต่างๆ ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ พื้นที่จึงมีความสัมพันธ์กับการใช้อำนาจซึ่งยังสัมพันธ์กับความรู้ เช่นเดียวกับพื้นที่ในทัศนะดังกล่าวจึงไม่ใช่พื้นที่ทางกายภาพ แต่เป็นพื้นที่ของการช่วงชิงอำนาจผ่านกระบวนการในการกำหนดกฎเกณฑ์ของพื้นที่ ซึ่งคอยควบคุมคนในสังคมที่ดำรงอยู่ใน

พื้นที่ นอกจากนี้พื้นที่ยังมีภาคปฏิบัติการของความรู้กำหนดให้มีสถาบันที่ทำหน้าที่ในการดูแลการใช้อำนาจในพื้นที่ต่างๆ ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ผ่านเจ้าหน้าที่ของสถาบัน เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ ครู แพทย์ เป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สร้างความเข้มงวดในการควบคุมในพื้นที่ Foucault ยังได้สนับสนุนให้เห็นว่าพื้นที่ไม่ใช่เรื่องหยุดนิ่งหรือเป็นเรื่องที่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่พื้นที่จะมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาขึ้นอยู่กับกระบวนการช่วงชิงในการสร้างกฎเกณฑ์ของพื้นที่เป็นสำคัญ เช่น บ้านถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ส่วนตัวของเจ้าบ้าน บ้านที่ประกอบไปด้วยห้องต่างๆ ซึ่งทำให้แขกที่มาบ้านถูกกำหนดบทบาทและตำแหน่งแห่งที่ในบ้าน ไม่ให้ละเมิดพื้นที่ส่วนตัวในบ้าน แขกจึงสามารถอยู่ในบ้านเฉพาะพื้นที่ที่ถูกจัดวางไว้ให้เท่านั้น

เดิมพื้นที่ถูกมองในฐานะความเป็นจริงที่มีตรรกะมองเห็นได้ด้วยคำอธิบายทางภาษาคณิตศาสตร์ เพื่อหาขนาดและปริมาณของพื้นที่ พื้นที่ทุกตารางกิโลเมตรไม่ว่าจะเป็นป่า สวนสาธารณะ ทะเล เป็นการมองพื้นที่ในทัศนะของนักภูมิศาสตร์ จีรูวดี เสนาคำ (2549) ได้ชี้ให้เห็นประเด็นนี้ว่าพื้นที่ต่างๆ เป็นเพียงแค่ “พื้นที่ทางกายภาพ” หรือ “พื้นที่สัมบูรณ์” ซึ่งพื้นที่ถูกมองเป็นวัตถุหนึ่งในฐานะที่เป็นสิ่งที่มีคุณสมบัติเฉพาะมีความเป็นหนึ่งเดียวและเป็นสิ่งว่างสำหรับบรรจุสิ่งอื่น ในสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามองพื้นที่ทางกายภาพแยกเป็นส่วนๆ แยกขาดกัน ไม่มีความต่อเนื่องพื้นที่ทางกายภาพนั้นบรรจุความเป็นสังคมของตนเองได้อย่างลงตัว

Lefebvre (1991 อ้างถึงใน ขงยุทธ บูรณเจริญกิจ 2545) นักวิชาการด้านสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส มีผลงานเกือบ 70 ชิ้น ในระหว่างปี ค.ศ. 1934-1986 งานของเลอเฟบ เป็นงานที่ใช้แนวคิดของมาร์กซ์ (Karl Marx) เป็นหลัก เช่นเดียวกับที่มาคัส (Macuse) มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวของนักศึกษาในสหรัฐฯ เลอเฟบก็มีบทบาทอย่างสำคัญในการเคลื่อนไหวของนักศึกษาฝรั่งเศสในช่วงปี ค.ศ. 1986

งานทฤษฎีของ Lefebvre ได้แย้งการแบ่งขั้วระหว่าง แนวคิดแบบ Marxist-Humanist-Existentialism ของซาร์ต (Jean Paul Satre) ที่นักคิดยุคหลังเรียกว่าแนวคิดแบบ “มาร์กซ์วัยเยาว์” (Young Marx) ที่ให้ความสำคัญกับเงื่อนไขในเชิงโครงสร้างน้อยกว่าเงื่อนไขของความเป็นมนุษย์ ที่มีอิสระในการคิด และการทำ กับแนวคิดแบบ Structuralism ของอัลทูซเซอร์ (Louis Althusser) หรือที่นักคิดยุคหลังจะเรียกว่าแนวคิดแบบ “มาร์กซ์วัยวุฒิภาวะ” (Mature Marx) ที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างมากเกินไปและละเลยมิติด้านวัฒนธรรม อุดมการณ์ ในฐานะที่มีลักษณะที่กึ่งอิสระ (Relative Autonomy) จากโครงสร้าง เลอเฟบเสนอให้มองชีวิต ความคิด และความสนใจของมาร์กซ์เป็น “โครงการ” ที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและไม่สามารถแยกออกได้เป็นส่วนเดียว สิ่งที่เลอเฟบพยายามทำคืออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมโดยเชื่อมร้อยความคิดที่สลับซับซ้อนนี้ด้วยกัน โดยการนำมโนทัศน์ที่ว่าด้วย “พื้นที่ทางสังคม” มาใช้

ในช่วงปี ค.ศ. 1968-1974 เลอเฟบเขียนหนังสือเกี่ยวกับ กระบวนการกลายเป็นเมือง (Urbanization) และการสร้าง/ผลิตพื้นที่ (Production of Space) ถึง 7 เล่ม เขตตระหนักรู้ถึงความสำคัญของเงื่อนไขเมืองที่มีผลต่อชีวิตประจำวันของผู้คน (แทนที่จะเน้นศึกษาเฉพาะการเมืองในที่ทำงาน/โรงงาน –Work-Place Politics) ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมครั้งใหญ่ในฝรั่งเศส ในงานศึกษาเรื่องการสร้าง/ผลิตพื้นที่ เลอเฟบผนวกเอาแนวคิดของเฮเกล (Ferdinand Hegel) มาร์กซ์ (Karl Marx) นิทเช่ (Friedrich Nietzsche) และฟรอยด์ (Sigmund Freud) กับความสนใจเรื่องศิลปะ ดนตรี การเฉลิมฉลอง ตลอดจนการเคลื่อนไหวทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในเขตเมืองและชนบทที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คน

Lefebvre ใช้นิยามของเฮเกลเรื่อง “การผลิต” มาอธิบายการผลิตทางสังคมว่า “ความคิดสร้างโลก” (Ideas Produce the World) เฮเกล กล่าวว่าแม้ว่าธรรมชาติจะสร้างมนุษย์ แต่ธรรมชาติก็ไม่ได้เป็นผู้กำหนดความเป็นไปทางสังคมเสียทั้งหมด มนุษย์สร้างประวัติศาสตร์ สร้างความรู้ และสร้างสำนึกตัวตน ผ่านการต่อสู้และการใช้แรงงาน สำหรับมาร์กซ์และเฮเกล การผลิตไม่ได้มีความหมายแคบเพียงแค่ผลผลิตที่เป็นสิ่งของและสินค้าแบบที่นักเศรษฐศาสตร์มอง นักเศรษฐศาสตร์จะเน้นมโนทัศน์ 3 ประการคือ การผลิต ผลผลิต และแรงงาน ประเด็นปัญหาของนักเศรษฐศาสตร์จึงมีเพียงแค่ว่า ใครผลิต ผลิตอะไร ผลิตเพื่ออะไร และเพื่อใคร แต่สำหรับเฮเกลและมาร์กซ์ตามสายตาของเลอเฟบนั้น การผลิตมีความหมายครอบคลุมถึงการผลิตและการสืบทอดทางสังคม เช่น อุดมการณ์ และเลอเฟบเองได้ขยายความการผลิตออกไปให้ครอบคลุมปริมณฑลของการผลิตความรู้ ภาษา และสัญลักษณ์ โดยใช้เรื่อง “การสร้าง/ผลิตพื้นที่” เป็นตัวอย่างรูปธรรม

เช่นเดียวกันกับการผลิตทางอุตสาหกรรม Lefebvre (1991 อ้างถึงใน ยงยุทธ บุรณเจริญกิจ 2545) เสนอว่าการผลิตทางสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆดังนี้

1. พลังทางการผลิต (Force of Production) ซึ่งหมายถึง พลังที่นำมาใช้ในการผลิต พลังนี้เป็นผลของความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นเพียงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ แต่เป็นผลของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับความรู้-เทคโนโลยี อุดมการณ์ และข้อมูลข่าวสาร

2. ความสัมพันธ์ทางการผลิต (Relation of Production) ซึ่งเป็นตัวกำหนดกระบวนการผลิตตลอดจนกระบวนการบริโภค การแบ่งแรงงาน (Division of Labor) ว่าใครจะต้องทำอะไร เมื่อไร อย่างไร

ทั้งสองส่วนนี้รวมกันเรียกว่าวิธีการผลิต (Mode of Production) ซึ่งมีทั้งระบบทุนนิยมที่ควบคุมโดยรัฐ (State Capitalism) และอาจเป็นวิธีการผลิตแบบที่เรียกว่า การจัดการพื้นที่แบบรวมหมู่ (Collective Management of Space) เลอเฟบกล่าวว่า พื้นที่ทางสังคมที่เรียกว่า “เมือง”

นั่นมีความซับซ้อนในแง่ที่ว่า เมืองเป็นสิ่งสร้างทางสังคมที่มีการถือครองของปัจเจก (Private Property) อยู่ในนั้นด้วย ผู้ที่มีส่วนกำหนดความหมายของพื้นที่เมืองจึงมีทั้งรัฐ สังคม กลุ่มคน และเจ้าของทรัพย์สินที่เป็นปัจเจก

Lefebvre เสนอว่า พื้นที่ทางสังคมเป็นอาณาบริเวณที่รวมเอาสิ่งที่ถูกสร้างและความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ มาไว้ด้วยกัน พื้นที่ทางสังคมเป็นที่ที่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างการผลิตทางสังคม และการสืบทอดทางสังคม กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมมี 3 กระบวนการที่อาจเสริมหรือขัดแย้งกัน Lefebvre (1991 อ้างถึงใน ลลิตทิพย์ ก้องพานิชกุล 2554)

1. กระบวนการสร้างขอบเขตของสถานที่ (Place) เช่น โรงเรียน ลูก โรงพยาบาล บาร์ เป็นต้น

2. กระบวนการสร้างความหมายของพื้นที่ เช่น ที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่พักผ่อน ที่คุ้มเข้มที่อันตราย และที่สวยงาม เป็นต้น กระบวนการนี้มีความหมายมากกว่าการสร้างสถานที่ความหมายหรือรหัสถูกสร้างขึ้นเพื่อกำหนดรูปแบบการใช้พื้นที่ (จะใช้พื้นที่นี้ทำอะไรได้บ้าง) กฎระเบียบในพื้นที่ (ใครจะสามารถใช้พื้นที่นี้ได้ ใช้เมื่อไหร่ และใช้อย่างไร)

3. ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ (Spatial Practices) เป็นปฏิบัติการที่สร้าง (Produce) และสืบทอด (Reproduce) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของความหมาย/รหัสของพื้นที่

Lefebvre เสนอว่า พื้นที่ทางสังคมไม่ใช่สิ่งของ ไม่ใช่อาณาบริเวณของสถานที่ แต่เป็นสิ่งสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ธรรมชาติ (ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ) ยกตัวอย่างเมืองเวนิซ การสร้างเมืองขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศที่แวดล้อมไปด้วยสายน้ำ และลักษณะเฉพาะของพื้นดิน

2. พลังการผลิต ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการใช้เครื่องมือเทคโนโลยี

3. ความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ซึ่งกำหนดโครงสร้างของอำนาจทางสังคม-การเมือง ที่จะบอกว่าใครเป็นผู้ผลิตพื้นที่เวนิซ และผลิตให้เป็นพื้นที่แบบใด เมืองเวนิซถูกสร้างเพื่อการอยู่อาศัย การยึดครอง การปกป้องอาณาบริเวณ การประกาศศักดาของศาสนาอำนาจที่ต้องมีการเคารพบูชา ซึ่งนับเป็นปฏิบัติการทางการเมือง และกลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว สำหรับผู้ชมความงามของเมือง และชื่นชมศิลปะของศาสนาสถาน

ความสัมพันธ์ทางการผลิตนี้เองเป็นประเด็นที่ Lefebvre (1991 อ้างถึงใน ลลิตทิพย์ ก้องพานิชกุล 2554) ตั้งใจศึกษาเขากล่าวว่าความสัมพันธ์ทางการผลิตของพื้นที่ทางสังคมสามารถวิเคราะห์ได้จาก

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคม-การเมืองที่เป็นที่มาของอำนาจในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางสังคม

2. การใช้เวลาและการใช้สถานที่ในชีวิตประจำวันของผู้คน ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ของคนที่มาใช้พื้นที่

3. ความหมาย/รหัสที่ผู้คนให้กับพื้นที่

ความหมายของพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เนื่องจากผู้ที่มีอำนาจในการสถาปนาความหมายมีหลายกลุ่ม ในหลายสถานการณ์ ความหมายต่อพื้นที่จึงมีทั้งที่เสริมซึ่งกันและกัน และความหมายที่ขัดแย้งกัน

Lefebvre (1991 อ้างถึงใน หทัยรัตน์ ทองสกุล 2554) ยังได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ไว้อีกด้วยว่า พื้นที่นั้นถูกสร้างโดยการผ่านเวลา และมักจะแสดงตัวเองในฐานะที่เป็นเหมือนดังชิ้นส่วนที่มาประกอบเข้าด้วยกัน โดยการเชื่อมสัมพันธ์กันด้วยเวลา ดังนั้นแต่ละพื้นที่จึงมีลักษณะทางประวัติศาสตร์ของตนเอง ประวัติของพื้นที่จึงไม่ใช่สิ่งอื่นใดนอกจากประวัติศาสตร์ของการดำรงอยู่ของพื้นที่ และเป็นผลผลิตหรือสิ่งที่ถูกผลิต จากกิจกรรมที่รวมเอาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี และสิ่งที่เหนือไปกว่านั้น คือพื้นที่ที่เป็นผลผลิตสร้างทางการเมือง ซึ่งสำหรับเลอเฟบแล้วโครงสร้างสัมพันธ์ทางสังคมการเมืองเป็นเรื่องของชนชั้นปกครองกับการทุจริตส่วนเกินกับชนชั้นแรงงานและประวัติศาสตร์ของพื้นที่เป็นลักษณะเฉพาะของทุนนิยม ซึ่งจะนำไปสู่การครอบงำพื้นที่โดยชนชั้นกลาง

พื้นที่ทางสังคมมีปฏิบัติการของพื้นที่ทำให้มองเห็นการก่อรูปทางสังคมของพื้นที่จากการผลิตและการผลิตซ้ำของพื้นที่ที่นำไปสู่การสร้างและเชื่อมโยงความหมายของพื้นที่ทางสังคม และความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นความปกติและเคยชินของคนในพื้นที่ คนจึงไม่รู้สึกว่าตนถูกบังคับและยินดียอมรับปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของพื้นที่ที่ตนดำรงอยู่ เมื่อกล่าวถึงความหมายของพื้นที่ทางสังคมข้อสังเกตหนึ่งคือ ในสังคมนั้นมีวัตถุสิ่งเดียวกัน แต่ มีความหมายได้หลายอย่างเช่น เหล้า ในความหมายของนักดื่มต่างจากเหล้าในความหมายของนักวิชาการสาธารณสุข ซึ่งเป็นการให้ความหมายจากมุมมองความรู้ในฐานะการดูแลสุขภาพและพยายามผลักดันบรรณรักษ์ให้คนสังคมนำไม่ดื่มเหล้า และรัฐควรที่จะเลิกผลิตเหล้า พื้นที่ที่ขายเหล้าในสายตาของนักวิชาการจึงเป็นพื้นที่ที่เสี่ยงต่อความรุนแรง เหล้านี้เป็นภาพตัวแทนที่สร้างขึ้นส่งผลให้พื้นที่ที่เกิดความหมายต่างๆ หลากหลาย แต่คอเหล้ากลับมองว่าเหล้าเป็นเครื่องคลายเครียด และพื้นที่ดื่มเหล้าเป็นพื้นที่แห่งความสุขในการพบปะสังสรรค์ พื้นที่ในฐานะที่เป็นตัวแทนของคอเหล้าจึงเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ของนักวิชาการสาธารณสุข

พื้นที่ทางกายภาพมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ด้วยผืนดินผืนน้ำและผืนฟ้า มีความสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐาน ปลูกบ้านเรือน ทำมาหากิน และอื่นๆ ของมนุษย์ ซึ่งหากมองพื้นที่เป็นเพียงวัตถุหนึ่งก็ดูไม่ได้เป็นปัญหา แต่ด้วยสังคมเป็นก่อเกิดจากกระบวนการทางวัฒนธรรม

สิ่งต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในโลกจึงไม่ได้มีความหมายในตัวเอง แต่ถูกกำหนดขึ้นด้วยเงื่อนไขทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น พื้นที่ในทัศนะของ ชงชัย วินิจกุล (2534) จึงเป็น “สัญลักษณ์กำกวม” ซึ่งอธิบายได้ว่าแม้พื้นที่ทุกตารางนิ้วนั้นบรรจุด้วยความหมายมากมาย ซึ่งความหมายต่าง ๆ นั้นไม่ได้เลื่อนลอยไร้ทิศทาง แต่กลับถูกกำหนดทิศทางด้วยการสร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ ก่อให้ความหมายนั้นมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ยอมรับ ด้วยความหมายและนัยที่หลากหลาย บนเงื่อนไขทั้งที่สอครับและขัดแย้ง ความหมายจึงผันแปรไปตามผู้แสดงตัวตนทางความคิดพฤติกรรมในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ พื้นที่ในทางกายภาพจึงแยกออกจากกันด้วยพรมแดนที่ครอบงำครอบอยู่เหนือพื้นที่ทางสังคมนำไปสู่การสร้างความเป็นหนึ่งเดียวด้วยกิจกรรม ภาษา วัฒนธรรม พิธีกรรม การเมือง ตัวตน

จากการศึกษาของสิริพร สมบูรณ์บุรณะ (2546) ได้อธิบายให้เห็นมุมมองการรับเอาความหมายพื้นที่แบบรัฐมาอธิบายความสัมพันธ์ของคนบนพื้นที่ทางสังคม ซึ่งเป็นอำนาจที่นำไปสู่การสร้างตัวตนผ่านแผนที่ ทั้งนี้แต่เดิมนั้นการให้ความหมายของดินแดนเกิดจากระบบความเชื่อซึ่งไม่ได้ขีดเส้นแบ่งเขตแยกชัดเจน แต่ความหมายของพื้นที่แบบใหม่ที่กระทำโดยอำนาจรัฐนั้นได้เปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ทางสังคมของคน การช่วงชิงความหมายแบบใหม่ของรัฐผ่านการสร้างแผนที่ โดยการอ้างเงื่อนไขความต้องการแบ่งแยกอาณาเขตการปกครองที่ชัดเจนในการเข้าใช้ทรัพยากร แต่ความกำกวมของพื้นที่ที่ถูกเขียนด้วย “เส้นหมึก” นั้นได้แยกมนุษย์ออกจากกัน ในฐานะที่เป็น “คนพลัดถิ่น” ที่ดำรงอยู่ในพม่าบริเวณเส้นพรมแดนไทยที่จังหวัดระนอง กลุ่มคนเหล่านี้ถูกผลักไสความเป็นพ่อ แม่ พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ออกจากกันให้กลายเป็นคนอื่นด้วยกฎเกณฑ์เรื่องพรมแดนและกีดกันสิทธิ์ในการใช้ตัวตนบนพื้นที่ซึ่งเดิมเคยถูกใช้ประโยชน์ในความหมายเดิม ซึ่งคนพลัดถิ่นนั้นพยายามสร้างตัวตนให้รัฐไทยได้มองเห็นความสำคัญด้วยการที่พยายามมีส่วนร่วมทางการเมืองในไทย การพูดและการเขียนภาษาไทยได้อย่างชำนาญ และไม่ยอมเรียนรู้ภาษาพม่า ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวของพม่า เป็นปฏิบัติการของคนในสังคมของคนไทยพลัดถิ่นในการพยายามสร้างตัวตนความเป็นไทย ด้วยการช่วงชิงความหมายผ่านการดำรงตัวตนของความเป็นไทยได้อย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่การรับการยอมรับในการเข้ามาอยู่บนพื้นที่ทางสังคมในประเทศไทยโดยไม่ถูกจำกัดสิทธิทางกฎหมายเช่นเดียวกับคนไทยทั่วไป

เช่นเดียวกับที่สิริวุฒิ เสนาคำ (2549) ได้อธิบายให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องพื้นที่ได้ทำให้มองเห็นปัญหาในระดับความเป็นรัฐนั้น การกำหนดแบ่งสันปันส่วนดินแดน ทรัพยากรคน และอื่นๆ เป็นการช่วงชิงการให้ความหมายให้กับพื้นที่ทางกายภาพ นำไปสู่การคลี่คลายการลดทอนความคิดด้วยอคติทางชาติพันธุ์ ดังเช่นกรณีของคนไทยพลัดถิ่นในการศึกษาของสิริพรด้วยพรมแดนนั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้างมาทีหลัง หากเส้นพรมแดนสามารถที่จะลบออกได้จริงก็จะทำให้

มองเห็นความสัมพันธ์ในความเป็นเครือญาติที่ไม่ได้ใช้เส้นพรมแดนมาอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมของคนที่อยู่คนละฝั่งเส้นพรมแดนกัน ซึ่ง ฐิรุฒิ ได้อธิบายต่อด้วยมุมมองของสังคมที่เข้าไปสู่โลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดการย้ายถ่ายเททางวัฒนธรรมผ่านการเคลื่อนของคนข้ามพรมแดนกันไปมา นั้น การดำรงชีวิตและตัวตนของคนในสังคมนั้นไม่ได้มีความเป็นหนึ่งเดียวกันอีกต่อไป การข้ามไปมาทางวัฒนธรรมทำให้เกิดการทิ้งร่องรอยทางวัฒนธรรมนั้นไว้ คนไทยในพม่าหรือพม่าที่อยู่ในไทยต่างก็ซึมซับวัฒนธรรมเหล่านั้นไปประกอบติดอยู่กับตัวตนของตนเอง

จะเห็นว่าพื้นที่ทางกายภาพนั้นแม้จะเป็นเพียงวัตถุหนึ่งทางสังคมแต่พื้นที่ทางกายภาพเป็นแหล่งรวมไปด้วยการสร้างความหมายที่ช่วงชิงบนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อยึดครองการเป็นเจ้าของพื้นที่ “คน” จึงเป็นส่วนสำคัญที่เข้าไปสัมพันธ์กันในการสร้างความหมายให้กับพื้นที่ พื้นที่ทางสังคมจึงเป็นแหล่งรวมไปด้วยความหมายที่ถูกสร้างซ้อนทับกันไปมาอย่างมากมายด้วยเงื่อนไขต่างๆ

จากการศึกษาของขจรจบ กุสุมาวลิ (2542) ได้ชี้ให้เห็นว่าอำนาจในการสร้างความหมายให้กับพื้นที่ของรัฐนั้นเป็นการเบียดขับคนที่ไม่สามารถนิยามตัวตนอย่างสัมพันธ์กับพื้นที่ เพื่อช่วงชิงและต่อรองในการดำรงอยู่บนพื้นที่ทางสังคม ซึ่งขจรจบได้อธิบายด้วยปรากฏการณ์การจัดการพื้นที่บริเวณวิหารพระมงคลบพิตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถูกสร้างให้เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ในความหมายแบบรัฐคือเป็นแหล่งความทรงจำ ความศักดิ์สิทธิ์ และความ เป็นชาติ ต้องอนุรักษ์เพื่อดำรงประวัติศาสตร์ชาติไว้ นำไปสู่ความชอบธรรมในการจัดการทั้งพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางสังคมให้อยู่ในความควบคุม และการจัดวางความสัมพันธ์ทางสังคมต่อพื้นที่แบบใหม่ให้สอดคล้องกับความหมายใหม่ที่สร้างไปให้กับพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านนั้นไม่มีตัวตนบนพื้นที่ทางสังคม

เห็นได้ว่าการศึกษานำแนวคิดพื้นที่ทางสังคมนั้นถูกทำเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน โดยประเด็นปัญหาหลักที่ได้ถูกวิเคราะห์อย่างเป็นนัยสำคัญคือ ความหมายที่จะไม่ให้สังคมมองเห็นภาพของคนตัวเล็กๆ ที่ถูกทำให้ไร้ตำแหน่งแห่งที่ โดยแนวคิดพื้นที่ทางสังคมถูกนำมาเชื่อมโยงเพื่ออุดรูรั่วที่เกิดจากการแบ่งแยกกีดกันเบียดขับกีดกันออกจากกันด้วยการสร้างความหมายให้กับพื้นที่อย่างเข้าข้างตัวเองเป็นที่สุด แม้ว่าพื้นที่ทางความคิดจะตกเป็นเครื่องมือของอำนาจที่เหนือกว่า แต่อำนาจเบื้องล่างเองก็พยายามสร้างความหมายบนพื้นที่ที่เป็นของตนเองเพื่อโต้แย้งกับการที่กักเอาว่าเป็นเจ้าของพื้นที่ที่ดำรงอยู่

สังคมปัจจุบันที่อยู่ภายใต้ระบบทุนนิยม เมื่อในระบบทุนนิมนั้นมีความสำคัญมาก เพราะเมื่อนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอันดับแรกในระบบทุนนิยมต้องมี เมืองในระบบทุนนิยมมีลักษณะดังนี้ (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร 2543)

1. เมืองได้สร้างวิถีคิด/วิถีจัดการเกี่ยวกับพื้นที่ขึ้นมาชุดหนึ่ง นั่นคือการแยกบ้านออกจากที่ทำงาน เพื่อสร้างระบบแรงงาน สำหรับการผลิตและการสะสมทุน พร้อมกับสร้างชนชั้นใหม่ขึ้นมาเรียกว่าชนชั้นแรงงานในเมือง การแยกบ้านและที่ทำงานออกจากกันได้เพราะมีการคมนาคมที่สะดวก

2. เมืองได้ทำให้ที่ดินกลายเป็นสินค้า ที่เป็นต้นทุนในการผลิตแบบหนึ่ง และทำให้เกิดระบบย่านต่างๆขึ้น เช่น ย่านอุตสาหกรรม ย่านที่อยู่อาศัย และย่านโรงงาน เป็นต้น สิ่งที่สำคัญที่สุดในเมืองระบบทุนนิยมทำในฐานะผู้กระทำคือ การจัดระเบียบพื้นที่ขึ้นใหม่ (Re-Organized Space)

3. เมืองได้สร้างระบบ/วิถีชีวิตแบบใหม่ขึ้นมา นั่นก็คือวิถีชีวิตแบบเมือง (Urbanism) หรือจิตสำนึกแบบเมือง (Urbanized Consciousness) ผ่านประสบการณ์แบบเมือง ผ่านการจัดการพื้นที่แบบต่างๆ ของเมือง เช่นการกำหนดย่านต่างๆ การแยกบ้านออกจากที่ทำงาน การแยกระหว่างเมืองกับชนบท เป็นต้น พื้นที่ห้างสรรพสินค้าเป็นตัวอย่างหนึ่งของการจัดการพื้นที่ในระบบทุนนิยม เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการสะสมทุนให้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ เนื่องจากคริสต์ศตวรรษที่ 20 การบูคริตส่วนเกินได้ย้ายออกจากปริมาตรภาคการผลิต (Production) ไปสู่ปริมาตรของภาคการบริโภค (Consumption) ผลส่วนหนึ่งนั้นมาจากกรณีสหภาพแรงงานที่เข้มแข็ง การต่อรองจึงทำให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงเทคโนโลยีการผลิตที่ก้าวหน้าทำให้มีสินค้าล้นตลาด ห้างสรรพสินค้าจึงเข้ามาทำหน้าที่ในการดูดซับส่วนเกินแบบใหม่ได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามงานลักษณะนี้ เป็นการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคนกับพื้นที่ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่คนต้องอยู่ในพื้นที่และให้ความหมายของพื้นที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ รวมถึงการสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองขึ้นมาภายใต้พื้นที่กายภาพที่ดำรงอยู่ เช่นงานของ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2549) กล่าวถึงพื้นที่ต่างๆ ในสังคมที่ถูกเก็บกดปิดกั้นไว้หรือเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้รับความสนใจศึกษาจากทางวิชาภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นภูมิศาสตร์ทางการเมือง ภูมิศาสตร์ทางกายภาพหรือภูมิศาสตร์มนุษย์ แต่เป็นพื้นที่ที่สำคัญเกี่ยวข้องและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคนในสังคม เช่น บ้าน ถนน เมือง สุสาน คูคลอง โรงเรียน โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ อนุสาวรีย์ ศูนย์การค้าและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เป็นต้น พื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นการศึกษาพื้นที่โดยตรง กระบวนการ ขั้นตอน และรายละเอียดในการผลิต/สร้างพื้นที่เหล่านี้ขึ้นมา เป็นการศึกษาพื้นที่ในฐานะที่เป็นคำกริยามากกว่าในฐานะที่เป็นคำนาม นั่นคือการศึกษาพื้นที่ในฐานะที่เป็นผู้กระทำเป็นตัวสร้างเอกลักษณ์/ความหมายให้กับคนในสังคม

Bennett and Chaloupka (1993 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร 2549) สำหรับ “ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ก็เช่นกัน หากพิจารณาในฐานะที่เป็นพื้นที่ชนิดพิเศษแบบหนึ่งแล้ว สิ่ง

ที่เรียกว่า “ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ก็ได้มีฐานะเป็นธรรมชาติหรือเป็นกลางแต่อย่างใด แต่กลับเป็นเพียงประดิษฐกรรมของสังคมชนิดหนึ่งเช่นกัน ด้วยความพยายามจะอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบรรดาขบวนการอนุรักษ์ทั้งหลาย กลับมีลักษณะของการพยายามสร้างเอกลักษณ์/ตัวตนของสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ขึ้นมา นั่นคือ ในฐานะที่เป็นพื้นที่พิเศษแบบหนึ่ง ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสร้างสิ่งที่เรียกว่า “สภาพดั้งเดิมตามธรรมชาติ” (Wilderness) ขึ้นมา สิ่งที่บรรดาขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพยายามกระทำ ก็คือการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ความจริงชุดใหม่ รวมถึงเอกลักษณ์/ตัวตนแบบใหม่ของสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ขึ้นมา จากนั้นก็พยายามอนุรักษ์/รักษา/ตรึง ความรู้/ความจริง ตัวตนที่ตัวเองสร้างขึ้นมา ดังความพยายามรักษา “ชุมชนแบบดั้งเดิม” ส่วนการอนุรักษ์ก็มีความหมายเพียงแค่ว่าถึงการกลับไปหา “ของแท้” (Authenticity) หรือกลับไปหาสภาพดั้งเดิมที่ตัวเองสร้างขึ้นมา

Williams (1989 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสิน โอพาร์ 2549) กล่าวว่า อะไรจะเกิดขึ้นกับขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อสิ่งที่ตัวเองต้องการจะอนุรักษ์ถูกตั้งคำถามว่ามีอยู่จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงประดิษฐกรรมของวาทกรรมของบรรดาขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั่นเอง ในทำนองเดียวกัน อะไรจะเกิดขึ้นกับบรรดานักเคลื่อนไหวทางด้านชุมชน/ประชาสังคม ถ้าหากสิ่งที่ตัวเองเชื่อว่าเป็นฐานรากของชุมชน นั่นคือ ชุมชนแบบดั้งเดิม ถูกตั้งคำถามว่ามีอยู่จริงหรือไม่และเป็นไปได้หรือไม่ ถ้าหากจะกลับไปหาสิ่งที่มิได้มีอยู่จริงและทำให้เกิดขึ้นในพื้นที่ชนิดพิเศษที่เรียกว่า “เมือง” การที่เราสามารถจะตั้งคำถามเหล่านี้ได้เรามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหันกลับมาศึกษาเรื่องราวของพื้นที่กันอย่างจริงจัง เพราะทั้ง “สภาพดั้งเดิมตามธรรมชาติ” และ “ชุมชนแบบดั้งเดิม” ต่างก็มีฐานะเป็นพื้นที่ชนิดหนึ่งในวาทกรรมของบรรดานักอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และของบรรดานักเคลื่อนไหวทางด้านชุมชน/ประชาสังคม ทั้งคู่ “สภาพดั้งเดิมตามธรรมชาติ” และ “ชุมชนแบบดั้งเดิม” เป็นพื้นที่ที่ได้รับการชูและตอกย้ำมาโดยตลอด

Foucault (1984 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสิน โอพาร์ 2549) พื้นที่ทั้งสองแบบเป็นเพียงผลผลิตของเทคนิควิทยาการของการสร้างพื้นที่ (Technologies of Spaces) แบบหนึ่งซึ่งเรียกว่า “การทำพื้นที่ให้บริสุทธิ์ผุดผ่องน่ายกย่องบูชา” (The Purification of Space) คือการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพื้นที่ ด้วยการระบุกำหนด บทบาทหน้าที่เฉพาะเจาะจงของพื้นที่นั้นๆ เพื่อป้องกันมิให้มีการล่วงล้ำได้ เช่น พื้นที่สวนสัตว์ พื้นที่สาธารณะ ที่ทำงาน ที่พักผ่อน เมือง ชนบท หรือ ในประเทศ ต่างประเทศ เป็นต้น ขณะเดียวกันก็มีการกำหนดผู้ดูแลปกป้อง หรือผู้พิทักษ์ความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่นั้นๆ ไปพร้อมๆ กันด้วย แต่ทั้งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และผู้พิทักษ์ความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ ก็จะเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย ตัวอย่างเช่น พระจะเป็นผู้พิทักษ์ความ

ศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ แต่สำหรับสังคมปัจจุบัน ทั้งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และผู้พิทักษ์ความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่มีมากมายและหลากหลาย เช่น เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ตำรวจ ทหาร พ่อแม่ ผู้พิพากษา ครู/อาจารย์ แพทย์ บรรณารักษ์ ฯลฯ

ดังเช่นสงขลาที่นำเอาพื้นที่ย่านเมืองเก่ามาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยที่หน่วยงานต่างๆพยายามผลักดันให้ย่านเมืองเก่ากลับมามีชีวิตชีวาและสะท้อนความเป็นอดีตให้เห็นวิถีชีวิตชุมชนอีกครั้ง

การวิจัยในครั้งนี้เลือกศึกษาพื้นที่ย่านเมืองเก่าจังหวัดสงขลา ในฐานะปฏิบัติการเชิงพื้นที่ทางสังคมเป็นสิ่งบ่งชี้ความสัมพันธ์ของสามส่วน คือ

1. โครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่เป็นที่มาของอำนาจในการสถาปนาความสัมพันธ์ของสังคมในย่านเมืองเก่า
2. การใช้เวลาและการใช้สถานที่ในชีวิตประจำวันของของผู้คน ปฏิสัมพันธ์ของคนที่ใช้พื้นที่ย่านเมืองเก่า ปฏิสัมพันธ์ของคนในย่านเมืองเก่า
3. ความคิดของผู้คนที่มาต่อพื้นที่ย่านเมืองเก่า (สัญลักษณ์, รหัสหมายที่สร้างผ่านปฏิบัติการเชิงพื้นที่ทางสังคม)

“วิธีการจัดการกับพื้นที่/ปฏิบัติการเชิงพื้นที่สะท้อนความหมายที่คนให้กับพื้นที่” รูปธรรมของ “ปฏิบัติการเชิงพื้นที่” ที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ย่านเมืองเก่า ในด้านที่เกี่ยวกับการใช้พื้นที่ของผู้คนในพื้นที่ย่านเมืองเก่าในกระบวนการสร้างความหมายต่อพื้นที่ย่านเมืองเก่า

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยว

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ได้ให้ความสำคัญในการบริหารประเทศที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบในการพัฒนาประเทศ โดยมีกลไกที่จะสร้างความสมดุลระหว่างทุนทางเศรษฐกิจ หรือโลกของทุนนิยมกับทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติให้เติบโต เพื่อสร้างเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันของโลก โดยไม่ก่อให้เกิดวิกฤตด้านสังคม เป้าหมายของแผนพัฒนาฯ 10 จึงเน้นการพึ่งพาตัวเอง พึ่งความรู้ของตัวเองในการแข่งขัน ด้วยการยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และให้ความสำคัญกับทุนทั้ง 3 คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทุนทั้ง 3 ด้านจะขับเคลื่อนภายใต้ทรัพยากรบุคคล (กรวรรณ สังขกร 2552)

การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยเริ่มที่การพัฒนาคนเป็นหัวใจหลัก เพื่อนำคนที่มีความรู้ คุณภาพและจริยธรรมเข้าไปสู่ภาคการผลิตและระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย เมื่อแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้เน้นให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยว โดยให้นำเอกลักษณ์ความเป็นไทยทางประเพณีวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตมาเป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยว และให้ดำเนินตามแนวพระราชดำริส “เศรษฐกิจพอเพียง” รัฐจึงมีนโยบายสนับสนุนและกระตุ้นให้มีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นทั้งในระดับชุมชน ระดับจังหวัด และระดับภูมิภาค ส่งผลให้แต่ละท้องถิ่นเร่งพัฒนาตนเองเพื่อรองรับกับนโยบายดังกล่าว โดยเริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่มีอยู่แต่เดิมและสร้างแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ขึ้น ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวก็มีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามลักษณะของพื้นที่ เช่น การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านและชุมชนมากขึ้น (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ 2548)

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในการปรับตัวรับมือกับการแข่งขันที่มีความรุนแรงมากขึ้นทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก และเพื่อสนองตอบความต้องการที่มีการเปลี่ยนแปลงไปของนักท่องเที่ยว จากเดิมที่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหรือการพบเห็นสิ่งแปลกใหม่กลายเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์โดยตรง โดยการเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมวัฒนธรรมของสังคมที่ตนไปเที่ยวอย่างลึกซึ้งมากขึ้น แนวโน้มเหล่านี้ไปสู่การทบทวนนโยบายและการปรับปรุงยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวให้มุ่งไปในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (ชูเกียรติ นพเกตุ 2542)

แมคอินทอช และ โกลด์เนอร์ (อ้างถึงใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2540) สรุปว่าวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวก็คือ เพื่อที่จะสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นอื่นๆ หรือประเทศอื่นๆ เพื่อที่จะเข้าใจและซาบซึ้งต่อวัฒนธรรมของประชาชนเหล่านั้น ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงเป็นการก่อให้เกิดความรู้และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจของคนทั้งโลกเข้าด้วยกัน

ดังนั้นสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา วัฒนธรรมความคิด ความเชื่อของผู้คนในอดีต ซึ่งจะทำให้เราทราบถึงแรงบันดาลใจในการสร้างสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่เช่นนั้นได้ นอกจากนี้การเรียนรู้สิ่งที่เป็นวิถีชีวิต ทั้งภาษา วัฒนธรรม อาหาร ความเป็นอยู่ แต่อีกปัญหาหนึ่งของการท่องเที่ยวก็คือ การแอบแฝงมาของธุรกิจ ที่นำเอาวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างที่ตายแล้ว มาหุบชีวิตเพื่อขาย ซึ่งอันตรายมาก (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2540)

ในทำนองเดียวกับ ยุทธกาน ดิสกุล (2553) ศึกษาเรื่อง ประเพณีประคิษฐ์และอัตลักษณ์ชุมชนคลองแห โดยอธิบายถึงกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นในการพัฒนาตลาดน้ำคลองแหผ่านการอนุรักษ์คลองแห ละครเวที อาหาร และงานหัตถกรรม ตลาดน้ำคลองแหไม่ได้เป็นเพียงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อย้อนอดีตเท่านั้น หากแต่ยังเป็นพื้นที่ต่อรองและนิยามความหมายเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านกระบวนการประเพณีประคิษฐ์

กระแสการสร้างตลาดโบราณหรือตลาดร้อยปีกลายเป็นแรงดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่สะท้อนความเป็นชุมชนดั้งเดิม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือทางการหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ต้องการรื้อฟื้นตลาดโบราณเหล่านั้นให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง มักจะอ้างว่าตลาดรูปแบบนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในท้องถิ่น ขณะเดียวกันต่างสร้างความรู้สึกโหยหาอดีตในแหล่งท่องเที่ยว ปัจจุบันนี้เรามีอาชีพพิเศษได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้นำภาวะโหยหาอดีตมาเป็นจุดขาย ซึ่งเป็นการนำบรรยากาศในอดีตมาปรับเปลี่ยนเป็นสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้ทั่วไปในปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวในรูปแบบการอ้างอิงตัวเองกับอดีตในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดแสง สี เสียงตามโบราณสถานต่างๆ รื้อฟื้นงานวัดหรือจัดตามย่านเมืองเก่าต่างๆ เพื่อนำเสนอวิถีชีวิตชุมชน เป็นต้น

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนในการพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ไม่ว่าจะไปในรูปแบบรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งนำไปสู่กระบวนการผลิตวัฒนธรรมเพื่อให้กลายเป็นสินค้าที่บรรจุด้วยความเป็นท้องถิ่น ความดั้งเดิม ความเป็นของแท้ เพื่อที่จะตอบสนองรูปแบบในการบริโภคการท่องเที่ยวที่โหยหาความเป็นอดีต ซึ่ง Dann (1994 อ้างถึงใน ยุทธกาน ดิสกุล 2553) ได้วิเคราะห์ปรากฏการณ์การท่องเที่ยวในรูปแบบอุตสาหกรรมโหยหาอดีต โดยตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า สิ่งที่ดึงดูดใจในสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในอดีตก็คือการที่ได้บรรจุเอาความทรงจำและกระตุ้นให้ระลึกถึงชีวิตเรียบง่ายและพึ่งพาตนเอง รวมทั้งสัญลักษณ์ของชีวิตที่ดี การท่องเที่ยวได้นำเอาอดีตมาโฆษณาต่อสาธารณะด้วยการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและสร้างตำแหน่งแห่งที่ของผลิตภัณฑ์ในตลาดภายใต้หลักการขายอดีตให้กับอนาคตหรืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีตนั้นได้ทำการแปรรูปอดีตให้กลายเป็นสินค้าเพื่อการบริโภคของนักท่องเที่ยว

ในมุมมองของการท่องเที่ยวมีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนกล่าวคือการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำให้รัฐและตลาดได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชุมชน รวมทั้งวัฒนธรรมของชุมชนส่งผลให้วัฒนธรรมของชุมชนถูกทำให้กลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบกับกระแสการท่องเที่ยว ซึ่งในหมุนักมานุษยวิทยากังวลว่า กระบวนการผลิตวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า เป็นการทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิม กรอบการมองเช่นนี้ทำให้ภาพกระบวนการ

กลายเป็นสินค้าในวัฒนธรรมการท่องเที่ยวกลายเป็นผู้ขายบ่อยครั้ง แต่อย่างไรก็ตามมีการศึกษาพบว่า กระบวนการวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า ซึ่งชาวบ้านมิได้เป็นฝ่ายผู้ถูกกระทบที่จริงแล้วเขามีส่วนร่วมอย่างมากในการลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลง ประเด็นอยู่ที่ เราจะประเมินการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างไร การประเมินในเชิงลบอาจแฝงนัยว่าผู้ประเมินมองว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่มีแก่นแท้บางอย่างที่ควรสงวนและไม่ควรเปลี่ยนแปลง ทั้งที่จริงแล้วเราต่างตระหนักว่าสังคมมนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงไปได้ทุกวัน งานศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในบาหลี พบว่ากลุ่มผู้นำศาสนาอินดูในท้องถิ่นอาศัยช่วงที่วัฒนธรรมและพิธีกรรมของพวกเขากลายเป็นสินค้ามาต่อรองกับวัฒนธรรม เพื่อให้รัฐใช้กฎหมายบังคับให้คนในท้องถิ่นปฏิบัติตามข้อบัญญัติทางศาสนาและขอให้มีการแบ่งแยกการปกครอง ระดับท้องถิ่นระหว่างสายบริหารของรัฐกับสายผู้นำทางศาสนา Picard (2008 อ้างถึงใน ยุทธกาน คิสกุล 2553)

คงจะเห็นได้ว่าอิทธิพลของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนำไปสู่กระแสการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อที่จะทำให้ท้องถิ่นหรือชุมชนกลับมามีชีวิตชีวาและสะท้อนความสัมพันธ์ในอดีตของคนในชุมชน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต โดยการท่องเที่ยวมักจะหยิบยกเอาประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมพื้นบ้านมาเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของงาน โดยให้ความหมายว่าเป็นวิถีชีวิตในอดีตที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

อีกทั้งการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมที่เติบโตอย่างรวดเร็วควบคู่ไปกับการขยายตัวของกระแสบริโภคนิยม ซึ่งสิ่งที่ถูกบริโภครายได้วัฒนธรรมบริโภคนิยมไม่ใช่ตัวสินค้าที่เป็นวัตถุทางกายภาพ แต่เป็นความหมายนามธรรมหรือสัญลักษณ์ที่วัตถุหรือสินค้านั้นถูกเสกสรรปั้นแต่งขึ้นมาล่อตาล่อใจ เป้าหมายการบริโภคจึงเป็นการตอบสนองความอยากได้ของตลาด ในสังคมบริโภคนิยม ผู้คนไม่ได้ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าตามความจำเป็น หรือเพื่อความจำเป็นทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นการบริโภคความหมายเชิงสัญลักษณ์ไปด้วยในขณะเดียวกัน

การเข้ามาของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นการดึงระบบเศรษฐกิจของชุมชน เข้าสู่ระดับประเทศหรือโลก ทำให้การขายความเป็นของแท้ทางวัฒนธรรม มีความสำคัญมากต่อกลุ่มชนที่สูงมีลักษณะความเป็นชนเผ่าดั้งเดิมมากกว่ากลุ่มอื่นๆ หรือแม้แต่กลุ่มชนที่สูญเสียความเป็นของแท้ทางวัฒนธรรมไปแล้ว ก็สามารถรี้อฟื้นหรือสร้างขึ้นมาใหม่เป็นจุดขายใหม่ได้อย่างที่เราเห็นได้ในทุกวันนี้

การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมจึงปรากฏเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ในยุคสมัยที่ภาคบริการมีความเจริญเติบโตแซงหน้าภาคการผลิตในด้านอื่นๆ ไปไกล จำนวนนักท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในฐานะเป็นดัชนีบ่งชี้อัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ชุมชนบนภูเขาที่ห่างไกลจึงถูกปรับเปลี่ยนเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยดึงเอาความเป็นของแท้และความแตกต่างหรือแปลกประหลาดของวิถีชีวิตเป็นจุดขาย

ดังเช่นงานของ ทวิช จตุวรพฤกษ์ (2548) ทำการศึกษาเรื่อง พรหมแดน อัตลักษณ์ และกระบวนการกลายเป็นสินค้า: การเมืองวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว ซึ่งศึกษาในพื้นที่ปางมะผ้า พบว่า ปางมะผ้าในฐานะสินค้าทางวัฒนธรรมประการหนึ่งในตลาดที่มีนักท่องเที่ยวเป็นผู้บริโภค จึงต้องมีการสร้างการบริโภคความหมายทางวัฒนธรรมขึ้นมาด้วย ในช่วงแรกภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการเรื่องนี้ โดยผ่านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ว่า ปางมะผ้าเป็น “ถิ่นผีแมน แคนร้อยถ้ำ” ทำให้นักท่องเที่ยวเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็ว ในระยะแรกๆ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้านมักเดินป่า ต่อมาเนื่องด้วยเส้นทางคมนาคมสะดวกขึ้น เริ่มมีนักท่องเที่ยวมากรวดูมากขึ้น ชาวบ้านจึงเริ่มขายของให้นักท่องเที่ยว ในระยะหลังนักท่องเที่ยวเดินป่าเปลี่ยนเส้นทางไปที่อื่น ทำให้ชาวบ้านต้องปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ของตนเองด้วย เพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นผู้ผ่านทางชาวไทยที่แวะพักตามจุดชมวิวเพื่อเดินทางต่อไปแม่ฮ่องสอนหรือปาย ผลิตภัณฑ์ที่นำออกมาขายในปัจจุบันเป็นของที่ระลึกที่ใช้ประโยชน์ได้ ได้แก่ กระเป๋าเครื่องสำอาง ซองมือถือ และซองแว่นตา เป็นต้น

อย่างไรก็ตามความต้องการบริโภคความหมายทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวนี้เอง ทำให้สินค้าวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้รับความนิยมสูงมาก ดังนั้นการที่ตลาดสินค้าวัฒนธรรมมีการแข่งขันสูงนี้เอง ส่งผลให้เกิดการสร้างความต้องการความหมายทางวัฒนธรรมควบคู่กันไปด้วย

เฉกเช่นเดียวกับจังหวัดสงขลาที่นำเอาย่านเมืองเก่ามาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อที่จะทำให้นักท่องเที่ยวหรือชุมชนกลับมาใช้ชีวิตชีวา และสะท้อนความสัมพันธ์อดีตของคนในชุมชน โดยผ่านการให้ความหมายว่าเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ยาวนาน ซึ่งในการท่องเที่ยวถนนนางงามได้นำความเป็นอดีตที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตชุมชนซึ่งปรากฏในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวอีกด้วย

บริบทถนนางงาม

เมืองสงขลาเป็นเมืองที่มีลักษณะเด่นจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมในพื้นที่ย่านเมืองสงขลาและพื้นที่เกี่ยวข้องโดยรอบ

ก่อนการก่อตั้งเมืองสงขลาบ่อยางในปัจจุบัน เมืองสงขลาเดิมมีที่ตั้งในบริเวณ “หัวเขาแดง” และมีชาวมุสลิมเป็นผู้ปกครอง ทั้งยังเป็นศูนย์กลางการค้าระดับนานาชาตินำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองในระดับที่สามารถผลิตสกุลเงิน “ชิงกอรอ” ของตนเองได้ ต่อมาภายหลังอยุธยาได้ส่งกองทัพมาเพื่อปราบปรามเมืองสงขลาซึ่งขณะนั้นถือเป็นรัฐอิสระจนกระทั่งเมืองสงขลาแตก แต่ขึ้นมาเมืองสงขลาหัวเขาแดงจึงหมดบทบาททางการปกครอง ภายหลังชาวสงขลาได้ย้ายถิ่นฐานอีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองเป็นชาวจีนและเนื่องจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของชาวสงขลาทำให้ลักษณะทางสถาปัตยกรรมในเมืองสงขลามีความหลากหลาย โดยเป็นการผสมผสานระหว่าง 3 วัฒนธรรมประกอบด้วย สถาปัตยกรรมแบบไทย จีน และอิสลาม (คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554)

ย่านเมืองเก่าของจังหวัดสงขลา เป็นที่รู้จักกันในนาม “สงขลาบ่อยาง” เป็นเมืองที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์อันโดดเด่นเนื่องจากมีทะเลสาบขนาดใหญ่ 2 ด้าน ประกอบด้วยทะเลสาบสงขลาทางทิศใต้ และทะเลอ่าวไทยทางทิศตะวันออกของเมือง และเมื่อประกอบกับภาพเมืองที่มีแนวเขาล้อมรอบอยู่ทำให้เมืองสงขลามีลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่นกว่าเมืองอื่น นอกจากนี้เมืองสงขลายังเคยเป็นเมืองท่าที่สำคัญและเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งจากสาเหตุสำคัญดังกล่าวทำให้พ่อค้าจากนานาประเทศให้ความสนใจเข้ามาค้าขาย และตั้งถิ่นฐาน ณ เมืองสงขลาบ่อยางแต่ขึ้นมา ก่อนที่เส้นทางทางการเดินทางทางบกจะกลายเป็นเส้นทางหลักสำหรับการคมนาคมขนส่งในเวลาต่อมา อีกทั้งประชากรในย่านเมืองเก่าสงขลามาจากครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย เนื่องจากในอดีตกลุ่มคน รุ่นแรกๆ ที่เข้ามาประกอบอาชีพค้าขายกับต่างชาติล้วนเป็นชาวจีนที่อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่ ทั้งนี้คนจีนยังมีความสนิทสนมกับพ่อค้าชาวจีนจากพื้นที่อื่นๆ มากกว่าคนไทยซึ่งเป็นคนพื้นถิ่น เช่น คนจีนจากจีนแผ่นดินใหญ่ สิงคโปร์ เมืองมะลังกา และเมืองปีนัง ซึ่งผลจากการค้าขายกับชาวต่างชาตินี้เองได้ส่งอิทธิพลถึงรูปแบบความเชื่อ รูปแบบการดำรงชีวิต และรูปแบบสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าสงขลา ดังจะสามารถแยกรูปแบบสถาปัตยกรรมของเมืองสงขลาออกเป็นสามรูปแบบประกอบด้วยสถาปัตยกรรมแบบไทยซึ่งมักเป็นบ้านที่สร้างมาจากไม้ มีหลังคาทรงปั้นหยา และมีช่องลมเล็กๆ ส่วนสถาปัตยกรรมแบบจีนจะสามารถเห็นได้จากอาคารในยุคแรกของการตั้งเมือง ซึ่งอาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีนมักมีหนึ่งถึงสองชั้นและมีลานกลางบ้านเพื่อระบายอากาศและแบบผสมที่จะมีการผสมผสานระหว่างรูปแบบสถาปัตยกรรมทั้งแบบไทย จีน และตะวันตก (คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา, 2554)

ถนนนางงามตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของย่านเมืองเก่าสงขลา ทั้งยังเป็นถนนสายหนึ่งในย่านเมืองเก่าที่มี วิถีชีวิต สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมที่หลากหลาย กล่าวคือ ตั้งแต่หัวถนนของถนนนางงามเริ่มด้วยคนไทยมุสลิม ส่วนกลางของถนนคนไทยเชื้อสายจีน และท้ายถนนคนไทยพุทธ ซึ่งกลุ่มคน 3 ชาติพันธุ์นี้ สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่มี การแบ่งแยก วิถีชีวิตแต่ละเชื้อสายก็ต่างดำเนินไปตามแบบฉบับของตน อีกทั้งพื้นที่ย่านเมืองเก่าถนนนางงามเมืองสงขลาเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต กล่าวคือ พื้นที่ในย่านเมืองเก่า จังหวัดสงขลา ยังเต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวา เสน่ห์ และความสวยงามของมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ย่านเมืองเก่าสงขลาทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ เช่น การเป็นถนนสายอาหาร ลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบโบราณ เทศกาลพื้นถิ่น และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองสงขลาที่เปรียบเสมือนเอกลักษณ์ และความเป็นมาของเมืองสงขลาบ่งบอก ซึ่งทุกสิ่งเหล่านี้สามารถแสดงให้เห็นถึงแผนที่ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของเมืองสงขลาในสายตาของนักท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้ถนนนางงามจึงกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่นักท่องเที่ยวต่างมาหาคำตอบในการท่องเที่ยวในรูปแบบสัมผัสวิถีชีวิตเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นแห่งนี้

ภาพประกอบ 3 สถาปัตยกรรมในบริเวณถนนนางงาม
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 30 มีนาคม 2555

ภาพประกอบ 4 สถาปัตยกรรมในบริเวณถนนนครใน
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 2 ตุลาคม 2555

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ถนน

จากการสำรวจงานวิจัย พบว่างานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพื้นที่ที่เรียกว่าถนน เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ ด้านความพึงพอใจในการจัดงาน และทัศนคติของนักท่องเที่ยว มีดังนี้

กานต์รวี จิระ โภคิน (2547) ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว กรณีศึกษา พื้นที่ถนนพระอาทิตย์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และพัฒนาการการท่องเที่ยวของชุมชนถนนพระอาทิตย์ อีกทั้งศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงทำการสำรวจความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน และนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในบางประเด็นเช่น ในด้านเศรษฐกิจ พบว่าการท่องเที่ยวมีผลต่อมูลค่าสินทรัพย์ เช่นราคาเช่าอาคาร ด้านอาชีพพบว่า คนดั้งเดิมในชุมชนร้อยละ 20 มีอาชีพเสริมจากการท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับครัวเรือน และส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนภายนอกที่ย้ายเข้ามาในพื้นที่ถนนพระอาทิตย์ อีกทั้งในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พบว่าการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยดึงดูดผู้ประกอบการต่างถิ่น ต่อการเข้ามาประกอบอาชีพในชุมชน เกิดธุรกิจบ้านเช่าเพื่อรองรับแรงงานย้ายถิ่น และก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของชุมชน และด้านวัฒนธรรมพบว่า ชุมชนมีประเพณีงานทำบุญปีใหม่ ร่วมกันมาเป็นเวลาหลายสิบปี เป็นกิจกรรมเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกัน อีกทั้งการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการรื้อฟื้นประเพณีสงกรานต์ และการตัดบวชชิงวัฒนธรรม นอกจากนั้นความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้น รวมถึงควรมีการจัดงานอย่างสม่ำเสมอ

วัชรวิวรรณ ศศิผลิน (2549) ศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษา กิจกรรมถนนคนเดินในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของการจัดถนนคนเดินในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งศึกษาบทบาทและลักษณะการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มคนที่เข้าร่วมในถนนคนเดิน และเพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมถนนคนเดิน ผลการศึกษาพบว่า ถนนคนเดินเชียงใหม่มีวิวัฒนาการมาจากโครงการ “ปิดถนนเพื่อประหยัดพลังงาน ลมมลพิษ และส่งเสริมการท่องเที่ยว” โดยมีเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดรูปแบบของกิจกรรมให้มีความหลากหลาย และมีเอกลักษณ์ ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวต่างถิ่นให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก อีกทั้งบทบาทและลักษณะการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มคนที่เข้าร่วมในถนนคนเดินประกอบไปด้วยคนในพื้นที่ ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่เทศกิจ เป็นผู้ควบคุมดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย และผลการจัดกิจกรรมถนนคนเดิน

ก่อให้เกิดผลดีหลายด้าน ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ สร้างรายได้ให้แก่คนท้องถิ่น และเกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านสังคม ได้แก่ เกิดพื้นที่ท่องเที่ยวใหม่ ใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สร้างพื้นที่ปลอดมลพิษ

ศุกิจ วงศ์ปิ่นง้าว (2549) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้ชายในกิจกรรมถนนคนเดินในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้ชายสินค้าในกิจกรรมถนนคนเดิน ถนนราชดำเนิน จังหวัดเชียงใหม่ รวมไปถึงความเต็มใจจ่ายค่าเช่าสถานที่จำหน่ายสินค้า หลังมีการปรับปรุงสถานที่แล้ว ผลการศึกษาพบว่าพฤติกรรมของผู้ชายจำนวนร้อยละ 40 มาจำหน่ายสินค้าทั้งวันอาทิตย์และเทศกาลต่างๆ ที่เหลือร้อยละ 60 มาจำหน่ายสินค้าเฉพาะวันอาทิตย์ และความพึงพอใจพบว่าผู้ชายมีความพึงพอใจในด้านวันและเวลาในการจัดกิจกรรมมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 และความพึงพอใจในด้านความสะอาดปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.69

ลำพิ่ง บัวจันธรัฐ (2551) ศึกษาเรื่องการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจจากผลกระทบด้านการท่องเที่ยว กรณีศึกษาโครงการถนนคนเดินจังหวัดศรีสะเกษมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว อีกทั้งศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยว และศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อโครงการถนนคนเดินจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่าโครงการถนนคนเดินได้สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะข้อมูลจากการใช้ เป็นจำนวนเงินถึง 53,568,000 บาท/ปี อีกทั้งผลกระทบจากการจัดโครงการในด้านดี ด้านเศรษฐกิจได้แก่ สร้างรายได้ให้แก่คนท้องถิ่น ด้านสังคม ได้แก่ เกิดพื้นที่นันทนาการ ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สร้างพื้นที่ปลอดมลพิษ ส่วนผลเสีย ได้แก่ สร้างปัญหาเสียงดังให้กับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่จัดกิจกรรม และความพึงพอใจส่วนใหญ่อยู่ในระดับพึงพอใจมาก

ระวีวรรณ โอปารัตน์มณี (2555) ศึกษาเรื่องการใช้พื้นที่สาธารณะเป็นถนนคนเดินแบบตลาดนัดในเมืองไทย เพื่อศึกษาการคลี่คลาย ความเข้าใจในปรากฏการณ์ และพลวัตของการใช้ถนนเป็นพื้นที่สาธารณะ ผลการศึกษาพบว่าถนนคนเดินไทยมีลักษณะเฉพาะตัวทั้งเชิงขนาด องค์ประกอบกายภาพ สังคม วัฒนธรรม การจัดวางและการใช้พื้นที่ และการบริหารจัดการ โดยมีลักษณะร่วมกันจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำตามกันมา ถนนคนเดินไทยเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยว เศรษฐกิจชุมชน สังคม และวัฒนธรรมเป็นหลัก และเกี่ยวข้องไม่มากนักกับการสร้างเสริมสุขภาพและสิทธิเสรีภาพการเดินเท้า

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องถนนจะเห็นได้ว่า งานวิจัยดังกล่าวมุ่งศึกษาให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจในถนนต่างๆที่มีการจัดกิจกรรมที่ดีขึ้น อีกทั้งมีการศึกษาในด้านความพึงพอใจและทัศนคติของผู้ประกอบการหรือนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดกิจกรรมถนนคนเดิน ทั้งยังศึกษาถนนคนเดินในมิติการใช้พื้นที่สาธารณะแบบตลาดนัด อย่างไรก็ตามการศึกษารื่องถนนก็มีความสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเช่นกัน ซึ่งเป็นการส่งเสริมในด้านการท่องเที่ยวในการจัดกิจกรรมบนถนน ซึ่งแตกต่างจากงานของผู้วิจัยที่ให้ความสำคัญของการศึกษาถึงกระบวนการกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามทั้งการให้คุณค่า และส่งผลให้ถนนนางงาม ได้ถูกสร้างความหมายให้กลายเป็นสินค้าในกระแสการท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดหลัก 3 แนวคิด คือแนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า แนวคิดเรื่องพื้นที่ และแนวคิดการท่องเที่ยวเป็นกรอบในการวิจัย โดยนำแนวคิดทั้งสามมาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในสนาม นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำเอาประเด็นของบริบทถนนนางงามมาเป็นฐานความรู้ที่จะทำให้เห็นถึงการให้ความหมายและคุณค่าต่อพื้นที่ย่านเมืองเก่า ถนนนางงามซึ่งพื้นที่ดังกล่าวถูกสร้างและให้คุณค่าในฐานะการรับใช้นักท่องเที่ยว

สำหรับการกลายเป็นสินค้าของถนนนางงาม แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้าของ Appadurai (1986) จะนำมาวิเคราะห์ถนนนางงามในเรื่องการให้คุณค่า, ความหมาย และการประกอบสร้างถนนนางงามในช่วงเปลี่ยนผ่านจากการที่มีกระแสการท่องเที่ยวมาทำให้ถนนนางงามที่มีวิถีชีวิตแบบปกติมาอยู่ภายใต้โปรแกรมการท่องเที่ยว และการที่พื้นที่ถนนที่เป็นย่านเมืองเก่าถูกให้คุณค่า มูลค่า โดยการนำเอา สามล้อ ตึกรามบ้านช่อง สถาปัตยกรรมแบบชิโน โปรตุเกสมาให้คุณค่า ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งสัญลักษณ์ของเมืองสงขลาจนกระทั่งการผลักดันให้ถนนนางงามเป็นเครื่องมือของการท่องเที่ยว

อีกทั้งได้นำแนวคิดเรื่องพื้นที่ของ Lefebvre (1991) มาใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่ในย่านเมืองเก่า หรือผู้คนที่ใช้พื้นที่ในย่านเมืองเก่า และถนนนางงาม ทั้งยังนำมาศึกษาความคิดของผู้คนที่มีย่านเมืองเก่า เพื่อสามารถสะท้อนถึงความหมายที่คนให้กับพื้นที่ พื้นที่ของถนนนางงาม จะทำให้เห็นถึงการให้คุณค่าของถนนนางงาม การนำเอาพื้นที่ถนนนางงามและย่านเมืองเก่าเข้าสู่กระบวนการให้ความหมายและคุณค่า เช่น ถนนสถาปัตยกรรม และสามล้อ การให้คุณค่าของถนนนางงามจากผู้คนจะต้องใช้เดินทางติดต่อกับที่อื่นๆและใช้ในการเดินทางติดต่อกับคนในชุมชน อีกทั้งยังมีตึกเก่ามากมายที่เรียงรายกันอยู่หน้าถนน แต่เมื่อสถาปัตยกรรมเหล่านั้นถูกผูกเข้ากับกับโปรแกรมการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับสามล้อที่ให้คุณค่าเพื่อเป็นจุดขายของการท่องเที่ยว มารับใช้การท่องเที่ยว โดยการนำนักท่องเที่ยวมาชมความเป็นเมืองเก่าของถนนนางงาม ซึ่งบริบทเหล่านี้ถูกจัดให้เข้าไปในการท่องเที่ยว จึงทำให้กลายเป็นสินค้าในกระแสการท่องเที่ยว

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นบริบทสำคัญมาเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้การให้ความหมายและคุณค่าต่อถนนนางงามมีที่ถูกต้องเพิ่มมูลค่าของสินค้าผ่านทุนทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ก่อนที่จะมีนโยบายอนุรักษ์เมืองเก่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจะเข้ามากระทบต่อสงขลาอย่างชัดเจน บริบทของถนนนางงามจะเป็นไปในลักษณะของการให้ความหมาย

และคุณค่าของถนนที่ผู้คนให้คุณค่าเป็นถนนที่ใช้ในการสัญจรเดินทางไปมาหาสู่ภายในชุมชนหรือภายนอก และการใช้ชีวิตของผู้คนตามปกติ การมีสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ อีกทั้งมีการให้คุณค่าต่อสามล้อซึ่งอยู่คู่ถนนนางงามมาแต่อดีต อดีตผู้คนได้ให้ความหมายและคุณค่าต่อสามล้อโดยให้คุณค่าจากการรับ-ส่งคนโดยสาร จากประเด็นบริบทของถนนนางงามนี้เองจะทำให้สามารถมองเห็นรูปแบบการสร้าง ความหมายและคุณค่าต่อถนนนางงาม ภายหลังจากที่การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทต่อสงขลาอย่างเต็มที่ได้ นำเอาสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตของคนในถนนนางงามเหล่านั้นถูกผูกเข้ากับโปรแกรมการท่องเที่ยว

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการเป็นสินค้าของถนนนางงาม ได้แก่ การสร้างความหมาย การประกอบสร้างความหมายของถนนนางงามให้กลายเป็นสินค้า การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้แบ่งกลุ่มผู้ให้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) คือ ผู้ที่มีความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของถนนนางงาม หรือผู้คนที่อาศัยอยู่ในย่านการค้าแห่งนี้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักนี้จะสามารถบอกการให้คุณค่าและความหมายของถนนนางงามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และกระบวนการที่ถนนนางงามถูกทำให้กลายเป็นสินค้า ทั้งยังสามารถบอกต่อให้ไปพบผู้ให้ข้อมูลคนอื่น ๆ ได้ เป็นจำนวน 14 คน ได้แก่

1.1 ประธานชุมชน เป็นจำนวน 1 คน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลนี้เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับถนนนางงามโดยตรง ซึ่งจะสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของถนนนางงามและการประกอบสร้างของถนนนางงามที่ส่งผลให้ถนนนางงามกลายเป็นสินค้า

1.2 กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าหรือกลุ่มคนที่อาศัยในชุมชนย่านเมืองเก่า เป็นจำนวน 11 คน ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้จะให้ข้อมูลถึง วิถีชีวิตในถนนนางงามที่มีความสัมพันธ์ในด้านการค้าขายและวิธีการปรับเปลี่ยนการค้าขายของตนในขณะที่การท่องเที่ยวได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับถนนสายนี้ รวมถึงการผลักดันถนนนางงามไปสู่การกลายเป็นสินค้า

1.3 กลุ่มสามล้อรับจ้าง เป็นจำนวน 2 คน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของถนนนางงามในอดีต เนื่องมาจากในอดีตสามล้อเคยเป็นยานพาหนะที่สำคัญที่ใช้ในการเดินทางบนถนนแห่งนี้ และในปัจจุบันนี้เราก็สามารถพบเห็นสามล้อในถนนเส้นนี้อยู่บ้าง ซึ่งอาจจำนวนไม่มากเหมือนในอดีต แต่ก็ยังคงมีให้พบเห็นอยู่ จึงสะท้อนให้เห็นว่าสามล้อมีความสัมพันธ์กับถนนเส้นนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังนั้นผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้สามารถบอกถึงเรื่องราวของถนนแห่งนี้โดยผ่านเรื่องเล่าของกลุ่มสามล้อ อีกทั้งในปัจจุบันผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ยังมีบทบาทสำคัญต่อบริบทการท่องเที่ยวในถนนนางงามได้

2. ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือส่วนร่วมกับถนนนางงาม โดยผ่านการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน หรือกลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ทำให้ถนนนางงามเป็นที่รู้จักในสาธารณชนได้ เป็นจำนวน 10 คน ได้แก่

2.1 เจ้าหน้าที่เทศบาลนครสงขลา เป็นจำนวน 1 คน ซึ่งจะเป็นผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสงขลา และถนนนางงาม ความเปลี่ยนแปลงของถนนนางงาม รวมไปถึงลักษณะการช่วยเหลือหรือการมีส่วนเกี่ยวข้องในถนนเส้นนี้ได้อย่างไร และทำถนนนางงามให้กลายเป็นสินค้าโดยเทศบาล

2.2 กลุ่มภาคีคนรักสงขลา เป็นจำนวน 2 คน จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับย่านเมืองเก่าในสงขลา ความเป็นมาในการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า รวมไปถึงการรณรงค์อนุรักษ์วิถีชีวิตในอดีตสถาปัตยกรรมที่มีในย่านเมืองเก่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นการกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามโดยกลุ่มภาคี

2.3 เจ้าหน้าที่สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสงขลา เป็นจำนวน 1 คน ผู้ให้ข้อมูลนี้จะเป็นตัวการสำคัญในการสนับสนุนให้ถนนนางงามไปสู่บริบทการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมต่างๆ ในการจัดงาน และการจัดทำสื่อต่างๆ ในถนนนางงาม รวมถึงการผลักดันให้ถนนนางงามไปสู่การกลายเป็นสินค้า

2.4 นักท่องเที่ยว เป็นจำนวน 3 คน ผู้ให้ข้อมูลนี้จะให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับถนนนางงามในสายตาของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปจากมุมมองของผู้คนในชุมชนถนนนางงาม อีกทั้งนักท่องเที่ยวให้ความสนใจในการท่องเที่ยวในถนนนางงามจะสามารถให้เหตุผลที่สนใจในถนนนางงามได้ในเวลาเดียวกัน

2.5 ประชาชนทั่วไป เป็นจำนวน 1 คน ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้จะเป็นผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับถนนนางงาม การให้คุณค่าของถนนนางงาม รวมไปถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับถนนนางงาม

2.6 เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นจำนวน 1 คน จะเป็นผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสงขลาในบริบทของการท่องเที่ยว รวมถึงการนำถนนนางงามและพื้นที่ย่านเมืองเก่าเข้าสู่โปรแกรมการท่องเที่ยว

2.7 บริษัททัวร์ เป็นจำนวน 1 คน ผู้ให้ข้อมูลจะเป็นผู้ให้ข้อมูลทั่วไปในการใช้โปรแกรมการท่องเที่ยว การให้คุณค่าถนนนางงาม รวมไปถึงความคิดเห็นของโปรแกรมการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่า

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ คือ พื้นที่อาณาบริเวณจังหวัดสงขลา โดยเน้นไปที่ถนนนางงาม เนื่องจากถนนนางงามเป็นพื้นที่หลักหรือพื้นที่เศรษฐกิจของจังหวัดสงขลา ซึ่งถนนนางงามเป็นถนนที่มีชื่อเสียง นักท่องเที่ยวต่างเข้ามาท่องเที่ยวกันอย่างมากมายเพราะถนนนางงามจัดเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว กล่าวคือ ถนนนางงามมีร้านค้ามากมายตลอดสายทำให้นักท่องเที่ยวสามารถจับจ่ายซื้อของได้ในถนนแห่งนี้ และสินค้าต่างๆล้วนเป็นสินค้าขึ้นชื่อ “ของหอยบ่อยาง” ที่ส่วนใหญ่มีการสืบทอดกิจการกันมาจากรุ่นสู่รุ่น อีกทั้งแต่ละร้านยังคงบรรยากาศดั้งเดิมไว้เป็นอย่างดี ซึ่งถือได้ว่าถนนนางงามยังคงมีวิถีชีวิตดั้งเดิมอยู่ แต่มีบางส่วนได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าและยังเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม และศาสนา ดังนั้นคนในชุมชนพื้นที่ถนนนางงามจึงมีความหลากหลายของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เติมเต็มเสน่ห์ให้ย่านเมืองเก่าสงขลาให้มีสีสันไม่เหมือนที่อื่นใด

อย่างไรก็ตามถนนนางงามก็เชื่อว่าจะไม่มีความสัมพันธ์ต่อถนนเส้นอื่นเลย ถนนนางงามเป็นถนนเส้นหนึ่งในย่านเมืองเก่าสงขลา แต่ก็ยังมีถนนอีกสองสายที่มีความสัมพันธ์กับถนนนางงามเช่นกัน นั่นคือ ถนนนครนอก และ ถนนนครใน ซึ่งถนนสองสายนี้ก็ล้วนอยู่ในย่านเมืองเก่าสงขลาเช่นกัน ดังนั้นสถาปัตยกรรม หรือวิถีชีวิตต่างๆก็ย่อมมีความคล้ายคลึงกันในถนนสามสายนี้ ส่งผลให้ถนนนครนอกและถนนนครในมีส่วนในการผลักดันให้ถนนนางงามถูกทำให้เป็นสินค้าด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการสร้างเครื่องมือในการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และนำมาสร้างเป็นคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

1. เก็บข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับถนนนางงามจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน สำหรับการเก็บข้อมูลเอกสารนี้จะนำไปเพื่อค้นหาการให้ความหมายของถนนนางงามในบริบทการท่องเที่ยว

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยมีวิธีดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง โดยการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยจะเป็นไปลักษณะของการพูดคุยเสียเป็นส่วนใหญ่ เป็นการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องราวไปเรื่อยๆ และเมื่อผู้วิจัยต้องการรู้ในเรื่องใดจึงถามเป็นครั้งเป็นคราว เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เกิดความไว้วางใจและไม่รู้สึกกดดันที่จะบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ซึ่งจะทำให้ข้อมูลที่ได้มานั้นเป็นข้อมูลที่เกิดจากความรู้สึกแท้จริงของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในประเด็นเกี่ยวกับความเป็นมาของถนนนางงาม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักนี้จะสามารถบอกประวัติความเป็นมาของถนนนางงามได้ทั้งในอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรองในประเด็นเกี่ยวกับกลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ทำให้ถนนนางงามเป็นที่รู้จักในสาธารณชนได้

2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนั้นจะเป็นการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมในกิจกรรม ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจะเป็นการที่ผู้วิจัยสังเกตบริบททั่วไปของถนนนางงามและการนั่งสามล้อชมเมือง ดังจะเห็นได้จากการแสดงประเด็นที่ศึกษา วิธีการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ ซึ่งมีรายละเอียดตาม

การตรวจสอบข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจึงทำให้ข้อมูลที่ได้มีความหลากหลายและเป็นมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์ รวบรวมจากเอกสาร สังเกต และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกันทั้งในด้านเวลา สถานที่ และบุคคล โดยการที่ผู้วิจัยถามประเด็นเดียวกันกับผู้ให้สัมภาษณ์หลายคน หรือถามคำถามเดียวกันกับคนในพื้นที่ ซึ่งเป็นการตรวจสอบด้านบุคคล การตรวจสอบด้านเวลา คือ นำคำถามเดียวกันที่เคยถามคนเดิมคนนั้นแล้ว เมื่อเวลาผ่านไปได้ไปถามคำถามเดิมกับคนเดิม ซึ่งตรวจสอบว่าคำตอบที่ได้จะเหมือนเดิมหรือไม่ ส่วนการตรวจสอบด้านพื้นที่ คือ เมื่อผู้วิจัยเคยถามคำถามบางประเด็นกับผู้ให้ข้อมูลบางคน ในสถานที่หนึ่ง แต่เมื่อเวลาผ่านไป ได้พบเจอกับผู้ให้ข้อมูลคนเดิม ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามประเด็นเดิม คำตอบที่ได้เหมือนเดิมหรือไม่ หากเหมือนเดิมแสดงว่าข้อมูลที่ได้เชื่อถือได้ หากไม่เหมือนเดิมก็ต้องตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งบุคคล โดยถามคำถามนี้จากบุคคลอื่น แล้วจึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาสะท้อนให้เห็นในงานวิจัย โดยการเขียนเล่าเรื่องราวของผู้ให้ข้อมูล พร้อมทั้งวิเคราะห์คำสัมภาษณ์นั้นๆ หรือสะท้อนสิ่งที่ได้เห็นจากการสังเกตในการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากเอกสาร การสังเกต และสัมภาษณ์ นำมาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา เมื่อทำการจัดหมวดหมู่ของแต่ละประเภทแล้ว จะนำมาถอดรหัสตีความ เพื่อสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

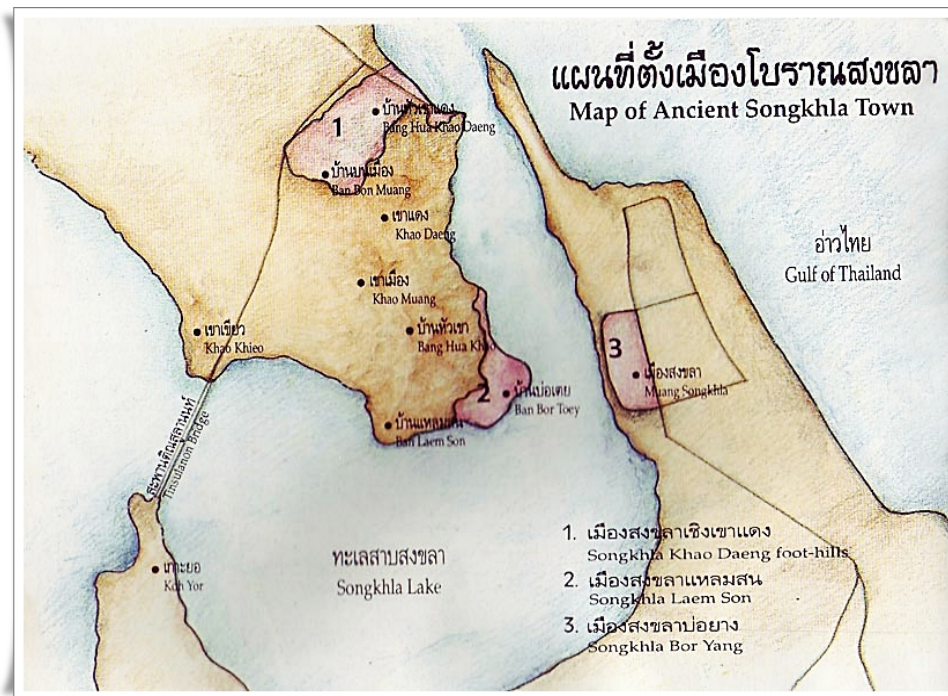
การรับรู้ความหมายของถนนนางงามก่อนกระแสการท่องเที่ยวก่อนพ.ศ.2546

ในส่วนของการรับรู้ความหมายของถนนนางงามก่อนที่จะมีกระแสการท่องเที่ยวเข้ามา ผู้วิจัยจะขอเล่าเรื่องราวของถนนนางงามตั้งแต่เริ่ม ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงการรับรู้ความหมายของถนนนางงามที่ผู้คนต่างให้ความหมาย จนกระทั่งถึงช่วงก่อนที่จะมีการท่องเที่ยวเข้ามา ด้วยเหตุที่ว่าเมื่อมีกระแสการท่องเที่ยวเข้ามานั้น ถนนนางงามจึงถูกประชาสัมพันธ์ทำให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ค่อยๆทวีความเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ เหมือนนโยบายของรัฐที่มีการจัดทำโครงการพัฒนาขีดความสามารถในการอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่าเมื่อ พ.ศ. 2546 โดยการจัดทำชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเก่า เพื่อเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ย่านเมืองเก่า ทุกภาคส่วน เพื่อให้เมืองเก่าซึ่งเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยว ได้รับการคุ้มครองให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ด้วยเหตุนี้ทางเทศบาลเมืองสงขลาได้นำนโยบายของรัฐมาใช้บวกกับการได้จัดทำโครงการยกร่างแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าขึ้นมาด้วย ดังนั้นในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงที่จะมีนโยบายรัฐเข้ามาผลักดันกระแสการท่องเที่ยวให้ไหลสู่ถนนนางงาม การสร้างความหมายของถนนนางงามจึงเป็นไปในลักษณะของวิถีชีวิต โดยในช่วงแรกของการสร้างถนนนั้น ผู้คนจะมองเพียงเป็นเส้นทางการสัญจรและการใช้ชีวิตของผู้คนตามปกติ หลังจากนั้นเรื่อยมาถนนถูกให้คุณค่ามากกว่าการสัญจร ถนนเส้นเดิมจึงถูกให้คุณค่าว่าเป็นถนนที่สวยงามเพราะบนพื้นที่ถนนมีการสร้างบ้านเรือนทั้งสองข้างทางที่ห้อมล้อมไปด้วยสถาปัตยกรรมแบบชิโน โปรตุกีสที่ควรรักษาและถูกจัดให้อยู่ในกระแสการท่องเที่ยว

เนื้อหาในส่วนของการรับรู้ความหมาย จะเป็นการกล่าวถึงถนนนางงามจากถนนของการสัญจรสู่ถนนสวยงาม โดยเริ่มต้นที่ พ.ศ. 2385 มีการสร้างถนนพื้นที่ย่านเมืองเก่า นั่นคือถนนนครนอก นครใน และเรื่อยมาถึงถนนนางงาม จนกระทั่งก่อนถึงช่วงที่กระแสการท่องเที่ยวจะเข้ามา ซึ่งถือเป็นจุดหักเหที่สำคัญของพื้นที่ถนนในการให้คุณค่าและความหมาย

เปิดพื้นที่ย่านเมืองเก่าเพื่อรับรู้คุณค่าทางประวัติศาสตร์

สายลมพัดระเรื่อเยื้อยเลื้อยบนยอดเขาตั้งกวน ช่วยบรรเทาความอบอ้าวของแสงแดด ในเวลาพระอาทิตย์เคลื่อนคล้อยมาเกือบกลางศีรษะ บนยอดภูเขาขนาดเล็กที่มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลกว่า 100 เมตร หากเป็นในวันที่อากาศแจ่มใส นอกจากสายลมบางเบาผ่อนคลายให้รู้สึกสบายตัวได้แล้ว ยังสามารถมองเห็นทิวทัศน์รอบๆ ได้กว้างไกลสุดสายตา โดยภาพที่ปรากฏคืออาคารบ้านเรือนและวัดวาอารามที่ผสมกลมกลืนระหว่างสถาปัตยกรรมยุคเก่ากับอาคารใหม่ตามสมัยนิยม หากจะวัดความสูงของตึกเหล่านั้นด้วยสายตาคงประมาณไม่เกิน 10 ชั้นเห็นจะได้ ปลูกสร้างท่ามกลางพื้นที่สีเขียว มองไปด้านทิศตะวันออกทิวสนเขียวครึ้ม ริมฝั่งทะเลเรียบสีครามอ่อนดูนึ่งสงบ แต่ทัศนียภาพในมุมมอง 360 องศาจากบนยอดเขาตั้งกวนอาจทำให้เห็นเพียงภาพรวมคร่าวๆเท่านั้น เพราะหากจะทำความรู้จักกับเมืองเบื้องล่างนี้จริงๆ คงต้องใช้เวลากับ “สงขลา” มากกว่าแค่การยื่นมองความงามจากจุดชมวิว

ภาพประกอบ 5 แผนที่ตั้งเมืองโบราณสงขลา

ที่มา: เทียวป้อมกำแพงเก่าเมืองสงขลาและหาดทราย 2552

เมืองสงขลาเดิมมีที่ตั้งในบริเวณ “หัวเขาแดง” และมีชาวมุสลิมเป็นผู้ปกครอง ทั้งยังเป็นศูนย์กลางการค้าในระดับนานาชาติอันนำมาสู่ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองในระดับที่สามารถผลิตสกุลเงิน “ซิงกอร่า” ของตนเองได้ ต่อมาภายหลังอยุธยาได้ส่งกองทัพมาเพื่อปราบปรามเมืองสงขลาซึ่งขณะนั้นถือเป็นรัฐอิสระจนกระทั่งเมืองสงขลาแตก แต่นั้นมาเมืองสงขลาฝั่งหัวเขาแดงจึงหมดบทบาททางการปกครอง ต่อมาชาวสงขลาได้ย้ายเมืองมาอยู่ทางฝั่งแหลมสนอ่อนหรือบ้านแหลมทราย จนกระทั่งพ.ศ. 2385 พระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) จึงย้ายเมืองสงขลามาตั้งทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลาที่ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลาในปัจจุบัน (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร 2539)

หากจะกล่าวถึงสงขลาก็คงจะย้อนรอย 170 ปี ที่แล้ว ย่านเมืองเก่าของจังหวัดสงขลา เป็นที่รู้จักกันในนาม “สงขลาบ่อยาง” เป็นเมืองที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์อันโดดเด่นเนื่องจากมีทะเลขนานเมืองถึง 2 ด้าน ประกอบด้วยทะเลสาบสงขลาทางทิศใต้ และทะเลอ่าวไทยทางทิศตะวันออกของเมือง และเมื่อประกอบกับภาพเมืองที่มีแนวเขาล้อมรอบอยู่ทำให้เมืองสงขลามีลักษณะทางกายภาพที่โดดเด่นกว่าเมืองอื่น นอกจากนี้เมืองสงขลายังคงเป็นเมืองท่าที่สำคัญและเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งจากสาเหตุสำคัญดังกล่าวทำให้พ่อค้าจากนานาประเทศให้ความสนใจเข้ามาค้าขาย และตั้งถิ่นฐาน ณ เมืองสงขลาบ่อยางตั้งแต่นั้นมา ก่อนที่เส้นทางการเดินทางทางบกจะกลายเป็นเส้นทางหลักสำหรับการคมนาคมขนส่งในเวลาต่อมา (คณะกรรมการแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554)

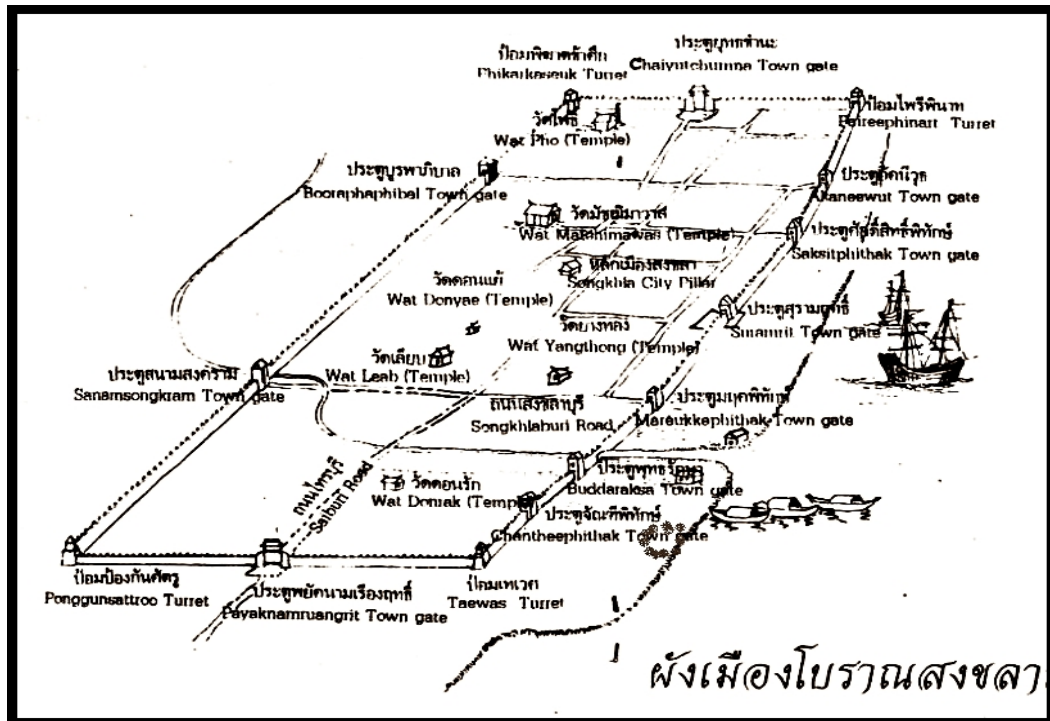

ภาพประกอบ 6 พื้นที่ทำเรือย่านเมืองสงขลาบ่อยาง วาดโดย นายเอช วอรัริง สมิต
ที่มา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554

ด้วยความสงบของเมืองสงขลาชวนให้ผู้วิจัยเดินทอดน่องชื่นชมความงามของเมืองแห่งนี้ เมื่อแสงอาทิตย์เริ่มอ่อนแรงลงได้เปลี่ยนสีถนนข้างๆเป็น โทนซีเปียทำให้ผู้วิจัยเลือกที่จะเดินไปย่อนบรรยากาศเก่าๆแถวถนนจะนะซึ่งถนนแห่งนี้ก็มีสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้คนที่ผ่านไปมาแถวนั้นได้มองเห็นหินสีแดงที่ก่อเป็นกำแพงใหญ่ตระการตานั่นก็คือ กำแพงเมืองสงขลา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองก็ว่าได้ และสิ่งนี้ได้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองเช่นกัน ทั้งสิ่งนี้ยังทำให้ผู้วิจัยได้คิดย้อนไปในวันวานเสมือนเข้ามาพิกาได้หมุนกลับไปราว 170 ปีที่แล้ว ที่มีการก่อตั้งเมืองแห่งนี้

เมื่อพ.ศ. 2379 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มีท้องตราออกมาให้พระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา ก่อกำแพงและป้อมเมืองสงขลา ที่ตำบลบ่อยาง โดยพระราชทานยกเงินภาษีอากรเมืองสงขลาให้ 200 ชั่ง เมืองสงขลาฝั่งบ่อยางเริ่มสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2379 และแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2385 กำแพงเมืองกว้างประมาณ 400 เมตร ยาวประมาณ 1,200 เมตร มีใบเสมาเป็นรูปป้อม รอบกำแพงเมืองมีประตูเมือง 10 ประตู ประตูเป็นซุ้มใหญ่โดยรอบ กว้าง 3 เมตร สูง 6 เมตร ซุ้มประตูเป็นหลังคาจันทันองเป็นหอรบ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯประทานนามป้อมต่างๆ 8 ป้อม และประตูเมือง 10 ประตู (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร 2539)

กำแพงเมืองที่ยิ่งใหญ่แห่งนี้มีประตูเมืองจำนวน 4 ประตูได้หันหน้าออกทางทิศตะวันตกของเมืองซึ่งเป็นทิศที่หันหน้าเข้าสู่ท่าเรือ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในการเป็นเมืองท่าของเมืองเก่าสงขลา นอกจากนี้กำแพงเมืองสงขลายังประกอบด้วยป้อมปืนใหญ่จำนวน 8 ป้อม และยังได้รับรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีนแต่หินแดงซึ่งถือเป็นวัสดุหลักที่ใช้ในการก่อสร้างได้ขนย้ายมาจากเมืองชิงกอร่า หรือเมืองสงขลาหัวเขาแดง นอกจากนี้บนกำแพงเมืองยังประดับประดาด้วยอิฐโบราณสีเขียวที่นำเข้ามาจากประเทศจีน (คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554) ซึ่งในปัจจุบันเหลือเพียงบางส่วนของความยิ่งใหญ่ของกำแพงเมืองเก่าสงขลาให้เราได้เห็นในบริเวณข้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาเท่านั้น

ภาพประกอบ 7 ผังเมือง โบราณสงขลา

ที่มา: สมุดภาพสงขลามหาวิชารุช (2536)

ถนนนครนอก – นครใน – นางงาม: ถนนสายประวัติศาสตร์

หลังจากที่ผู้วิจัยได้เดินย้อนรอยกำแพงเมืองเมืองสงขลาทำให้ผู้วิจัยได้นึกถึงสถานที่ที่หนึ่ง หากใครได้มาสงขลาแล้วไม่ได้ไปเยือนถนนเก่าแก่ 3 สาย คงคล้ายกับมาไม่ถึง เพราะ “ถนนนครนอก ถนนนครใน และถนนางงาม” คือถนนที่วันเวลาในอดีตกับยุคปัจจุบันเวียนมาบรรจบกันด้วยบรรยากาศร้านค้ากับบ้านเรือนหลายหลังคงเอกลักษณ์เดิม และเต็มไปด้วยร่องรอยเมื่อครั้งที่สงขลาเคยเป็นเมืองท่าสำคัญ อาคารหลายหลังคงสภาพโดดเด่นด้วยสถาปัตยกรรมผสมผสานระหว่างจีนกับยุโรป และแบบจีนดั้งเดิมที่ยังมีพอให้เห็นอยู่บ้าง บางหลังถูกปล่อยร้างให้ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา บางหลังได้รับการดูแลปรับปรุงสภาพ โดยคงสภาพเดิมเอาไว้ให้มากที่สุด ขณะที่บางหลังอาจเปลี่ยนแปลงหน้าตาภายนอกจนแทบจำไม่ได้ แต่ทั้งหมดคือความผสมกลมกลืนที่เห็นและเป็นอยู่ในปัจจุบัน

ใครได้มาสงขลาและนึกถึงถนน 3 สายแห่งประวัติศาสตร์คงจะไม่พลาดในการไปเริ่มต้นจากทางเข้าของถนนทั้ง 3 เส้นนี้ โดยเริ่มจากถนนนครนอก ผู้คนที่สัญจรผ่านไปมาก็คงจะเห็นประตูเมืองสงขลา (จำลอง) ซึ่งอาจหมายถึงเราได้เข้ามาสู่เมืองสงขลาอย่างสมบูรณ์แบบ หรือเสมือนว่าเป็นการต้อนรับจากชาวสงขลาก็เป็นได้ อีกทั้งประตูเมืองสงขลาถือได้เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่ชี้ชวนให้เรานึกถึงอดีตของความเจริญรุ่งเรืองของเมืองแห่งนี้

ภาพประกอบ 8 ประตูเมืองสงขลา (ถนนนครนอก)

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 3 สิงหาคม 2555

บริเวณถนนนครนอก-นครในมีประวัติการตั้งถิ่นฐานมาพร้อมกับการก่อตั้งเมืองสงขลาปัจจุบัน กล่าวคือ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2385 หลังจากย้ายชุมชนจากแหลมสน ซึ่งอยู่คนละฝั่งของทะเลสาบสงขลา ดังนั้นบริเวณนี้จึงมีการตั้งถิ่นฐานอย่างต่อเนื่องมานานเกือบ 200 ปี

ลักษณะเด่นของผังบริเวณนครนอก-นครใน ในอดีตสมัยที่เมืองสงขลายังมีกำแพงเมือง บริเวณถนนนครนอก-นครใน เป็นที่อยู่อาศัยและสถานที่ค้าขาย ซึ่งตั้งอยู่ในกำแพงเมือง มีการติดต่อกับนอกเมืองด้านทะเลสาบ ซึ่งก็สอดคล้องกับ นายแสง ประชุมชนะ ได้บันทึกจากความทรงจำของพระยาอภิรักษ์ราชอุทยาน (จิต ฒ สงขลา) ที่ว่ามีประตูเมืองเป็นซุ้มใหญ่โดยรอบ 10 ประตู นั้น ว่ามีชื่อดังนี้ 1 ประตูพุทธรักษา (อยู่บริเวณหน้าทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ถนนนครใน) 2 ประตูสุรามฤทธิ (อยู่บริเวณคลองขวาง ถนนนครใน) 3 ประตูศักดิ์สิทธิ์พิทักษ์ (อยู่ตรงบริเวณถนน

ยะหริ่งตัดกับถนนนครนอก) 4 ประตูอักษนิวรุช (อยู่ตรงบริเวณถนนยะลาตัดกับถนนนครนอก) 5 ประตูชัยยุทธชนะ หรือ ชัยยุทธชนะ (อยู่ตรงบริเวณถนนไทรบุรีตัดกับถนนกำแพงเพชร) 6 ประตูบูรพาภิบาล (อยู่ตรงหลังวัดมัสยิดมาวาส ถนนรามวิถี) 7 ประตูสนามสงคราม (อยู่ตรงบริเวณวิทยาลัยพยาบาลสงขลา ถนนรามวิถี) 8 ประตูพยัคฆนามเรืองฤทธิ์ (อยู่ตรงบริเวณถนนไทรบุรีตัดกับถนนจนะนะ) 9 ประตูจันทพิทักษ์ (น่าจะอยู่ใกล้ๆถนนนครใน) 10 ประตูมรคาพิทักษ์ (น่าจะอยู่ใกล้ๆ ถนนนครใน) (สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2529)

เมื่อผู้วิจัยได้เก็บภาพประตูเมือง (จำลอง) เอาไว้เป็นที่ระลึกแล้ว ทำให้ผู้วิจัยได้เกิดคำถามขึ้นมาว่า “ทำไมจึงต้องตั้งประตูเมืองจำลองไว้บนถนนแห่งนี้” ผู้วิจัยก็ได้แต่มองภาพที่บันทึกเอาไว้ในกล้องพร้อมเดินไปตามซอกซอยต่างๆ จนมาพบคุณยายกับคุณป้าขายกล้วยปิ้ง ที่ถนนนครใน สองท่านนี้ทำทางใจดี และดูเหมือนจะอยู่แถวนี้มาช้านาน ผู้วิจัยจึงได้โอกาสผู้คุย (ชิมไป คุยไป) กับคุณยายกับคุณป้า จึงได้ถามได้ถึงคำถามของผู้วิจัยมาก่อนหน้านี้ คุณป้าเลยเล่าให้ฟังว่า

“สมัยก่อนแถวนี้ก็เป็นบ้านเรือนคน แต่ยังไม่มากมายเท่าทุกวันนี้ ทุกคนต่างก็มาค้าขาย มีอะไรก็มาวางขายกัน เช่น การอจี่ ปาท่องโก๋ ถ้วยชามก็มี ใครมีอะไรก็ขายอันนั้น แต่ที่ค้าขายส่วนใหญ่ก็อยู่ในกำแพงเมือง แถวนี้เมื่อก่อนมีประตูเมืองแถวถนนนครนอก แต่ป้าก็ไม่แน่ใจว่าประตูเมืองน่าจะอยู่ส่วนไหน”

(ป้ากล้วย (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 มิถุนายน 2555)

ภาพประกอบ 9 ประตูเมืองสงขลาเก่า พ.ศ. 2432 (ฝั่งทิศตะวันตก)

ที่มา: สมุดภาพสงขลามหาวิชราวุธ (2536)

ในปี พ.ศ. 2427 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช (2504 อ้างถึงใน ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร 2539) เสด็จมายังเมืองสงขลา ได้บันทึกเกี่ยวกับสภาพตัวเมืองสงขลาบ่ออย่างที่น่าสนใจหลายเรื่อง ดังนี้

“...ตัวเมืองสงขลานั้นตั้งอยู่ฝั่งตะวันออก กำแพงเมืองไกลจากน้ำประมาณ 20 วา กำแพงก่อศิลาก้อนสอปูน ลำดับให้เรียบเป็น 2 ชั้น ชั้นนอกหนาประมาณ 2 สอก ชั้นในหนาประมาณ สอกคืบ เป็นเชิงเทิน คูกำแพงหนาประมาณ 6 สอก มีใบเสมาอย่างสี่เหลี่ยม กว้างเสมาหนึ่งประมาณ 5 สอก สูงยี่น 2 สอก ช่องเสมาประมาณ 3 สอก ตัวกำแพงสูงขาดปลาย เสมาประมาณ 7 สอก กำแพงด้านตะวันออกตะวันตกยาวประมาณ 30 เส้นเศษ ด้านทิศเหนือทิศใต้กว้างประมาณ 25 เส้นเศษ มีป้อม 8 ป้อม อยู่มุมเมือง 4 ป้อม ระหว่างกำแพงด้านยาวทิศตะวันออก ทิศตะวันตกมีป้อมด้านละ 2 ป้อม ตัวป้อมนั้นกว้างยาวประมาณ 5 วาเท่ากัน มีปืนกระสุน 4 นิ้ว วางอยู่บนป้อม ป้อมละ 3-4 กระบอก ใช้ไม่ได้ มีประตูเมืองเป็นซุ้มใหญ่โดยรอบ 10 ประตู กว้างประมาณ 6 สอก สูง 3 วา ซุ้มเป็นหลังจันทน์ ทำนองเป็นหอรบ บานประตูมีบานลัดด้วย และมีประตูอีก 10 ประตู เป็นประตูช่องกุฎี กว้าง 4 สอก สูง 5 สอก กำแพงเมืองสงขลานั้นรักษาดีเรียบร้อย ไม่ค่อยมีต้นไม้ขึ้นรุงรัง ว่าง

แห่งที่กำแพงด้านตะวันออกเป็นรอยก่อศิลาซ่อมแซมใหม่หลายแห่ง ที่กำแพงเมืองด้านตะวันตก ส่วนข้างเหนือตรงประตูเมืองริมท่าสะพานน้ำ มีศาลาหน้าบ้านเจ้าเมืองเป็นที่พัก 2 หลัง ตรงไปประตูเมือง เป็นบ้านผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา แต่ครั้งก่อนเป็นเรือนชั้นเดียวยกพื้น หลังคามุงกระเบื้องสงขลา วิชาช่างทำนองจีน...”

ภาพประกอบ 10 เมืองสงขลาเก่า

ที่มา: Sumatra Malacca. Fortifications de Singora, golfe de Siam (2011)

บริเวณถนนนครนอก-นครใน เป็นส่วนของเมืองเก่าสงขลาด้านติดทะเลสาบ เฉพาะบริเวณนี้มีประตูออกถึง 4 ประตู จึงน่าจะเป็นข้อสังเกตว่า ในอดีตบริเวณนี้ต้องมีความสำคัญมากมีประชากรอาศัยมาก และอาจเป็นท่าเทียบเรือ สำหรับขนส่งสินค้า เมื่อเป็นเช่นนั้น ต้องมีการค้าขายในบริเวณนี้ด้วย ประตูดังกล่าวมี 2 ประตู ที่พุ่งเข้าสู่ศูนย์กลางของชุมชนเมืองบริเวณนี้ ได้แก่ ประตูที่ 1 พุ่งเข้าสู่ศาลหลักเมือง ซึ่งประกอบด้วย โรงเจ ร้านค้า และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น โรงภาพยนตร์ ประตู 2 พุ่งเข้าสู่วัดมัชฌิมาวาส ซึ่งเป็นวัดใหญ่ของบริเวณนี้อีก 2 ประตู เป็นประตูที่ออกมาจากถนนไทรบุรี ซึ่งเป็นถนนสายที่ต่อไปยังบริเวณอื่นของเมือง นับได้ว่าเป็นถนนสายหลักของบริเวณนี้ (โครงการย่านเมืองเก่า ถนนนครนอก-นครใน จังหวัดสงขลา 2553)

การรับรู้คุณค่าความหมายถนนนางงามผ่านเรื่องเล่า

ส่วนถนนนางงาม หรือ “เก้าห้อง” เป็นชื่อดั้งเดิมของถนนนางงามซึ่งตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2385 ตั้งแต่ตั้งหลักเมืองสงขลาใหม่ๆ หลังย้ายเมืองสงขลาจากฝั่งแหลมสนมายังฝั่งตะวันออก (บ่อยาง) ที่ได้ชื่อเก้าห้องเนื่องจากถนนสายนี้มีบ้านอยู่ 9 คูหา และได้เปลี่ยนชื่อจาก ถนนเก้าห้อง มาเป็นถนนนางงาม สาเหตุเพราะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 ได้มีการเฉลิมฉลองและมีการประกวดนางงามสงขลาขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี 2478 ปรากฏว่าสาวงามจากถนนนางงาม ชื่อ นางเยาว์ (แดง) โปธิสาร สกุลเดิม บุญยศิวะ ลูกนายช่อง นางหิ้ว บุญยศิวะ ได้รับคัดเลือกให้เป็นนางงามสงขลาคนแรก สมรสกับครุฑอ่อง หรือครุฑหัส โปธิสาร และต่อมาคนสงขลาเรียก “ถนนเก้าห้อง” ว่า “ถนนนางงาม” ติดปากมากกว่าเก้าห้อง มาจนบัดนี้ อีกทั้งถนนนางงามเป็นที่ตั้งของศาลหลักเมืองสงขลา ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2385 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) และพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์) เป็นผู้สำเร็จราชการเมือง ถนนสายนี้เป็นย่านที่อยู่อาศัยของคนจีนเก่าแก่นานเกือบ 300 ปี ควบคู่กับถนนนครนอก นครใน (ไพฑูรย์ ศิริรักษ์ 2553)

ภาพประกอบ 11 นางงามสงขลาคนแรก พ.ศ. 2478 (หมายเลข 6 คนกลาง คุณนางเยาว์ บุญยศิวะ)

ที่มา: ขอล่าจากคุณจักรกฤษณ์ วันที่ 5 ตุลาคม 2555

อย่างไรก็ดีถนนนางงามที่มีการกล่าวถึงที่มาที่ไปของชื่อ “ถนนนางงาม” ซึ่งมีการพูดถึงทั้งในเชิงเอกสารวิชาการ และเรื่องเล่าขานเข้าทำนอง “แก่เคยเล่า คนเก่าเคยบันทึก” (สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ ม.ป.ป. อ้างถึงใน วุฒิชัย เพ็ชรสุวรรณ 2552) ได้กล่าวถึงที่มาที่ไปของถนนนางงามไว้อย่างน่าสนใจว่า เดิมเรียก “ถนนเก้าห้อง” เหตุเพราะถนนสายนี้มีเรือนห้องแถวของชาวจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในแผ่นดินไทย สร้างขึ้นจำนวน 9 ห้อง ซึ่งแปลคาไปจากบ้านเรือนเดิมๆ ของชาวไทยพื้นเมืองในตำบลบ้านนี้ ซึ่งวัฒนธรรมการสร้างที่อยู่อาศัยเป็นหลังๆ ไป ไม่นิยมสร้างเป็นห้องแถวอย่างชาวจีน เมื่อเกิดห้องแถว 9 ห้องขึ้นบนถนนสายนี้จึงเป็นจุดเด่นให้กำหนดเป็นนามสถานไปโดยปริยาย ส่วนการเปลี่ยนคำจาก “ถนนเก้าห้อง” เป็น “ถนนนางงาม” นั้นยังไม่พบหลักฐานที่ชัดเจน ว่าเกิดแต่เมื่อใด ส่วนที่มาของคำเรียกนั้นมีหลายที่มา โดยแต่เดิมนั้นนำหนักอยู่ที่เรื่องของ น.ส.นงเยาว์ บุญญะศิวะ (หลังแต่งงานใช้นามสกุล “โพธิสาร”) หรือ “ป้าแดง” สาวงามย่านเก้าห้องเมืองบ่อทอง ซึ่งเป็นผู้พิชิตมงกุฎบนเวทีการประกวดนางงามสงขลาในงานฉลองรัฐธรรมนูญประจำปี 2478 ของจังหวัดสงขลา นับเป็น “นางงามคนแรก” ของเมืองสงขลา และจากเหตุการณ์นี้เองที่ทำให้ย่านเก้าห้อง อันเป็นภูมิภคานาของถนนนางงามสงขลากลายเป็นถนนนางงามไปในทันที เพราะใครๆ ก็อยากไปเยี่ยมชมเยือนถนนสายนั้น

นอกจากนี้ยังมีบางคำเล่าที่กล่าวว่า “ถนนนางงาม” อาจมีที่มาจากตำบลบ้านย่านนี้ เดิมทำนาและเรียก “บ้านนางงาม” ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของนาข้าวเขียวขจีแต่กระแสนี้ดูจะไม่น่าหนักมากนัก

อย่างไรก็ตามในพระราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๗ หน้า ๓๓๔๕ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๓ กล่าวถึงการเปลี่ยนชื่อ “โรงเรียนจีน” (ปัจจุบัน คือ โรงเรียนสงขลาวิทยามูลนิธิ) ไว้ว่า

“โรงเรียนเจ้เต็ก ซึ่งตั้งอยู่ที่ตึกสองชั้น ถนนนางงาม ข้างศาลเสื่อเมือง ตำบลบ่อพลับ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มณฑลนครศรีธรรมราช ได้บอกเปลี่ยนชื่อใหม่ เรียกว่า “โรงเรียนราษฎร์พาเคียว” และคงตั้งสอนอยู่ที่เดิม”

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๒

ธานีนิติ มหาอำมาตย์

เสนาบดีเอก

ภาพประกอบ 12 พระราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๗ หน้า ๓๓๔๕ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๓
ที่มา: อบจ.สงขลา 2552

จากเอกสารฉบับนี้จึงสรุปได้ว่า ชื่อถนนนางงามนั้นมามีมาก่อนการประกวดนางงาม สงขลาอย่างที่กล่าวถึงกันมาดังกล่าวแล้ว ดังนั้น “นางงาม” อันเป็นที่มาของชื่อถนนจึงน่าจะมาจากที่ใด มีเรื่องที่ “คนแก่เคยเล่า คนเก่าเคยบอก” กล่าวว่า เมื่อครั้งถนนเก่าห้องตัดผ่านหน้าศาลหลักเมืองสงขลา ยุคแรกตั้งนั้นบนถนนสายนี้มีโรงแรม “เตียนน้ำจั้น” อันเป็นโรงน้ำชา และสถานเรียงมัยประจำเมืองที่มี “นางงาม” คอยต้อนรับแขกอยู่ด้วย จึงเล่าขยายต่อกันไปในทำนองว่า เมื่อครั้งกรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ อุปราชมณฑลนครศรีธรรมราช ทรงตั้งศูนย์บัญชาการอยู่ ณ เมืองสงขลานั้น บรรดาหมาดเล็กหนุ่มๆทั้งหลายมักจะ “แว๊ป” หายไปอยู่เนืองๆ เมื่อทรงเรียกหาผู้รับใช้ ไกล่ชิดจึงจำต้องกราบบังคมทูลถึงกิจธุระของหมาดเล็กทั้งนั้นเพื่อมิให้ข้อความระคายเคืองว่า บรรดาหมาดเล็กหนุ่มๆแตกเปลี่ยว “ไปเดินเล่นเป็นธุระแถวๆ ถนนนางงาม พะยะกะ” ทำให้เรียก “ถนนเก่าห้อง” กลายเป็น “ถนนนางงาม” มาจนตราบเท่าทุกวันนี้ (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ม.ป.ป. อ้างถึงใน วุฒิชัย เพ็ชรสุวรรณ 2552)

ภาพประกอบ 13 ภาพโปสเตอร์ในร้านกาแฟพีพีเต้
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 3 สิงหาคม 2555

จากโปสเตอร์ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจจึงได้พูดคุยกับเจ้าของร้านกาแฟพีพีเต้ ที่มีการตกแต่งร้านแบบย้อนยุค ทำให้เรียกบรรยากาศของย่านเมืองเก่าสงขลาได้เป็นอย่างดี ภายในร้านมักจะตกแต่งด้วยรูปเก่าแก่ต่างๆ มากมาย ทั้งที่เป็นรูปสถาปัตยกรรมเมือง ที่ใครต่างเข้ามาในร้านนี้ก็จะสามารถมองเห็นได้โดยง่าย เพราะรูปสถาปัตยกรรมเหล่านั้นได้กลายมาเป็น Wallpaper ในการตกแต่ง ทำให้ลูกค้าที่เดินผ่านไปผ่านมาต้องสะดุดกับบรรยากาศของเมืองเก่าได้อย่างง่ายดาย อีกทั้งภายในร้านยังมีเครื่องใช้หรือสิ่งของที่เป็นของเก่าของแก่ประดับประดาอย่างน่าสนใจ เรียกให้ลูกค้าได้เข้ามาเยี่ยมชมได้เป็นอย่างดี ซึ่งทั้งบรรยากาศร้านเหล่านี้ก็ต่างทำให้เชิญชวนให้ลูกค้าเข้ามาลิ้มลองอย่างไม่ขาดสาย ผู้วิจัยก็เป็นอีกหนึ่งที่ต้องพ่ายแพ้ให้กับการตกแต่งที่ดึงดูดใจให้เข้าไปค้นหาความเก่าแก่ของร้านนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยได้เห็นภาพโปสเตอร์ที่ข้อความที่น่าสนใจ และทำให้ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะพูดคุยกับเจ้าของร้านเพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของโปสเตอร์แผ่นนี้ และทำให้เจ้าของร้าน หรือพี่อู๋มได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ภาพต่างๆที่นำมาตกแต่งนั้น ได้มาจากเพื่อนของอาจารย์มงคล พอดี เพื่อนของอาจารย์เขาเป็นคนสะสมภาพเก่า เลยขอยืมเขามา พอได้มาก็นำรูปไปสแกน เสร็จแล้วพิมพ์เป็นรูปขนาดใหญ่ก็อย่างที่เห็นกันนั่นแหละค่ะ อย่างที่พวกน้องเห็นอยู่ด้านหลังเบาะสีขาว เชื้อไหมเปิดร้านมาตั้งเกือบสามสี่เดือนนะตอนนั้นยุ่งมาก พี่ไม่มีเวลาที่จะมาพินิจพิจารณาดูรูป และคิดว่าอาคารอะไรมันอยู่ตรงไหนบ้าง พอมายืนดูอีกที จึงได้รู้ว่านี่มันรูปร้านเรานี่ เห็นเด็กยืนอยู่ไหม เด็กยืนอยู่กลางถนนตรงแยกหน้าร้าน บ้านหลังที่เป็นแบบจีนหลังนั้นคือบ้านเดิมของร้านนี้ พอผ่านยุคสงครามโลกครั้งที่สองไปแล้วมันทรุดโทรมมาก จึงสร้างเป็นบ้านหม้ออัมพรแบบนี้แทน ก็ถือเป็นความบังเอิญหลายอย่างที่มาพร้อมๆกัน และภาพที่น้องถามนั้นเพื่อนที่บอกว่าคนเก่าแก่เคยเล่าสู่กันฟังว่าเมื่อก่อนแถวนี้เคยเป็นรมณีสถานด้วย ความเป็นมาเป็น ไปยังไงพี่ก็รู้ไม่มากนักหรอกจ๊ะ เพราะพี่เป็นคนจังหวัดตรง ส่วนของที่มีในร้านก็ไม่ใช่ของที่ซื้อหา ส่วนใหญ่เพื่อนให้มาจ๊ะ มีตู้เซฟเก่าโบราณ ป้าย โศคา โคล่า กระจกบานใหญ่ คือพอบ้านเขาเริ่มรกรแล้วอยากเอาไว้ที่ไหนสักแห่ง ก็เอามาฝากไว้ที่ร้านเรา เราก็สัญญาว่าจะให้อยู่ที่นี่ เรามีแนวคิดอย่างหนึ่งคือ ถ้าเป็นของเก่าของสงขลา เราจะพยายามให้อยู่กับที่ที่เขาอยู่ ไม่ขายต่อให้คนอื่น เคยมีพ่อค้าขายของเก่ามาขอซื้อของที่โชว์ในร้านเยอะอยู่เหมือนกัน จนตอนนี้หายหน้าไปหมดแล้ว เพราะเขารู้แนวคิดของเรา”

(พี่อู๋ม (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 7 กรกฎาคม 2555)

จากที่ได้ฟังจากคำบอกเล่าของพี่อู๋มทำให้ทราบความว่าเดิมทีพี่อู๋มเป็นคนเมืองตรง แต่มาเรียนหนังสือที่สงขลาตั้งแต่ชั้นประถมพอเรียนจบด้านสถาปัตยกรรมที่สงขลา ก็มาเรียนต่อด้านศิลปกรรมที่กรุงเทพฯ ทำอาชีพมัณฑนากรอยู่ที่นั่นพักใหญ่ ก็ตัดสินใจกลับมาใช้ชีวิตเรียบง่ายที่สงขลาอีกครั้ง โดยมีแผนจะเช่าอาคารสักหลังเพื่อทำร้านกาแฟ กระทั่งได้พบเพื่อนรุ่นพี่ อาจารย์มงคล ผู้มีส่วนช่วยให้ภาพร้านกาแฟในฝันกลายเป็นความจริง ทั้งยังเป็นเพื่อนคู่คิดผู้ร่วมอุดมการณ์ในการอนุรักษ์และคืนชีวิตให้อาคารเก่าในสงขลาด้วย เดิมทีแห่งนี้เคยเป็นคลินิกเก่าชื่อ “ร้านหม้ออัมพร” พี่อู๋มเจตคตินี้ขณะขับรถเล่นชมถนนนครนอก เมื่อเห็นว่าตึกติดป้ายประกาศให้เช่า จึงแวะเดินชมอาคารและรู้สึกถูกใจกับความโอ่อ่าภายในที่โอโถง พอติดต่อกับเจ้าของ ปรากฏว่าเป็นของรองศาสตราจารย์วุฒิชัย กปิลกาญจน์ อธิการบดี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในตอนแรกพี่อู๋มเสนอขอทำเป็นร้านอาหาร คุณวุฒิชัยยังไม่สะดวก อาจารย์มงคลจึงขึ้นไปกรุงเทพฯพูดคุยถึงแนวคิดใน

การปรับปรุงอาคารเพื่อคืนจิตวิญญาณให้อาคารเก่าหลังนี้ด้วยตัวเองในที่สุดคุณวุฒิชัยก็รับแนวคิดนี้
ร้านป๊อโต้ จึงนับเป็นร้านแรกๆที่เข้ามาเปลี่ยนการใช้ประโยชน์อาคารเก่าให้สอดคล้องกับยุคสมัยมาก
ขึ้น

อย่างไรก็ตามจากการคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ถนนในย่านเมืองเก่าทั้ง 3
สาย ชีวชนให้ผู้คนต่าง ๆ เข้ามาค้นหาความเป็นอดีตที่น่าประทับใจ หรือคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่
น่าชื่นชม หรืออาจเป็นเพราะถนนในย่านเมืองเก่าสงขลาทั้ง 3 สายนี้มีความเป็นอดีตที่มีกลิ่นอาย
ของเมืองเก่า อีกทั้งจากคำบอกกล่าวยังสะท้อนให้เห็นว่าผู้คนในยุคปัจจุบันมักจะรู้สึกถึงการโยกหา
บรรยากาศในอดีตหรือความคุ้นเคยในครั้งเก่า ซึ่งคนทุกคนพร้อมที่จะมีอารมณ์ถวิลหาอดีตที่พลุ่ง
พล่านเสมอ เปรียบเสมือนเซลล์เล็กๆในสมองที่รอการทําปฏิกิริยาเคมีตามธรรมชาติของความคิดที่
ออกฤทธิ์กระตุ้นให้มนุษย์คิดเรื่องราวในอดีต เมื่อถูกปัจจัยแวดล้อมต่างๆปลุกเร้า เมื่อตอนที่สายตา
ได้เห็น มือได้สัมผัส จากนั้นสมองก็เริ่มสั่งงานให้ครุ่นคิดถึงความทรงจำที่แปลผลออกมาเป็นภาพ
บ้างก็คันใจ บ้างก็จางๆ บ้างก็ลบเลือนไป เป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นกับคนทุกวัยที่ใครก็นึกถึงได้ทุกวัน
หรือทว่าอดีตก็อยู่ไม่ไกลตัวเรา

ภาพประกอบ 14 ภาพบรรยากาศภายในร้านกาแฟป๊อโต้

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 3 สิงหาคม 2555

ย่านเมืองเก่าสงขลากับการให้คุณค่าสถาปัตยกรรมชิโนยูโรเปียน (ชิโนโปรตุกีส)

ชิโนโปรตุกีส เป็นอาคารผสมผสานความเป็นวัฒนธรรมจีนและตะวันตกไว้ด้วยกัน อาคารแบบนี้เชื่อว่ามีขึ้นครั้งแรกในเมืองมะละกา เนื่องจากมะละกาเป็นแหล่งชุมชนจีนแห่งแรกและเก่าแก่ที่สุดในคาบสมุทรมลายู ชาวตะวันตกยุคแรกๆ มักเรียกสิ่งใดที่เกี่ยวกับจีนว่า Sino ตามภาษาลาตินเดิมแทนคำว่า China เมื่อชาวโปรตุเกสเข้ามาตั้งหลักแหล่งร่วมกับคนจีนที่มะละกา จึงผสมคำเป็น “Sino-Portuguese” ภายหลังเมื่อชาติตะวันตกอื่นๆ เข้ามาก็ยังคงเรียกเช่นเดิม แทนความหมายของชาติตะวันตก เนื่องจากชาติตะวันตกในยุโรปต่างมีรากเหง้าจากอารยธรรมเดียวกันคือ อารยธรรมกรีก-โรมัน จึงเรียก ชิโนโปรตุกีส ในความหมายการผสมผสานวัฒนธรรมความเป็นจีนกับชาติตะวันตกในยุโรป นอกจากนี้ยังมีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น บางครั้งอาจจะเรียกว่า สถาปัตยกรรมแบบอาณานิคม หรือ อาคารแบบโคโลเนียล (Colonial Style) ซึ่งอาจเป็นเพราะเป็นช่วงที่ชาติตะวันตกเข้ามายึดหลายประเทศในแถบคาบสมุทรมลายูเป็นอาณานิคมนั่นเอง ซึ่งในมาเลเซียมักเรียกชื่อว่า Sino-Malay-Colonial หรือ Tropical Renaissance หรือ Sino-Malay Palladian หรือ Towkay Italianate (Khoo Joo Ee 1998 อ้างถึงใน ปัญญา เทพสิงห์ และ วุฒิ วัฒนสิน 2547) ในประเทศไทยนิยมเรียกว่า Sino-Portuguese แต่ล้วนให้ความหมายถึงการผสมอิทธิพลตะวันตกกับจีนหรือตะวันออกทั้งสิ้น

อาคารตึกแถวเก่าแก่มีรูปแบบมาจากตึกแถวเมืองปีนังซึ่งก็ได้รับรูปแบบมาจากเมืองมะละกาอีกที โดยตึกแถวนั้นมีรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลผสมผสานระหว่างโปรตุกีสกับจีน หรือ Sino-Portuguese โดยผู้ตั้งถิ่นฐานในเมืองมะละกานั้นเป็นชาวจีน ในขณะที่ผู้มีอำนาจรัฐเป็นโปรตุเกส ตึกแถวแม้จะมีลักษณะหลักๆ เป็นตะวันตก แต่ก็ผ่านการปรับใช้เหมาะกับเขตร้อนชื้นตลอดจนวิถีชีวิตของชาวจีนโพ้นทะเล เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าตึกแถวที่เป็นสถาปัตยกรรมหรือวัฒนธรรมทางวัตถุของชาติตะวันตกได้รับการผสมผสานปรับใช้จนกลายเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือสถาปัตยกรรมพื้นเมืองมะละกาในที่สุด ซึ่ง ได้ถูกนำมาใช้ต่อที่ปีนังและไทย (ชูวิทย์ สุจฉายา 2542)

การเข้ามาของชาวจีนครั้งใหญ่ระลอกแรกอยู่ในช่วงสมัยธนบุรีถึงรัตนโกสินทร์ ต้น รัชสมัยนี้ชาวจีนเริ่มตั้งรกรากอยู่ทั่วประเทศ เป็นเพราะพระเจ้าตากสินทรงมีนโยบายส่งเสริมการค้ากับประเทศจีน สนับสนุนให้ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอาณาจักรสยามมากเป็นพิเศษ และสร้างโอกาสให้ประกอบการค้าอย่างเท่าเทียมกับคนไทย แต่น่าสังเกตว่าการเคลื่อนย้ายของชาวจีนระยะนี้ยังมีปัจจัยแอบแฝงด้วย ไม่ใช่ด้วยเหตุการค้าอย่างเดียว กล่าวคือ ในช่วงสมัยแห่งราชวงศ์ชิงได้เกิดปัญหาทางการเมือง ชาวจีนจำนวนมากหนีออกประเทศ ด้วยเหตุต่อต้านกษัตริย์ราชวงศ์ชิงซึ่ง

มีเชื้อสายแมนจู ชาวจีนเหล่านี้เป็นพวกหัวก้าวหน้า มีความรู้และความทะเยอทะยานสูง ชาวจีนมณฑลฝูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) ส่วนหนึ่งหนีภัยจีนฝังกมายังภาคใต้แถบเมืองสงขลา (สกินเนอร์ 2529) อ้างถึงในปัญญา เทพสิงห์ และ วุฒิ วัฒนสิน 2547) จึงทำให้สงขลาเป็นแหล่งชุมชนจีนเก่าแก่อีกแห่งหนึ่ง ดังเห็นจากตึกแถวโบราณทรงจีนอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งเจ้าเมืองคนแรกของสงขลาก็เป็นชาวจีน

เมืองสงขลาจากทะเลสาบสงขลาที่เจริญขึ้นจากเส้นทางเดินเรือสำเภาระหว่างเมืองจีนกับสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งการค้าในระบบพระคลังสินค้าที่สร้างกำไรได้มหาศาลนี้ได้ช่วยยกบทบาทของเมืองนี้ในทางเศรษฐกิจและการเมืองให้สูงและเด่นขึ้นกว่าหัวเมืองชายทะเลอื่นๆ และด้วยที่เมืองสงขลาเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนจีน สภาพบ้านเมืองจึงมีลักษณะที่มีสถาปัตยกรรมอย่างจีนจนมีผู้กล่าวไว้ว่า “เป็นเมืองจีนในเมืองไทย” (ชววิทย์ สุจฉายา 2542)

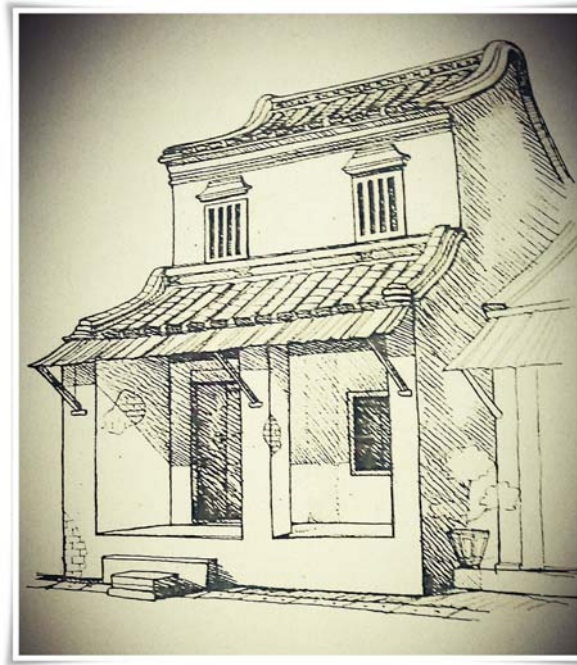

ภาพประกอบ 15 สภาพบ้านเมืองสงขลาที่มีสถาปัตยกรรมแบบจีน วาดโดย นายเอช วอร์ริง สมิท
ที่มา: ชววิทย์ สุจฉายา 2542

หลังจากที่ผู้วิจัยได้เดินทอดน่องชื่นชมความงามของถนนนครนอก นครใน นางงาม ภายในย่านเมืองเก่าแห่งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้สัมผัสกับสถาปัตยกรรมที่สวยงามตลอดทาง ซึ่งเราไม่สามารถจะปฏิเสธถึงจุดเด่นของถนนย่านนี้ได้เลย จุดเด่นนั้นคงหนีไม่พ้นอาคารบ้านเรือนที่ปะปนกันในสไตล์ชิโน โปรตุเกสและห้องแถวแบบเก็งจิน ซึ่งสถาปัตยกรรมทั้งสองแบบนี้ (จิน-ตะวันตก) ที่เราได้เห็นและสัมผัสกันอยู่ทุกวันนี้ได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์สำคัญของ เมืองสงขลา โดยเฉพาะถนนนางงามอันเก่าแก่แห่งนี้ก็ว่าได้

รูปแบบของสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าสงขลาได้รับอิทธิพลจากวิถีชีวิต และความเชื่อของผู้คนในพื้นที่ย่านเมืองเก่าจังหวัดสงขลา ซึ่งสามารถแบ่งรูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่ย่านเมืองเก่า (คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554) ได้ดังนี้

1. รูปแบบสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่ารุ่นแรกสถาปัตยกรรมแบบจีนดั้งเดิม

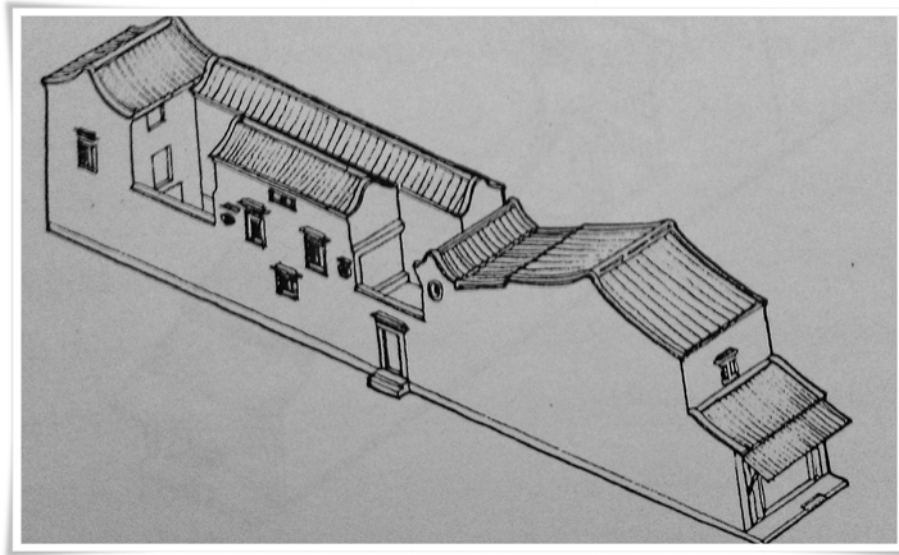

ภาพประกอบ 16 รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีนดั้งเดิม
ที่มา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554

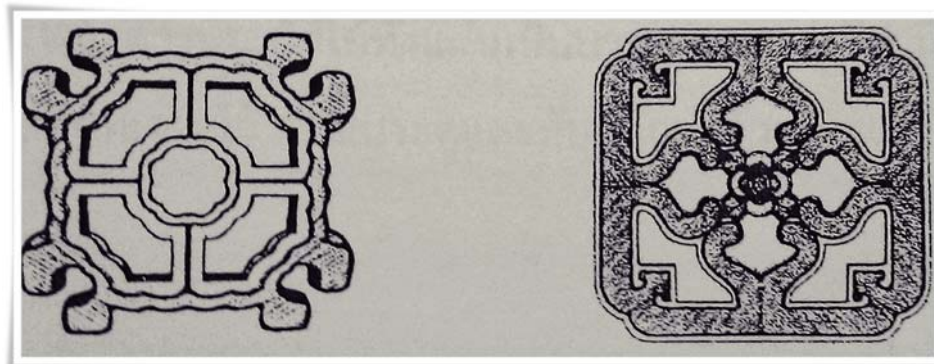
อาคารรูปแบบจีนดั้งเดิมเป็นการรับอิทธิพลทางการค้าขายกับประเทศจีนโดยตรง อาคารส่วนใหญ่ผู้เป็นเจ้าของ และช่างก่อสร้างจะเป็นคนจีน อาคารในยุคแรกของการตั้งเมืองมีทั้งชั้นเดียว และสองชั้น ช่องประตูและหน้าต่างจะมีขนาดไม่ใหญ่นัก ชายคาจะสั้น พื้น ผนัง และกระเบื้องมุงหลังคาทำด้วยอิฐดินเผาสันนิฐานว่าทำที่ตำบลเกาะยอ

บางหลังจะพบว่าพื้นและกรอบประตูทำด้วยหินแกรนิต ยิ่งไปกว่านั้นจากการสำรวจยังพบหินแกรนิตรูปแบบสี่และขนาดเดียวกันกระจายไปในหมู่บ้านพี่น้อง สันนิษฐานว่าซื้อมาจากประเทศจีนและนำส่งโดยเรือสำเภาก็เป็นไปได้

ในยุคแรกฐานอาคารจะมีลักษณะที่สูงหน้าบ้านเป็นคูนน้ำแบบเปิดเวลาเดินขึ้นบ้านจะต้องมีบันไดเล็กๆแต่หลังจากได้มีการรื้อกำแพงเมืองสงขลามาทำถนน ก็ได้ทำให้ระดับถนนสูงขึ้นเรื่อยๆ จนในปัจจุบันระดับถนนเกือบเท่าระดับพื้นบ้านในบางหลัง ลักษณะแปลนบ้านจะเป็นแบบจันทันเดิมคือมีส่วนหน้าบ้านไว้ค้าขาย ชั้นสองไว้เก็บของขนาดเล็กลำเลียงลงสู่พื้นชั้นล่าง ส่วนตรงกลางบ้านจะเป็นโถงโล่ง และมีบ่อน้ำ ส่วนหลังบ้านจะเป็นที่อยู่อาศัย บางหลังที่อยู่ระหว่างถนนนครนอกและนครในอาจมีความลึกมากกว่า 30 เมตร และอาจมีโถงกลางบ้านถึงสองที่ด้วยกัน

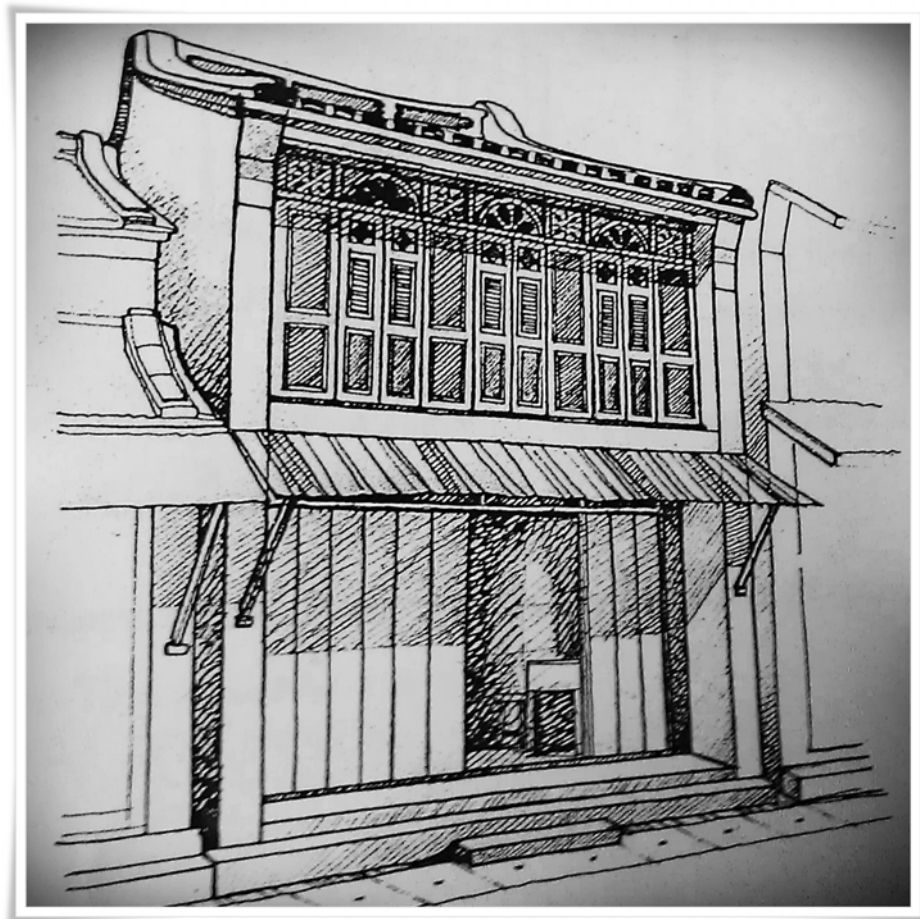
ภาพประกอบ 17 รูป Isometric แบบสถาปัตยกรรมจีนแบบดั้งเดิมมีลักษณะเด่นตรงทรงหลังคา และช่องโถงกลางบ้าน แบบคติความเชื่อแบบจีน สังเกตหน้าบ้านจะไม่มีทางเดิน (หงอคาถ์)
ที่มา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554

ภาพประกอบ 18 ช่องลมกระเบื้องปูดินเผา (ซ้าย) ช่องลมกระเบื้องปูดินเผา (ขวา)
ที่มา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554

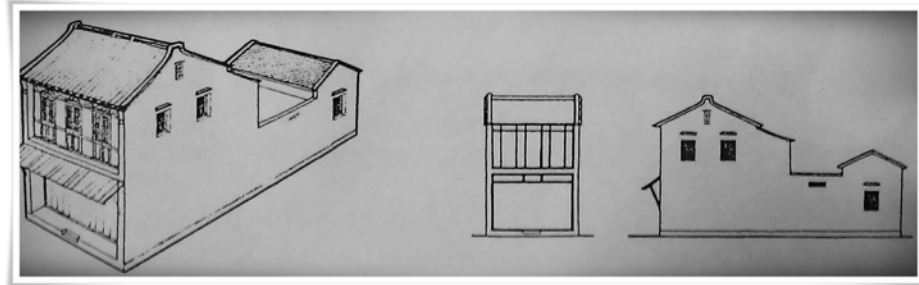
ช่องลมกระเบื้องปรูดินเผา และช่องลมกระเบื้องปรูเคลือบ เป็นวัสดุตกแต่งอาคาร เพื่อความสวยงาม และเป็นการลดน้ำหนักของสันหลังคา ตลอดจนเป็นการทอนน้ำหนักของแผ่น ทิบบให้แลดูโปร่งด้วยลวดลายกระเบื้องปรูดินเผา หรือกระเบื้องปรูเคลือบสลับกับแสงจากท้องฟ้าที่ ลอดช่องลมเมื่อแหงนไปมอง ช่องลมทั้งสองมีลักษณะลวดลายคล้ายเงินตราโบราณของจีน ซึ่งตาม ความเชื่อถือว่าเงินเป็นสัญลักษณ์ของ โชคลาภ และความมั่งมี

2. สถาปัตยกรรมแบบจีนผสมสถาปัตยกรรมตะวันตก (อาคารไม้ผสมก่ออิฐ ฉาบปูน)

ภาพประกอบ 19 แสดงสถาปัตยกรรมแบบจีน ผสมสถาปัตยกรรมตะวันตก
ที่มา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554

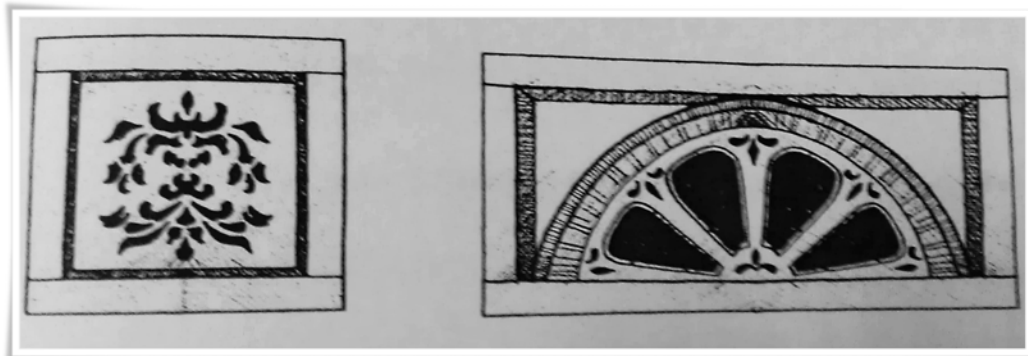
ห้องแถวแบบนี้เป็นห้องแถวที่ก่อสร้างด้วยวัสดุก่ออิฐผสมเครื่องไม้ จากการค้นข้อมูลอาคารในลักษณะนี้จะถูกเรียกแตกต่างกันไป เช่นแบบจีนพาณิชย์ แบบชิโน ยูโรเปียนลักษณะอาคารเป็นอาคารโปร่งตรงส่วนหน้ามักใช้สำหรับค้าขาย ส่วนตรงกลางบ้านจะเป็นลานโล่ง และบ่อน้ำบางหลังดูจากภายนอกเหมือนเป็นสามหลังแต่เมื่อถึงกลางบ้านกลับพบว่าเป็นหลังเดียวกัน

ภาพประกอบ 20 แสดงสถาปัตยกรรมแบบจีน ผสมสถาปัตยกรรมตะวันตก (จำแนก)

ที่มา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554

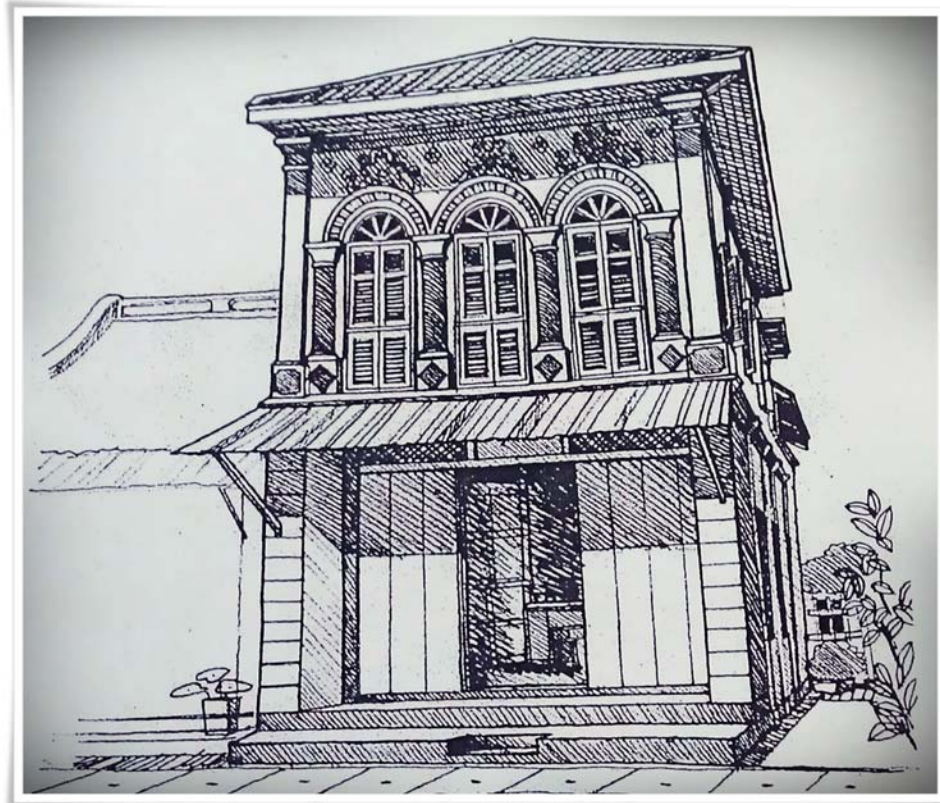
ส่วนช่องลมของแบบที่สองนี้ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ซึ่งได้พัฒนารูปแบบโครงสร้างไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่องลมลายฉลุเหนือประตู-หน้าต่าง ซึ่งนิยมทำเป็นลายเครือเถารูปแบบตะวันตก ฉลุโปร่ง หรือประดับกระจกสีตรงส่วนบนของประตู-หน้าต่าง

ภาพประกอบ 21 ช่องลมลายฉลุโปร่งเดี่ยว (ซ้าย) ช่องลมโค้งประดับกระจกสี (ขวา)

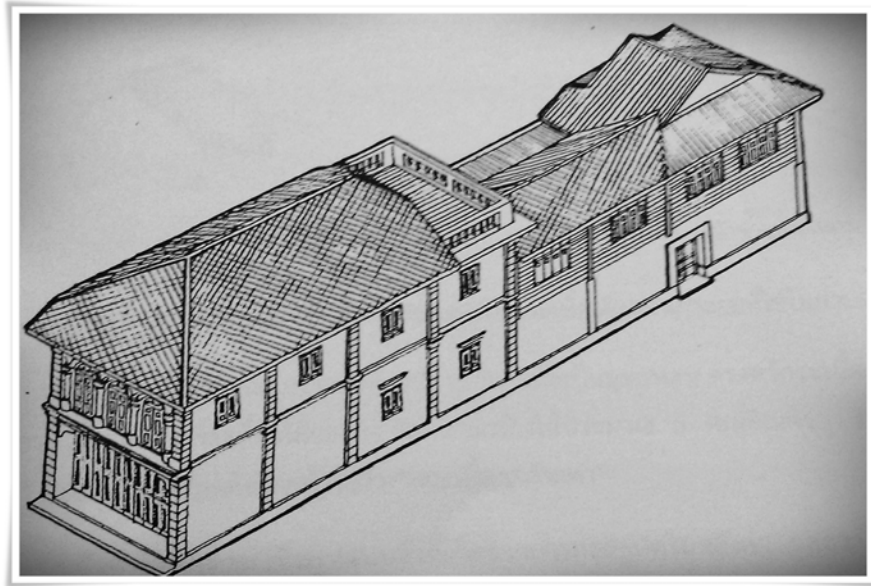
ที่มา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554

3. สถาปัตยกรรมห้องแถวแบบชิโน-ยุโรป (อาคารตึกกออิฐถือปูน)

ภาพประกอบ 22 สถาปัตยกรรมห้องแถวแบบชิโน - ยุโรป (อาคารตึกกออิฐถือปูน)
ที่มา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554

ห้องแถวแบบชิโนยุโรป บางครั้งก็ถูกเรียกว่า ชิโนโปรตุกีส ผศ.ดร.ยงชนิษฐ์ พิมลเสถียร เคยบรรยายไว้ตอนจัดทำร่างแผนครั้งที่ 1 ว่าคำว่าชิโน - โปรตุกีส ไม่ใช่คำวิชาการแต่เป็นคำเรียกสถาปัตยกรรมห้องแถวที่มีรูปแบบผสม เป็นภาษาเรียกที่มีเฉพาะในภาคใต้โดยเฉพาะ แถบภูเก็ตสอดคล้องกับการศึกษาของ ศ.สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคณะผู้วิจัยโครงการจัดทำแผน ฯ ของสพ. พ.ศ. 2536 (น.5-52) ที่เรียกสถาปัตยกรรมแบบนี้ว่าสถาปัตยกรรมแบบชิโนยุโรป

ภาพประกอบ 23 ภาพจากด้านบนของสถาปัตยกรรมห้องแถวแบบชิโน - ยูโรเปียน
ที่มา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554

จากภาพแสดงลักษณะสถาปัตยกรรมแบบชิโนยูโรเปียนในย่านเมืองเก่าสงขลา สังเกตตรงโถงกลางบ้านจะยังเป็นลานโล่งตามคติความเชื่อแบบจีนในขณะทีลวดลายประดับจะเป็นลักษณะดอกไม้และผลไม้มงคลในกรอบรูปปั้นแบบตะวันตก แต่จะไม่มีทางเดินหน้าอาคารที่เรียกว่าหงอคาเก้แบบภูเก็ต และเกาะปิ้ง สังเกตบนหลังคาจะมีคาน้ำสำหรับนั่งรับลมทะเลและมองทอดสายตาสู่ทะเลสาบสงขลานั้นว่าเป็นหลักฐานว่าคนย่านเมืองเก่าเริ่มเล็งเห็นประโยชน์ของการทำอาคารสูงที่มีคาน้ำไว้ชมวิวของเส้นขอบฟ้าในย่านเมืองเก่า

ภาพประกอบ 24 ลายปูนปั้นเครือเถาปูนดำแบบตะวันตก
ที่มา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554

4. สถาปัตยกรรมแบบผสมจีน ยุโรป และมุสลิม

ภาพประกอบ 25 สถาปัตยกรรมแบบผสมจีน ยุโรป และมุสลิม
ที่มา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554

เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ยังปรากฏความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยแบบจีนคือมีโถงตรงกลาง มีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมแบบยุโรปในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 ต่อเนื่อง รัชการที่ 6 เช่น หน้าต่างหัวเสาและมีลวดลายปูนปั้น แต่ที่น่าแปลกใจคือมีลายดาว และการใช้สีอาคารเหมือนมุสลิมคือสีเขียว สีเหลืองทอง และสีอิฐอ่อนของเนื้อไม้ เป็นอาคารที่มีลักษณะพิเศษสำรวจพบเพียงไม่กี่หลัง แสดงถึงความหลากหลายทางเชื้อชาติศาสนา ดังเช่นมัสยิดบ้านบน ที่มีอาคารเป็นสถาปัตยกรรมเหมือนวิหารวัดมัชฌิมาวาส แต่มีหออาซานและโดมประกอบตามความเชื่อมุสลิม แสดงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติจนสะท้อนลงสู่สถาปัตยกรรมทางศาสนา

5. สถาปัตยกรรมแบบร่วมสมัย

ภาพประกอบ 26 สถาปัตยกรรมแบบร่วมสมัย

ที่มา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554

เป็นสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเด่นเพราะจะมีความสูงตั้งแต่สองชั้นจนถึงสี่ชั้น สร้างขึ้นในระหว่างปี พ.ศ.2475 ส่วนใหญ่เป็นการสร้างแบบก่ออิฐถือปูนทั้งหลัง สูง 3-4 ชั้นมี คาดฟ้าสำหรับชมเส้นขอบฟ้า และทะเลสาบที่อยู่ด้านทิศตะวันตก มีการใช้กระจกและกระจกพิมพ์ลาย พื้นจะนิยมเป็นหินขัดสีสดใส่ สลับกับลวดลายต่าง ๆ อาคารในยุคนี้จะมีอุปกรณ์อาคารที่ทันสมัยและสวยงามเช่น สุขภัณฑ์ อุปกรณ์ประตูกุญแจต่าง คลอดจน โคมไฟฟ้าแสงสว่างเป็นต้น

อย่างไรก็ตามแม้ถนนทั้ง3สายแห่งนี้จะเป็นพื้นที่ตั้งของสถาปัตยกรรมต่างๆ มากมาย แต่พื้นที่ย่านเมืองเก่าแห่งนี้ยังเป็นพื้นที่ของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตกล่าวคือ พื้นที่ใน ย่านเมืองเก่าสงขลา ยังคงเต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวา เสน่ห์ และความสวยงามของมรดกทางวัฒนธรรม ของพื้นที่ย่านเมืองเก่าที่จับต้องได้ เช่น การเป็นถนนสายอาหาร ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบโบราณ

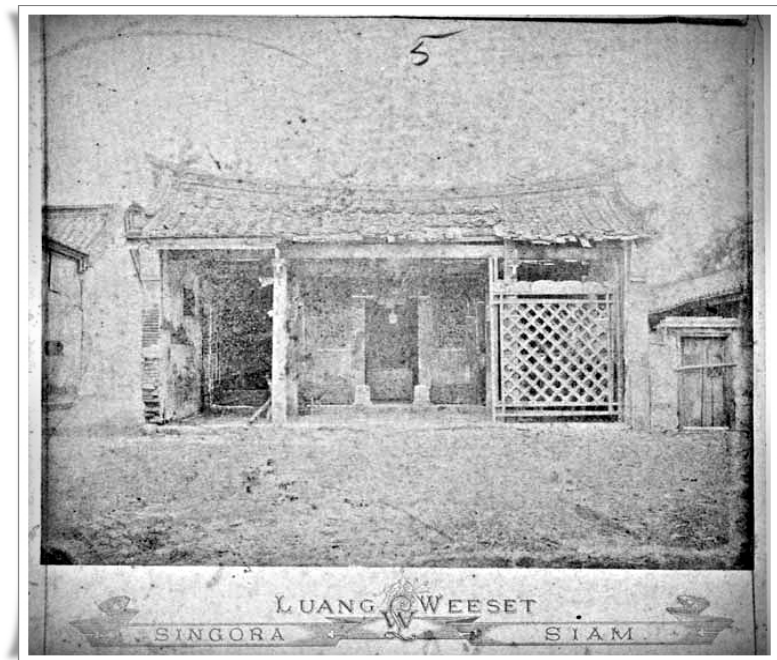
และเรื่องราวประวัติศาสตร์ของเมืองสงขลาที่เปรียบเสมือนเอกลักษณ์ และความเป็นมา ซึ่งทุกสิ่งเหล่านี้สามารถแสดงให้เห็นถึงมรดกทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

อีกทั้งถนนนางงามนั้นมีสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นแล้ว แต่ก็มีด้านหนึ่งที่ถนนสายนี้โดดเด่นกว่าถนนสายใดในย่านเมืองเก่า นั่นก็คือมีความโดดเด่นด้านศาสนสถานและปูชนียสถานเป็นอย่างมาก เป็นที่ตั้งของด้านศาสนสถานและปูชนียสถานที่สำคัญๆ เช่น ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ศาลเจ้าเทพเจ้ากวนอู ศาลเจ้าตั้งเซ่งอ้อ และวัดยางทอง เป็นต้น สิ่งที่เราได้เห็นในถนนสายนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองในอดีตที่ส่งผ่านมาถึงปัจจุบัน

ทว่าเดินผ่านถนนนางงามคงไม่แปลกหน้าที่เราจะได้กลิ่นอายของความเชื่อ การสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ โดยคนไทยเชื้อสายจีน หากเดินทอดน่องไปตามเส้นทางถนนหนองจิกเราก็จะเจอกับศาลเจ้าพ่อกวนอู และถัดมาก็คือศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ซึ่งเราจะเห็นคนเดินเข้าไปสักการะอย่างไม่ขาดสาย หากจะกล่าวถึงถนนนางงามคงพลาดไม่ได้ที่จะไม่กล่าวถึงศาลหลักเมือง เพราะศาลหลักเมืองแห่งนี้มีความผูกพันกับคนไทยเชื้อสายจีนตั้งแต่ยุครัตนโกสินทร์หรือจะพูดว่าศาลหลักเมืองแห่งนี้ก็ถูกสร้างขึ้นมาพร้อมกับเมืองสงขลานั้นแล

ภาพประกอบ 27 ศาลหลักเมืองสงขลา
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 3 สิงหาคม 2555

ภาพประกอบ 28 ศาลหลักเมืองสงขลา ถ่ายโดย หลวงวิเศษภักดี หรือพระยาวิเชียรคีรี
ที่มา: Singoraman 2552

ในปี พ.ศ. 2385 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยาสงขลา (เถียนเส็ง) จัดการฝั่งหลักชัยเมืองสงขลา ทรงพระราชทานไม้ชัยพฤกษ์หลักชัยต้นหนึ่งกับเทียนชัยเล่มหนึ่งพร้อมด้วยเครื่องไทยทานต่างๆ และโปรดเกล้าฯ ให้พระอุดมปิฎกออกไปเป็นประธานด้านพุทธพิธี พร้อมด้วยพระฐานานุกรมเปรียญ 8 รูป และโปรดเกล้าฯ ให้พระราชครูอัยญาจารย์ พราหมณ์ออกไปเป็นประธานฝ่ายพิธีพราหมณ์พร้อมด้วยพราหมณ์ 8 นาย

งานฝั่งหลักชัยเริ่มด้วยพระยาสงขลา(เถียนเส็ง) เจ้าเมืองสงขลาได้เกณฑ์กรมการและไพร่จัดทำโรงพิธีใหญ่ขึ้นกลางเมืองสงขลา หน้าศาลเจ้าหลักเมือง ถนนนางงาม อำเภอเมืองจังหวัดสงขลา โดยตั้งโรงพิธีสี่ทิศ ในวันพิธีได้จัดขบวนแห่หลักไม้ชัยพฤกษ์ กับเทียนเป็นขบวนใหญ่ มีทั้งพวกชาวจีนและพวกชาวไทยเพื่อแห่ไปยังโรงพิธี พระสงฆ์ราชาคณะฐานานุกรมเจริญพระปริตรพร้อมกับพระครูสวดตามไสยเวท เมื่อได้เวลาอุดมฤกษ์ เดือน 4 ขึ้น 10 ค่ำ ปีชวดจตุลศักราช 1204 (พ.ศ. 2385) เวลา 7 นาฬิกา 10 นาที ตรงกับวันศุกร์ที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2385 พระยาสงขลา (เถียนเส็ง) กับพระครูอัยญาจารย์ พราหมณ์ อัญเชิญ หลักไม้ชัยพฤกษ์ลงฝั่งที่ใจกลางเมืองสงขลา ซึ่งเรียกกัน “หลักเมือง” จนทุกวันนี้ (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร 2539)

ภาพประกอบ 29 พิธีฝังศาลหลักเมืองสงขลา (ในอดีต)

ที่มา: ขอล่าจากผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 กรกฎาคม 2555

ภายหลังการฝังหลักเมืองเสร็จตามพิธีแล้ว มีมหรสพสมโภช 5 วัน 5 คืน ในงานมี ทั้งละครหรือโขนร้อง 1 โรง หุ่น 1 โรง จั้ว 1 โรง ละครชาตรี (โนรา) 4 โรง และพระยาสงขลา (เถียนเส็ง) ได้ถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระสงฆ์ 22 รูป ต่อมาพระยาสงขลา (เถียนเส็ง) ได้ให้ช่าง ตึกคร่อมหลักเมืองไว้ 3 หลัง เป็นตึกจีนแบบเก้งจีน และสร้างศาลเจ้าสี่เมืองอีกหนึ่งหลัง

กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนศาลเจ้าหลักเมืองเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2478 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 หนึ่งในปี พ.ศ. 2460 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์อุปราชมณฑลปักษ์ใต้ ได้มีลายพระหัตถ์แจ้งว่าหลักเมืองจังหวัด สงขลาปลวกกัดชำรุด พ่อค้าและประชาชนจังหวัดสงขลาจะช่วยกันออกเงินทำเสาหลักเมืองด้วย ซีเมนต์คอนกรีตเพื่อจะได้อยู่อย่างถาวร อดมฤกษ์ในการวางเสาหลักเมือง ตรงกับวันศุกร์ที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2460 ตรงกับเดือน 4 แรม 4 ค่ำ เวลา 7 นาฬิกา 22 นาที 36 วินาที ก่อนเที่ยง โหรสี่คน

ถือก่อนคืนขึ้นประจำทั้ง 4 ทิศ แล้ววางก่อนคืนลงในหลุมหลักเมือง จากนั้นจึงเชิญหลักลงหลุมแล้วกลบดินเป็นปฐมฤกษ์จนถึงเวลา 8 นาฬิกา กับ 41 นาที 36 วินาทีก่อนเที่ยงถือเป็นฤกษ์ดีที่สุด (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ 2460 อ้างถึงใน ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร 2539) เสาหลักเมืองนี้จึงอยู่คู่มืองสงขลาและเป็นที่เคารพสักการะของชาวเมืองสงขลาตราบนานทุกวันนี้

จากที่ผู้วิจัยได้เดินสำรวจดูในบริเวณศาลหลักเมืองพบว่าศาลหลักเมืองแห่งนี้ไม่เหมือนที่อื่นๆ นอกจากจะมีความเป็นจีนอยู่เยอะแล้ว ยังมีโรงจิวตั้งอยู่ในศาลหลักเมืองแห่งนี้อีกด้วย จึง ไม่แปลกใจที่จะเห็นผู้คนมากมาย ที่ต่างเดินทางเข้ามาสักการบูชาที่ศาลหลักเมืองแห่งนี้อย่างไม่ขาดสาย เพราะศาลหลักเมืองสงขลาเป็นที่เดียวที่รวมอยู่ในศาลเจ้าของจีนนั่นเอง ถ้าเข้าไปสักการะก็จะเห็นเทพเจ้าของจีนเต็มไปหมด เดินออกมาจากศาลหลักเมืองก็จะพบกับโรงจิวที่ตั้งเด่นอยู่ในลานข้างนอกของพื้นที่ศาล ได้โรงจิวจะพบกับร้านก๋วยเตี๋ยวที่ลือชื่อของถนนนางงาม ซึ่งถ้ามองไปร้านนี้จะมีจุดเด่นในการก้มตัวเข้าไปนั่งกินใต้โรงจิวซึ่งมีพื้นที่ไม่มากนัก แต่ด้วยความยากลำบากนี้เองทำให้เป็นสิ่งที่เชิญชวนให้ผู้คนเข้ามาลิ้มลองรสชาติของร้านก๋วยเตี๋ยวแห่งนี้ที่อยู่คู่ถนนนางงามมากกว่า 100 ปี ผู้วิจัยเดินเข้าไปพูดคุยกับป้าที่ขายก๋วยเตี๋ยวซึ่งเวลานั้นเป็นเวลาช่วงบ่าย ลูกค้าที่เข้ามากินก็เริ่มจะน้อยลง ป้าเลยพอมีเวลาที่จะพูดคุยด้วย ป้าเล็กเลยเล่าว่า

“โอ๊ย! ศาลหลักเมืองสร้างมาก่อนโรงจิวตั้งนานแล้ว โรงจิวเพิ่งมาทีหลัง เมื่อก่อนยังใช้ถังน้ำมันเป็นฐาน โรงจิวอยู่เลย เมื่อก่อนแถวนี้ก็เป็นป่า ตอนนั้นมีแค่ศาลหลักเมือง ที่นั่งอยู่ตรงเนี่ยะก็เป็นป่า สมัยนั้นยังไม่มีโรงจิวเลยร้านของป้ารุ่งก็เพิ่งเข้ามาตอนที่คนเริ่มจะมาสักการะเจ้าพ่อหลักเมือง คนก็เข้ามาทางหมู่บ้านบริเวณนี้เรื่อยๆ และมาจับจองพื้นที่ทำมาหากินกัน ป้ารุ่งก็เหมือนกันเข้ามาทางหมู่บ้านให้คนได้นั่งกินกันได้ พอช่วงที่มีโรงจิวมาตอนนั้นถางป่าจนหมดแล้ว สมัยนั้นเขาก็มาขอสร้างโรงจิวทับที่ร้านก๋วยเตี๋ยวป้ารุ่งนี้แหละ แต่ตอนนั้นพื้นเวียยังไม่ดำเท่านี้ เพราะเมื่อก่อนน้ำท่วมบ่อยก็ถมที่ไม่ให้น้ำมันท่วมถึง ถมไปประมาณ 7-8 ครั้งได้มั้ง พอตอนนี้พื้นที่สูงประมาณ 1 เมตรน่าจะได้นะ ป้าก็เลยต้องก้มขาย ส่วนจิวพอเวลามีงานสมโภชเจ้าพ่อ จิวก็จะมาแสดงตอนครบรอบปี แสดงประมาณ 9 – 10 วันได้ ถ้าไม่มีเทศกาลพวกตรุษจีน ถนนคนเดิน หรืองานสมโภช ก็จะไม่แสดง และที่ต้องจัดการสมโภชก็เพราะว่าเป็นเหมือนงานเฉลิมฉลองให้เจ้าหลักเมือง เหมือนเป็นวันเกิดของท่าน เขาจึงจัดงานเพื่อเฉลิมฉลองกัน”

(ป้าเล็ก ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 สิงหาคม 2555)

ผู้วิจัยได้ชวนป้าเล็กพูดคุยถึงความเป็นมาในอดีตของถนนนางงามทำให้ป้าเล็กได้เล่าต่อไปว่า

“ป้าก็เป็นคนดั้งเดิมที่ถนนนางงามนี่แหละ พ่อของป้าเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ส่วนแม่ของป้าเป็นคนระโนด คือป้าเกิดมาป้าก็อยู่ที่นี้แล้ว และไม่คิดจะย้ายไปอยู่ที่อื่นด้วย เพราะเราอยู่ที่นี้เราก็นั่น ส่วนก๊วยเตี๋ยวนี่ก็จำมาจากป้ารุ่งขาย เพราะเมื่อก่อนคนที่บุกเบิกก๊วยเตี๋ยวนี้นะก็ป้ารุ่ง แกขายมานานแล้วเมื่อเกือบร้อยปีน่าจะได้นะ เมื่อก่อนแถวนี้เป็นป่าเกือบหมด มีบ้านไม่กี่หลัง เมื่อนะถนนสายนี้ไม่ได้แคบเหมือนทุกวันนี้ กว้างกว่านี้เยอะ พอเริ่มมีคนมาอยู่มาก เข้ามาทำมาหากินกันบ้าง สร้างบ้านอะไรต่างๆมันก็แคบลง แต่ทั้งสองข้างทางก็มีร้านค้าเยอะเต็มไปหมด ส่วนใหญ่ก็จะไปตั้งริมคูน้ำ เจ้าแรกกันทั้งนั้น อย่างร้านป้าก็เหมือนกัน มีคนเขียนประวัติให้ติดอยู่ตรงนั้นนะ เขียนว่าเปิดมาตั้งแต่เมื่อไร ขายตั้งแต่สามกี่ปาท เมื่อก่อนนะขายสามหนึ่ง 50 สตางค์เอง ถึง 1 บาท แต่เดี๋ยวนี้นะ 50 บาทแล้ว เพราะเมื่อก่อนป้ารุ่งแกขายแต่ลูกชิ้นปลา 3 – 4 ลูกอะไรมันเปลี่ยนไปหมด เดี๋ยวนี้นะคนที่อื่นเขารู้จักมากขึ้น มีคารามาบ้าง รู้จักบ้าง ไม่รู้บ้าง ป้าก็ไม่สนใจ เขามาถาม ถ้าป้ารู้ก็ตอบ ไม่รู้ก็ไม่รู้จะตอบอะไร แต่คนที่เข้ามาส่วนใหญ่ก็ดูสนใจความเก่าของที่นี่นะเหมือนลูกใจ”

(ป้าเล็ก ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 สิงหาคม 2555)

จากที่ผู้วิจัยได้พูดคุยกับป้าเล็กทำให้ได้รู้ว่าป้าเล็กมาขายก๊วยเตี๋ยวดังกล่าวจากป้ารุ่ง ซึ่งป้าเล็กได้เล่าความเป็นมาในการขายก๊วยเตี๋ยวดังกล่าว

“เมื่อก่อนตอนสมัยป้าเป็นเด็ก ป้าก็ช่วยพ่อแม่ขายของอยู่สักพักหนึ่งแต่ป้ากับพ่อแม่ทะเลาะกัน ไม่เข้าใจกัน ป้าจึงออกมาช่วยป้ารุ่งขายของ ป้ารุ่งแกไม่ใช่ญาติแต่ๆของป้าหรอกแต่แกเป็นคนในละแวกบ้าน แต่ตอนนั้นป้าก็ไม่ได้มาขายก๊วยเตี๋ยวละเลยหรือ ป้ารุ่งไม่ให้ป้ามาอยู่วุ่นวายหรือหิบบ้างอะไรเวลาขายก๊วยเตี๋ยวดี๊ดขาด ป้าเลยช่วยงานแกเรื่องอื่นแทน เช่น เตรียมของ ล้างจาน เสิร์ฟน้ำ อะไรอย่างนั้นมากกว่า ”

(ป้าเล็ก ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 สิงหาคม 2555)

ผู้วิจัยได้พูดคุยกับป้าเล็กเรื่อยๆจนป้าเล็กตัดสินใจกับผู้วิจัยป้าเล็กยังเล่าให้ฟังอีกว่า เวลาถูกค้าขายเงินป้าเล็กก็นับไม่ถูกเนื่องจากไม่ได้เรียนหนังสือ ป้าเล็กบอกว่าใคร โกงก็ไม่รู้หรือกชีวิตป้าทุกวันนี้ก็อยู่ตัวคนเดียว ไม่ได้แต่งงาน ไม่มีลูก จากการพูดคุยทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงชีวิตและเรื่องราวการเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่พอสมควร ซึ่งพื้นฐานดั้งเดิมของป้าเล็กนั้นเป็นคนที่อยู่อาศัยบนถนนนางงามตั้งแต่จำความได้ ซึ่งมีความผูกพันกับพื้นที่แห่งนี้ เพราะเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัย และเป็นทั้งพื้นที่ทำมาหากินหรือการประกอบอาชีพที่เป็นหลักแหล่งของตัวเอง อีกทั้งคำพูดบางช่วงบางตอนทำให้ผู้วิจัยได้รู้ว่าป้าเล็กก็เป็นอีกหนึ่งคนที่ไม่ต้องการที่จะดิ้นรนไปหาที่ทางที่อื่นให้ลำบากจากการบอกเล่าของป้าเล็กได้สอดคล้องกับแนวคิดของ Lefebvre (1991 อ้างถึงใน ลลิตทิพย์ ก้องพานิชกุล 2554) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่เป็นสิ่งที่มิอาจแยกขาดจากกันบุคคลย่อมปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในลักษณะหนึ่ง เพื่อสื่อความหมาย วิชิตคิด หรือประสบการณ์ โดยการสร้างความหมายผ่านภาษาหรือความหมายโดยรหัส พื้นที่แต่ละแบบหรือแต่ละแห่งก็จะมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ป้าเล็กก็เป็นคนหนึ่งที่ใช้ชีวิตประจำวันในย่านเมืองเก่า ถนนนางงามนี้ การปฏิสัมพันธ์ของป้าเล็กกับพื้นที่ในย่านเมืองเก่าได้สะท้อนถึงความคิด ความหมาย ของคนในพื้นที่ ที่แลดูพื้นที่แห่งนี้เป็นเพียงถนนสายหนึ่งที่ไม่ต่างอะไรกับถนนเส้นอื่นๆ ป้าเล็กไม่ได้สนใจอะไรในความเก่าแก่ของถนนสายนี้ป้าเล็กเพียงมองดูถนนสายนี้เป็นแค่พื้นที่ที่ใช้ทำมาหากินและอยู่อาศัยเท่านั้นเอง

ภาพประกอบ 30 ภาพป้าเล็กขณะพูดคุยกับผู้วิจัยและภาพบรรยากาศหน้าร้านกับในร้านใต้โรงจิว
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 10 กรกฎาคม 2555

หลังจากที่ผู้วิจัยได้เดินออกจากศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ผู้วิจัยได้แวะชิมไอศกรีมร้านหนึ่งที่ขึ้นชื่อในถนนนางงาม ในเรื่องของ “ไอติมไข่แข็ง” ที่มีสูตรการปรุงคือนำไข่แดง (ไข่ไข่ไก่) ตอกแยกใส่ด้วยคนให้เข้ากันแล้วเทราดลงบนเนื้อไอศกรีม โรยหน้าด้วยผงโอวัลติน หากใครชอบกล้วยก็สามารถหยิบได้จากถาดที่วางบนโต๊ะได้เลย ซึ่งเหมาะกับอากาศร้อนในครานั้นมากทีเดียว ในช่วงที่ชิมไปผู้วิจัยได้สังเกตบรรยากาศภายในร้าน ร้านไอศกรีมร้านนี้แตกต่างกับร้านไอศกรีมทุกวันนี้นัก ที่มักจะตกแต่งกันในสไตล์โมเดิร์น แต่ร้านนี้แทบจะไม่ได้มีการตกแต่งบรรยากาศภายในเป็นเพียงบ้านที่โซ่อยู่อาศัยและมีพื้นที่ข้างหน้าไว้ขายของหรือตั้งไอศกรีมเท่านั้น ทั้งยังมีโต๊ะ เก้าอี้ไม้ ไม่มากมายนักที่จะรับลูกค้า ถึงอย่างไรก็ดีลูกค้าที่เข้ามาซื้อก็มีจำนวนมากแะเวียนกันมาอย่างไม่ขาดสาย ผู้วิจัยคิดว่าจุดเด่นของร้านไอศกรีมแห่งนี้นอกจากไอศกรีมวนิลาที่อร่อยแล้วนั้น ยังมีการบริการที่เป็นเสน่ห์จากเจ้าของร้านที่ยิ้มหวานต้อนรับลูกค้าเสมอและมักจะบริการอย่างใจเย็น จึงทำให้ผู้วิจัยอดที่จะพูดคุยกับเจ้าของร้านใจดีคนนี้ได้ อีกทั้งผู้วิจัยก็มีความสงสัยอยู่เนืองๆ ถึงชื่อร้านที่คนละแวกนี้เรียกไม่ตรงกับป้าย อามาเจ้าของร้านได้เล่าว่า

“ชื่อร้านที่คนแถวนี้เรียกกันนั้นนะ ไอติมยิว มาจากเตี้ยอ้วนเองชื่อยิว เตี้ยอ้วนมาจากกวางตุ้ง ตั้งแต่ 2476 มาขายที่สงขลานั้นนานแล้ว สมัยก่อนเป็นแคร์รถเข็นอ่า แต่พอเริ่มเก็บเงินได้ก็ได้อำนาจซื้อบ้านหลังนี้แหละ อยู่มาจนทุกวันนี้ ตั้งแต่ นั้นก็ขายหน้าบ้านตลอด ส่วนชื่อร้าน จีน ก้ว หยวน ป้ายสีแดงๆอันนี้ ก็แปลว่า “ที่นี่เป็นร้านของลูกสาวและลูกชาย” เมื่อก่อนอ้วนไม่ได้ขายเอง หลังจากที่ได้ยิวเสียไปก็มีน้องชายมาขาย ตอนนั้นอ้วนเป็นครู มีเวลาที่มาขายบ้าง แต่หลังจากเกษียณก็มาขายไอติมนี้แหละ”

(นางสมบุญ ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 สิงหาคม 2555)

เมื่อพอผู้วิจัยได้ถามถึงอดีตของถนนนางงามในความทรงจำของอามา อามาก็เล่าให้ฟังว่า

“เมื่อก่อนแถวนี้ก็เป็นย่านขายของนั่นแหละ มีคนมาขายของเยอะแยะ หาบเร่ก็มี บ้านเรือนไม่เยอะเท่าไร มีบ้านไม้ส่วนใหญ่เป็นห้องแถว บ้านตึกปูนก็มีส่วนใหญ่เป็นห้องแถวทั้งนั้น ก็เอาไว้ขายของหน้าบ้าน ถนนก็เป็นดินแดง บ้าง สักพักก็เป็นยางมอดตอย รถราน้อยมากส่วนใหญ่คนสงขลานิยมปั่นจักรยาน ใช้สามล้อบ้าง สามล้อก็จะมาจอดตามหัวมุมก็มีนะ”

(นางสมบุญ ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 สิงหาคม 2555)

จากที่ได้พูดคุยกับอาม่าก็ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงเรื่องราวประวัติในเรืองการค้าขาย ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตของผู้คนในถนนนางงาม ที่ต่างขับเคลื่อนชีวิตมาจากการค้าขาย เสียส่วนใหญ่ และทำให้ผู้วิจัยนึกถึงภาพเก่าๆของผู้คนที่ใช้ชีวิตบนถนนแห่งนี้ได้อย่างเรียบง่าย จากคำพูดของอาม่าได้สะท้อนให้เห็นว่าถนนนางงามแห่งนี้เป็นเพียงถนนที่มีบ้านเรือนในการอยู่อาศัย และการสัญจรไปมาของคนในชุมชนเพียงเท่านั้น

ภาพประกอบ 31 บรรยากาศร้านไอติมยิว
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 10 กรกฎาคม 2555

เช่นเดียวกับคุณลุงวิวัฒน์ (ประธานชุมชนถนนนางงาม) ที่เปิดร้านขายอไหล่รถที่อยู่ใกล้เคียงกับร้านไอติมยิวแห่งนี้ ซึ่งคุณลุงได้เล่าความทรงจำในวัยเด็กของสถานที่ที่ตนอยู่ตั้งแต่เด็กให้ฟังเช่นกัน

“เมื่อก่อนถนนนางงามเป็นบ้านไม้สองชั้น ห้างแถวหมค ถนนก็ลาดยางมอดอย ส่วนใหญ่คนสงขลาที่มักจะปั่นรถจักรยาน ถ้าเป็นรถรับจ้างก็จะเป็นสามล้อ เมื่อก่อนครอบครัวลุงเปิดร้านซ่อมจักรยาน ซ่อมสามล้อ เหมือนกัน ครอบครัวลุงมาจากเมืองจีน พ่อมาอยู่ตอนอายุประมาณ 25 ปี น่าจะมาอยู่ก่อน 2490 เพราะเป็นปีเกิดของพี่ชาย แต่ลุงก็จำไม่ได้ว่าปีไหน ส่วนคนแถวนี้ก็ค้าขายค้าขายกันแบบนี้แหละ ส่วนมากก็เป็นร้านเก่าแก่ทั้งนั้น ร้านเกาะไทย ร้านฮับเซ่ง ไคมอนต์เบเกอร์ ก็ขายตั้งแต่ลุงเด็กๆร้านยิวก็ขายนานแล้ว เมื่อก่อนลุงเคยช่วยเขาหมุนไอติมเลย และเมื่อก่อนไม่ได้มีแค่คนขายของนะ ยังมีโรงหนังด้วย เนี่ยอยู่ที่วิภาแมนชั้นนั้นแหละ เมื่อก่อนเป็นโรงภาพยนตร์หลักเมือง ตอนลุง 5-6 ขวบก็มีแล้วนะที่ลุงจำความได้ แต่เพิ่งมาเปลี่ยนเป็นแมนชั้นราวๆ ปี2545 ใค้มัง”

(คุณลุงวิวัฒน์ ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 5 ตุลาคม 2555)

ภาพประกอบ 32 สัมภาษณ์คุณลุงวิวัฒน์ (ประธานชุมชน)
ที่มา: ถ่ายภาพโดยเพื่อนผู้วิจัย วันที่ 5 ตุลาคม 2555

จากคำพูดของคุณลุงวิวัฒน์ก็ได้บอกเล่าจากภาพความทรงจำของตนเองที่มีต่อ ถนนนางงาม ไม่ต่างไปจากคนอื่นๆมากนัก ส่วนใหญ่คนที่อาศัยในบริเวณถนนนางงาม หรือย่าน เมืองเก่าแห่งนี้ ไม่ได้มองบ้านเรือนตนเองว่ามีสถาปัตยกรรมที่สวยงามเท่าไรนัก แต่กลับมองเพียง แค่อู่อยู่อาศัยและพื้นที่ที่ใช้ประกอบอาชีพเพียงเท่านั้น

นอกจากคำบอกเล่าของคุณลุงวิวัฒน์และอำมาตย์สมบุญที่มีความใกล้เคียงแล้ว นั้น ผู้วิจัยได้ไปสอบถามอีกหนึ่งท่านที่ให้ความรู้ในเรื่องเมืองเก่าเป็นอย่างดี และเป็นหนึ่งในภาคี คนรักสงขลา คือ คุณลุงจักรกฤษณ์ ที่ให้คำบอกเล่าใกล้เคียงเช่นกัน

“แถวถนนนางงาม นครนอก นครใน เมื่อก่อนคนจีนเป็นผู้บุกเบิก ส่วน ใหญ่ก็ล่องเรือสำเภามาค้าขาย บ้างก็มาอยู่อาศัยด้วย บ้านเรือนก็สร้างคล้ายๆกับ บ้านในเมืองจีนนั่นแหละ เคยชินแบบไหนก็สร้างแบบนั้น และสิ่งแรกที่คนจีน นำมาคือเจ้าพ่อหลักเมือง เป็นพระเป็นเทพเจ้าของคนจีน เมื่อก่อนคนจีนก็ ค้าขายแถวนี้แหละมีตั้งแต่ขายหน้าบ้าน หาบเร่ ตั้งกับถนนก็ยังมี คนที่ขายก็เป็น กลุ่มจีน 5 ภาษานี้แหละ (ฮกเกี้ยน ไหลหล่า กงสิ่ว แต่จิว ฮาก้า) แต่คนจีนแต่ละ กลุ่มก็จะมี ความชำนาญที่แตกต่างกัน แต่ส่วนใหญ่จะ เช่น ฮกเกี้ยน มักจะทำ อาชีพประมง จับปลา สานตะขวย ทอดปลาทอดไก่ ทอดกอรอจี ส่วนไหลหล่า มักจะเปิดร้านทอง ขายหมูสด ส่วนกงสิ่ว ก็มักจะรับราชการ เป็นครูบ้าง และ แต่จิวกับฮาก้า คล้ายกันคือ ขายของจุกจิก เบ็ดเตล็ด ขายเครื่องเหล็ก เป็นต้น อัน นี้คือสังเกตและได้ยินคำบอกเล่าจากพ่อนะ ส่วนบ้านเรือนก็จะสร้างเป็นห้อง แถวติดๆกัน มีแบบเก้งจีน และสไตล์ชิโนยูโรเปียน”

(คุณลุงจักรกฤษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 5 ตุลาคม 2555)

ภาพประกอบ 33 สัมภาษณ์คุณลุงจักรกฤษณ์
ที่มา: ถ่ายภาพโดยเพื่อนผู้วิจัย วันที่ 5 ตุลาคม 2555

อย่างไรก็ดีจากคำพูดบอกเล่าของผู้คนในชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา (ถนนนครนอก ถนนนครใน ถนนนางงาม) ต่างเล่าให้ฟังในทำนองเดียวกัน ดังนี้

“เมื่อก่อนแถวนี้เป็นที่ขายของมีขายหมด ตั้งแต่อาหาร ขนมหวาน ขนมการอจี ปาท่องโก๋ ไปจนถึงขายขายถ้วยชาม เครื่องเหล็ก ตั้งขาย บ้าง ขายหน้าบ้านบ้าง ”

(ลุงทองเอก (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 16 มิถุนายน 2555)

“คนกลุ่มแรกที่เข้ามาอยู่อาศัย ทำอาชีพ ค้าขายเป็นคนจีน สกเกี้ยนที่เข้ามาทำประมง จับปลา ทอดปาท่องโก๋”

(คุณตาสตู (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 7 กรกฎาคม 2555)

“วิ่งเล่นตั้งแต่ไม่ราครายง บ้านแถวนี้เป็นห้องแถวชั้นเดียวบ้านสองชั้น บ้าง...ขายของหน้าบ้าน”

(ลุงเต้าฮวย (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 มิถุนายน 2555)
 “แถวนี่เป็นป่าเกือบหมด มีบ้านไม่กี่หลัง บ้านใหญ่ๆเป็นของคนจีน”
 (ป้าข้าวฟ่าง(นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 สิงหาคม 2555)

“ถีบบ่อย พาแม่ค้าทุกของมาขายที่ตลาด แรกก่อนหาม้ายหนูนราดยาง
 ที่ คินลูกรังอยู่เลย”

(ลุงจีมอด (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 5 มิถุนายน 2555)

“นั่งสามล้อไปโรงเรียน สามล้อมีเยอะ ราคา 50 สตางค์”

(ลุงข้าวเม่า (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 14 กรกฎาคม 2555)

“เงินที่อยู่ในย่านนี้มีฮกเกี้ยน ไทหล่า กงลิว แต่จิว ฮาก้า ขายของทั้งนั้น
 แต่ฮกเกี้ยนจะเข้ามาแรกๆ เจ้าเมืองก็ฮกเกี้ยนนะ ส่วนใหญ่ค้าขายจนร่ำรวย มี
 บ้านแถวนครนอก นครในทั้งนั้น”

(อาม่าเต้าหู้ฮี้ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 7 กรกฎาคม 2555)

“สาวๆตั้งขายขนมขายหน้าบ้าน ตั้งขายนิดหน่อย ใส่ใบตอง
 ห่อด้วยกระดาษ คนแถวนี้แหละซื้อ”

(คุณยายสัมปันนี่ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 สิงหาคม 2555)

“ตื่นเช้าตี 5 มาละหมาด เสร็จก็กิน โรตีสานี่แหละ แล้วนั่ง
 สามล้อแรกก่อน 50 สตางค์ ไปตลาดมั่ง ไปนู่นไปนี่มั่ง”

(เปาะจิโรตี (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 มิถุนายน 2555)

“แรกก่อนคนยังบ้านคนจีนเพ เป็นเจ้าคนนายคนเพนิ เขารวยแหละ เรา
 ไปรับจ้างเขาหมุนไอติมบ้าง แบกหามบ้าง ทำทั้งเพนิ”

(คุณตาทองม้วน (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 มิถุนายน 2555)

คำกล่าวข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของเสียงอันหลากหลายของผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ในย่านเมืองเก่าที่เล่าผ่านภาพความจำในอดีต คำบอกเล่าของบรรพบุรุษ ที่ชี้ชวนให้นึกถึงภาพในวันวานของย่านเมืองเก่าได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่าสถาปัตยกรรมเหล่านั้นถูกประกอบสร้างมาเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและค้าขาย ทั้งย่านเมืองเก่าในอดีตเป็นเพียงพื้นที่ถนนที่ใช้เดินทางติดต่อ ค้าขาย และที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนเท่านั้น ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในย่านเมืองเก่าที่ส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่เข้ามาบุกเบิกและประกอบอาชีพค้าขาย ส่งผลให้พวกเขาเหล่านั้นมีนิสัยในการทำธุรกิจที่รู้จักเก็บคอดอม ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน อยู่กันอย่างเรียบง่าย ทำให้คนจีนจากแผ่นดินใหญ่ สิงคโปร์ มะละกา และปีนัง ที่เข้ามาค้าขายจนร่ำรวยสามารถนำวัฒนธรรมการสร้างอาคารบ้านเรือนสถาปัตยกรรมที่ตนเคยได้รับอิทธิพลจากการเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก เช่น โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ เป็นต้น ได้นำมาผสมผสานกับวัฒนธรรมตนเองจนกลายเป็นอาคารพาณิชย์แบบจีนผสมตะวันตกหรือเรียกว่า Chino European ที่เห็นทุกวันนี้

อีกทั้งผู้วิจัยได้ไปค้นหาภาพย่านเมืองเก่าสงขลาในอดีต (ถนนนครนอก ถนนนครใน ถนนนางงาม) เพื่อที่จะสามารถมองเห็นภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต สถาปัตยกรรมบ้านเรือนในสมัยนั้น ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านได้มองภาพความทรงจำของคนในชุมชนออกมาเป็นภาพถ่ายได้มากขึ้น

ภาพประกอบ 34 รัชเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5)

ในย่านเมืองและบริเวณกำแพงเมือง

ที่มา: หม่อง (นามสมมติ) 2553

ภาพประกอบ 35 ภาพบรรยากาศถนนนครนอก สงขลา พ.ศ. 2470

ที่มา: Singoraman2555

ภาพประกอบ 36 ภาพบรรยากาศเด็กนักเรียนในชุมชนย่านเมืองเก่า

ที่มา: Singoraman2555

ภาพประกอบ 37 รั้วเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ในย่านเมืองเก่า
ที่มา: ขอถ่ายจากคุณจักรกฤษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 5 ตุลาคม 2555

ภาพประกอบ 38 ถนนนางงามบริเวณห้องภาพฮาวาย
ที่มา: ขอถ่ายจากคุณจักรกฤษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 5 ตุลาคม 2555

บทที่ 5

การกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามในกระแสการท่องเที่ยว (ในช่วงพ.ศ.2546-ปัจจุบัน)

การกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามในพื้นที่ย่านเมืองเก่าเป็นกระบวนการสร้างคุณค่าให้แก่ถนนนางงาม ถนนนครนอก และถนนนครใน (พื้นที่ย่านเมืองเก่า) ซึ่งแน่นอนว่าการตีคุณค่าต่อถนนย่อมมีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มคน และถึงแม้จะเป็นกลุ่มคนเดียวกันก็จะมีบ้างที่จะให้คุณค่าต่อถนนนางงามและย่านเมืองเก่าต่างกันเช่นเดียวกัน ในส่วนของการกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามจะเป็นการนำเสนอมุมมองต่อถนนนางงามในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากการศึกษาเรื่องถนนนางงามของงานวิจัยชิ้นอื่นๆ โดยผู้วิจัยได้มองว่าถนนนางงามและพื้นที่ย่านเมืองเก่าได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าโดยการให้คุณค่าต่อถนนนางงามจากคนหลายฝ่ายทั้งจากคณะกรรมการชุมชน พ่อค้าแม่ค้า สามล้อรับจ้าง เจ้าหน้าที่เทศบาล กลุ่มภาคีคนรักสงขลา เจ้าหน้าที่สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสงขลา เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นักท่องเที่ยวประชาชนทั่วไป ที่ต่างร่วมกันทำให้ถนนนางงามกลายเป็นสินค้าโดยการให้คุณค่าให้ความหมายกับถนนนางงามที่แตกต่างไปจากเดิม

สำหรับการสร้างคุณค่าและความหมายของถนนนางงามก่อนกระแสการท่องเที่ยวจะเข้ามา ผู้วิจัยขอเล่าเรื่องราวของถนนนางงามตั้งแต่มีการอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่าเมื่อ พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นนโยบายของภาครัฐ ซึ่งจะจัดทำเพื่อให้เมืองเก่าซึ่งเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยว ได้รับการคุ้มครองให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ถือเป็นไปบิกทางให้ทุกชุมชนร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์เมืองเก่าของตน และสงขลาได้ตอบรับอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2554 โดยการทำให้โครงการร่างแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าสงขลา ซึ่งถือเป็นการเปิดตัวในการฟื้นฟูอนุรักษ์ย่านเมืองเก่าทั้งยังส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัวอีกด้วย อย่างไรก็ตามเมื่อมีกระแสการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทในย่านเมืองเก่ามากขึ้น อีกทั้งการสร้างควมหมายและให้คุณค่าของถนนนางงามขึ้นมาใหม่นั้น ได้ถูกวางทับซ้อนลงไปบนความหมายเดิม กล่าวคือจิตสำนึก ความเข้าใจของคนในชุมชนโดยทั่วไป ถนนนครนอก ถนนนครใน และถนนนางงามยังคงเป็นถนนสายประวัติศาสตร์ของสงขลามาช้านาน หากแต่วิธีการที่คนในชุมชนได้ทำถนนนางงาม หรือพื้นที่ย่านเมืองเก่าแห่งนี้ได้มารองรับวิถีทางการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังที่ผู้วิจัยจะนำเสนอในลำดับต่อไป

จุดเปลี่ยนที่ทำให้ถนนางงามกลายเป็นสินค้า

ตามที่คุณวิจัยได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้นก่อนที่ถนนางงามจะถูกทำให้กลายเป็นสินค้านั้น ถนนางงามและพื้นที่ย่านเมืองเก่ามีลักษณะเป็นอย่างไร คนในชุมชนมีวิถีชีวิตอย่างไร คำบอกเล่าของคนในชุมชนได้ให้คุณค่าและความหมายต่อพื้นที่ถนนางงามเป็นเพียงแค่ที่อยู่อาศัย ใช้สัญจรติดต่อกับคนในชุมชน และใช้ในการประกอบอาชีพของตนเองเท่านั้น หากแต่ต่อมาเมื่อยุคสมัยบ้านเมืองเปลี่ยนไปเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ทำให้ถนนางงามถูกประกอบสร้างให้กลายเป็นสินค้า

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ได้ให้ความสำคัญในการบริหารประเทศที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบในการพัฒนาประเทศ โดยมีกลไกที่จะสร้างความสมดุลระหว่างทุนทางเศรษฐกิจ หรือ โลกของทุนนิยมกับทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติให้เติบโต เพื่อสร้างเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันของโลก โดยไม่ก่อให้เกิดวิกฤตด้านสังคม เป้าหมายของแผนพัฒนาฯ 10 จึงเน้นการพึ่งพาตัวเอง พึ่งความรู้ของตัวเองในการแข่งขัน ด้วยการยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และให้ความสำคัญกับทุนทั้ง 3 คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทุนทั้ง 3 ด้านจะขับเคลื่อนภายใต้ทรัพยากรบุคคล (กรวรรณ สังขกร 2552)

และยังมีความต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ที่มีใจความโดยสรุปว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในด้านต่างๆ ให้แก่ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ โดยใช้แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อเนื่องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 พร้อมทั้งขยายการนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพจาก 3 ทุน ทั้งทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็น 6 ทุน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะการสร้างฐานทางปัญญาเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนและสังคมไทยเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ก้าวสู่สังคมและเศรษฐกิจสีเขียวที่มีแบบแผนการผลิตและบริการอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยนำความรู้และจุดแข็งของอัตลักษณ์ไทยมาปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรมที่เข้มแข็ง เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจในภูมิภาคอย่างรู้เท่าทัน สร้างความยั่งยืนของภาคเกษตรและความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบ

ธรรมาภิบาลและความสมานฉันท์ในทุกภาคส่วนและทุกระดับ เป็นฐานรากพัฒนาประเทศที่มั่นคงและสมดุล มุ่งสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2554)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่นับว่ามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่างๆทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาได้นำการท่องเที่ยวมาเป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาประเทศ เพราะการท่องเที่ยวเป็นตัวสร้างรายได้ให้กับประเทศ ส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้อย่างกว้างขวางและลงลึกไปถึงระดับชุมชน ทั้งยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ เทคโนโลยีและวัฒนธรรม โดยมีการเดินทางเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่นำประโยชน์อย่างมากมาสู่พื้นที่และส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวม

ประเทศไทยก็เป็นอีกหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับการพัฒนาท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2552 ได้มีมติคณะรัฐมนตรีให้การท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติ (National Agenda) ซึ่งเป็นภารกิจที่ครอบคลุมหลายหน่วยงาน มีความจำเป็นต้องบริหารจัดการเชิงบูรณาการกับหน่วยงานและองค์กร ภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน ทั้งยังต้องขยายพื้นที่ท่องเที่ยวด้วย การพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านขยายตลาดในระดับภูมิภาค (Inter Regional) ผลักดันให้ประเทศไทยเป็น “ศูนย์กลางการท่องเที่ยวเอเชีย” (Tourism Capital of Asia) โดยมีการกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ภายใต้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา 2554) จึงได้มีหลายหน่วยงานเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์กรการบริหารส่วนจังหวัด องค์กรการบริหารส่วนตำบลและเทศบาล เป็นต้น ทั้งนี้รัฐบาลได้สนับสนุนให้หน่วยงานต่างๆมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน เพื่อส่งผลการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาพรวมของประเทศ

อีกทั้งปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางใหม่ๆในการปรับตัวรับมือกับการแข่งขันที่มีความรุนแรงมากขึ้นทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก และเพื่อสนองตอบความต้องการที่มีการเปลี่ยนแปลงไปของนักท่องเที่ยว จากเดิมที่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหรือการพบเห็นสิ่งแปลกใหม่กลายเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์โดยตรง โดยการเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมวัฒนธรรมของสังคมที่ตนไปเที่ยวอย่างลึกซึ้งมากขึ้น แนวโน้มเหล่านี้ไปสู่การทบทวนนโยบายและการปรับปรุงยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวให้มุ่งไปในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (ชูเกียรติ นพเกตุ 2542)

การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยเริ่มที่การพัฒนาคนเป็นหัวใจหลัก เพื่อนำคนที่มีความรู้ คุณภาพและจริยธรรมเข้าไปสู่ภาคการผลิตและระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย เมื่อแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้เน้นให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยว โดยให้นำเอกลักษณ์ความเป็นไทยทางประเพณีวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตมาเป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยว และให้ดำเนินตามแนวพระราชดำรัส “เศรษฐกิจพอเพียง” รัฐจึงมีนโยบายสนับสนุนและกระตุ้นให้มีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นทั้งในระดับชุมชน ระดับจังหวัด และระดับภูมิภาค ส่งผลให้แต่ละท้องถิ่นเร่งพัฒนาตนเองเพื่อรองรับกับนโยบายดังกล่าว โดยเริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่มีอยู่แต่เดิมและสร้างแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ขึ้น ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวก็มีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามลักษณะของพื้นที่ เช่น การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านและชุมชนมากขึ้น (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ 2548)

ดังนั้นสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา วัฒนธรรมความคิด ความเชื่อของผู้คนในอดีต ซึ่งจะทำให้เราทราบถึงแรงบันดาลใจในการสร้างสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่เช่นนั้นได้ นอกจากนี้การเรียนรู้สิ่งที่เป็นวิถีชีวิต ทั้งภาษา วัฒนธรรม อาหาร ความเป็นอยู่ แต่อีกปัญหาหนึ่งของการท่องเที่ยวก็คือ การแอบแฝงมาของธุรกิจ ที่นำเอาวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างที่ตายแล้ว มาชุบชีวิตเพื่อขาย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2540)

จากทุกวันนี้กระแสการสร้างตลาดโบราณหรือตลาดร้อยปีกลายเป็นแรงดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่สะท้อนความเป็นชุมชนดั้งเดิม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือทางภาคหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ต้องการรื้อฟื้นตลาดโบราณเหล่านั้นให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง มักจะอ้างว่าตลาดรูปแบบนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในท้องถิ่น ขณะเดียวกันต่างสร้างความรู้สึกลอยลางในแหล่งท่องเที่ยว ปัจจุบันนี้เรามีอาชีพพิเศษได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้นำภาวะโลกร้อนมาเป็นจุดขาย ซึ่งเป็นการนำบรรยากาศในอดีตมาปรับเปลี่ยนเป็นสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้ทั่วไปในปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวในรูปแบบการอ้างอิงตัวเองกับอดีตในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดแสง สี เสียงตามโบราณสถานต่างๆ รื้อฟื้นงานวัดหรือจัดตามย่านเมืองเก่าต่างๆ เพื่อนำเสนอวิถีชีวิตชุมชน

สำหรับจังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดที่เป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางภาคใต้ตอนล่าง โดยคนส่วนใหญ่หรือนักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาเที่ยวในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่เพราะเป็นแหล่งช้อปปิ้งขนาดใหญ่ มีความสะดวกสบายในด้านที่พัก อาหาร และการเดินทาง รวมถึงเทศกาลและกิจกรรมต่างๆ ที่

น่าสนใจ อย่างไรก็ตามจังหวัดสงขลานั้นนอกจากเป็นศูนย์กลางการค้าแล้วยังเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของภาคใต้ตอนล่าง สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจได้ กล่าวคือ สงขลาเป็นเมืองเก่าแก่ มีชุมชนโบราณ มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรมนิยมประเพณี

สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551- 2554 โดยได้นำเสนอสินค้าหลัก 7 หมวด (7 Wonders of Amazing Thailand) และหนึ่งในนั้นคือ การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ Treasure: Land of Heritage and History ซึ่งเป็นการนำเสนอกลุ่มสินค้าด้านวัฒนธรรมไทย ที่สร้างความภูมิใจในความเป็นชาติ และพร้อมที่จะอวดสู่สายตาชาวโลก กลุ่มสินค้าเหล่านี้ อาทิ สถานที่ซึ่งเป็นมรดกโลก แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ สถานที่ทางศาสนา รวมไปถึงพิพิธภัณฑสถานต่างๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2552)

ดังนั้นแนวทางการท่องเที่ยวของสงขลาเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากต้องรองรับนโยบายทางภาครัฐต่างๆ จึงทำให้จุดขายเปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ การท่องเที่ยวภายในพื้นที่อำเภอเมืองสงขลา นั้นนับว่าเกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ซึ่งจากเดิมจุดขายของสงขลาที่สำคัญก็คือแหลมสมิหลา ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพที่สวยงาม อย่างไรก็ตามเมื่อรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างจริงจัง ส่งผลให้รูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเมืองสงขลาเปลี่ยนไป พื้นที่การท่องเที่ยวได้ถูกโยกย้ายจากสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติไปสู่สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งก็คือ ภายในบริเวณตำบล บ่อทราย อำเภอเมือง หรือที่เรียกกันว่าย่านเมืองเก่านั่นเอง ซึ่งภายในย่านเมืองเก่านี้ประกอบไปด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเอง ส่งผลให้ชุมชนจากเดิมที่เงียบสงบเปลี่ยนไปสู่ชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มเข้ามามากขึ้น และได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อีกทั้งจากนโยบายของรัฐที่มีการจัดทำโครงการพัฒนาขีดความสามารถในการอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่าเมื่อ พ.ศ. 2546 เพื่อให้เมืองเก่าซึ่งเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยว ได้รับการคุ้มครองให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ถือเป็นไปบิกทางให้ทุกชุมชนร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์เมืองเก่าของตน และสงขลาได้ตอบรับอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2554 โดยการทำโครงการยกร่างแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าสงขลา ซึ่งถือเป็นการเปิดตัวในการฟื้นฟูอนุรักษ์ย่านเมืองเก่าทั้งยังส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัวอีกด้วย

อย่างไรก็ดีสถาปัตยกรรมต่างๆเหล่านี้ของย่านเมืองเก่า บ้างก็อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม บ้างก็มีการต่อเติม หรือบางแห่งมีการทุบและสร้างใหม่ ซึ่งทำให้เทศบาล กรมศิลปากร ภาควิชาอนุรักษ์เมืองสงขลา ได้เข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ ดูแล สถาปัตยกรรมของย่านเมืองเก่า จึงส่งผลให้มีการวางแผนอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่าสงขลาขึ้น ซึ่งได้ทำความเข้าใจกับคนในพื้นที่ ในการให้อนุรักษ์บ้านเก่าให้มากที่สุด หรือหากมีการต่อเติมก็ควรจะต้องใกล้เคียงกับแบบเดิมให้มากที่สุด ดังเช่นคำบอกเล่าจากเจ้าหน้าที่เทศบาล ภาควิชาอนุรักษ์เมืองสงขลา เจ้าหน้าที่สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสงขลา เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

“ก็อยากให้ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ เห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ อาคารบ้านเรือน พยายามให้เขามองเห็นคุณค่าตรงนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นต่อไปได้”

(คุณสอดใส้ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 15 มิถุนายน 2555)

“เราพยายามสร้างปลูกฝังให้คนในชุมชนมองเห็นถึงคุณค่าของอาคารย่านเมืองเก่า ”

(คุณบ๊อบบี้ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 12 กรกฎาคม 2555)

“ส่วนของเราจะช่วยในเรื่องการประชาสัมพันธ์ให้คนเข้ามาเที่ยวในย่านเมืองเก่าสงขลาให้มากขึ้น เพราะปัจจุบันนักท่องเที่ยวนิยมนิยมความเก๋ ย้อนยุคอะไรประมาณนั้น”

(คุณชลาเปา (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 20 สิงหาคม 2555)

“เราจะช่วยสนับสนุนให้เขามีกิจกรรมการจัดงานประจำปี เราช่วยจัดงาน ประชาสัมพันธ์ ใช้พวกสื่อต่างๆ แผ่นป้ายต่างๆ หรือแม้กระทั่งประวัติร้านค้าเราก็ทำให้ เราจะให้คนไปพูดคุยกับคนในชุมชนทุกครั้ง เมื่อมีการจัดงานว่าเขาต้องการอะไรบ้าง ส่วนไหนเราช่วยได้เราก็ช่วย เพื่อให้ถนนทั้งสามสายนี้เป็นที่รู้จักมากขึ้น”

(คุณสุกี้ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 ตุลาคม 2555)

จากคำบอกเล่าดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงทุกฝ่ายร่วมกันผลักดันให้ย่านเมืองเก่าเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ซึ่งทุกฝ่ายต่างชี้ชวนในประเด็นการช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟู ประชาสัมพันธ์ ว่าสงขลาแห่งนี้ก็มีย่านเมืองเก่า ประจวบกับทุกวันนี้กระแสการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต (Nostalgia) เป็นที่นิยม ทำให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันผลักดัน เสนอชื่อย่านเมืองเก่าให้มีตัวตนในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเช่นทุกวันนี้

ดังเช่นคำบอกเล่าของเจ้าหน้าที่เทศบาล ประธานคณะกรรมการชุมชนย่านเมืองเก่า และ สมาชิกภาคีคนรักสงขลา ที่ได้เล่าถึงการจัดการท่องเที่ยวในถนนนางงามโดยเล่าว่า

“โดยพื้นที่ของสงขลาที่มีประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงพื้นที่นี้ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะแถวย่านเมืองเก่าสงขลา เรามีทั้งศาลหลักเมือง วัด สถาปัตยกรรมสวยงาม ของอร่อยเมืองสงขลา ด้วยปัจจัยเหล่านี้ทำให้ปี พ.ศ. 2548 มีการจัดงานเกี่ยวกับเมืองเก่าขึ้น ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา ภายในงานก็มีการแสดงผลงานทางวิชาการเมืองเก่า การแสดงอาหาร จำหน่ายอาหารบ่อย่าง มีการเล่าเรื่องโดย อ.ก้อย (อ.วุฒิชัย เพชรสุวรรณ) และหลังจากนั้นก็มีการจัดกันมาเป็นระยะๆ ส่วนย่านเมืองเก่าแถวถนนนางงาม ได้เริ่มมีการจัดงานถนนคนเดินเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2549 โดยจัดร่วมกับงานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมืองที่จัดของสมาคมเป็นประจำทุกปี จนกระทั่งราวปี พ.ศ. 2551 หลายฝ่ายได้เข้ามาให้การสนับสนุน และมีบทบาทในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวมากขึ้น จนเกิดเป็นถนนคนเดิน(ถนนนางงาม) โดยจัดงานร่วมกับงานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลา ซึ่งตอนนั้นก็ให้การตอบรับดีมาก คนมาเที่ยวเยอะขึ้น จนทำให้มีงาน “สงขลาแต่แรก” งานนี้ไม่ได้จัดที่ถนนนางงาม แต่จัดที่ถนนจะนะ แถวกำแพงเมือง หน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา และตอนนั้นก็มีส่วนลือถึงแบบสงขลาเข้ามาให้บริการการท่องเที่ยวด้วย”

(พีระ ตันติเศรณี ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 9 กรกฎาคม 2555, วิวัฒน์ นวประภากุล ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 8 พฤษภาคม 2555, จักรกฤษณ์ ภัทรนิษฐ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 5 ตุลาคม 2555)

จากคำบอกเล่าดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงแต่ละภาคส่วนมีการร่วมมือในการผลักดันให้พื้นที่ย่านเมืองเก่านี้เป็นจุดขายของการท่องเที่ยวแนวใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐ ทำให้พื้นที่ย่านเมืองเก่าโดยเฉพาะถนนนางงามถูกผลักดันเป็นอย่างมาก อาจเนื่องมาจากสิ่งประกอบสร้างของถนนนั้นสามารถทำให้กลายเป็นสินค้าในการท่องเที่ยวได้ไม่ยาก กล่าวคือ ถึงแม้

ย่านเมืองเก่ามีถนนทั้ง 3 สายอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกันก็ตาม แต่ปัจจุบันวิถีชีวิตและความพลุกพล่านของผู้คนแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพ เพราะถนนนครนอกซึ่งมีพื้นที่ติดกับทะเลสาบสงขลา จึงมีการประกอบอาชีพการประมงเป็นหลัก ส่วนใหญ่จะมีแพปลาของพ่อค้าหรือนักธุรกิจในพื้นที่ และมีโรงงานเกี่ยวกับการประกอบเครื่องมือการทำประมงอยู่มาก ซึ่งพื้นที่ในบริเวณนี้เต็มไปด้วยแรงงานต่างด้าวที่เข้ามากับการเป็นลูกเรือประมง ทำให้ถนนนครนอกในปัจจุบันนี้มีสถานบันเทิงที่ให้บริการในเวลากลางคืน ทำให้ภาพการเป็นถนนที่สะท้อนความเก่าแก่แห่งอดีตและพื้นที่การสร้างบริบทย้อนยุคนั้น โดยภาพรวมเกิดขึ้นได้ยากกว่าถนนนางงาม ส่วนถนนนครในในพื้นที่คนไม่พลุกพล่าน บรรยากาศเงียบ บ้านเรือนบางหลังปิดสนิท หรือมีแต่คนเฝ้าคนแก่ที่อยู่อาศัย อีกทั้งถนนนครในไม่ค่อยมีร้านค้ามากนัก หรือตั้งปะปนกับที่อยู่อาศัย เป็นเส้นทางสัญจรของยานพาหนะ เส้นทางผ่านจากตลาดเก่าไปยังเมืองสงขลาใหม่ แต่สถาปัตยกรรมยังคงเอกลักษณ์ความเป็นเมืองเก่ายังมีให้เห็นและค่อนข้างสมบูรณ์อยู่มาก แต่อย่างไรก็ตามทำให้การสร้างบรรยากาศย้อนยุคเพื่อการท่องเที่ยวเป็นไปได้ยากกว่าถนนนางงาม ส่วนถนนนางงามพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นร้านค้าขายของตลอดแนว ทั้งยังมีศาสนสถานที่คุณคนมักเข้ามากราบไหว้อยู่บ่อยครั้ง อีกทั้งมีสถาปัตยกรรมเก่าแก่ยังคงมีให้เห็น อย่างไรก็ตามถนนนางงามก็คงจะมีสิ่งประกอบสร้างที่จะทำให้เกิดการสร้างการท่องเที่ยวในบรรยากาศย้อนยุคได้ไม่ยาก

จากการศึกษาของผู้วิจัยทำให้ทราบถึงการจัดกิจกรรมในพื้นที่ถนนนางงามสามารถแบ่งเป็น 2 งานหลักๆ คือ งานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมือง และงานถนนคนเดิน (ถนนนางงาม) โดยมีการบอกเล่าเรื่องราวดังนี้

“งานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นงานที่มีมายาวนานหลังจากที่มีการสร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขึ้นที่ถนนนางงาม (เก่าห้อง) ได้มีการอัญเชิญเจ้าพ่อเงินหวังเนี้ยว (เซียงก่อ) จากมณฑลฮกเกี้ยน ประเทศจีน มาอยู่ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองนี้ จึงได้มีการจัดสมโภชเจ้าพ่อหลักเมืองขึ้นเป็นประจำทุกปี ครั้งละ 7 วัน โดยถือเอาวันที่คาดว่าน่าจะเป็นวันเกิดเจ้าพ่อมาจัดงานสมโภชขึ้น ตรงกับปฏิทินไทย แรม 12 ค่ำ เดือน 7 และปฏิทินจีนวันที่ 27 เดือน 5”

(จักรกฤษณ์ ภัทรนิตย์ ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 5 ตุลาคม 2555)

งานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมืองปีนี้ตรงกับวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 จึงมีการจัดงานให้มีการสมโภชเจ้าพ่อหลักเมืองในช่วงระหว่างวันที่ 9-15 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 ภายในงานมีการประกอบพิธีแบบจีนและมีการแสดงอุปรากรจีน (จิว) ในช่วงกลางคืน เนื่องจากเจ้าพ่อชอบชมการแสดงจิว และคนไทยเชื้อสายจีนต่างช่วยกันดูแลงานสมโภชนี้ ซึ่งจัดโดย 5 สมาคมจีน โดยมีแกนนำหลักในการจัดงานคือ สมาคมฮกเกี้ยน

ภาพประกอบ 39 บรรยากาสงานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมือง
ที่มา: ถ่ายภาพ โดยผู้วิจัย วันที่ 9 กรกฎาคม 2555

ภาพประกอบ 40 บรรยายกาสงงานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมือง
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 9 กรกฎาคม 2555

“งานถนนคนเดิน (ถนนนางงาม) เริ่มจัดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2549 ในช่วงงานสมโภชของเจ้าพ่อหลักเมืองในช่วงที่ 2 ปีแรกยังไม่มีการปิดถนน เป็นการจัดงานแบบเล็กๆภายในชุมชน ในส่วนบริเวณแยกตัดกับถนนรามัญไปจนถึงแยกถนนยะหริ่ง และเมื่อปี พ.ศ. 2551 จึงได้มีการปิดถนนนางงาม แต่ก่อนจะปิดถนนก็ต้องถามความสมัครใจของคนในชุมชน ตกลงกัน และประกอบกับหลายฝ่ายได้ให้การสนับสนุนให้เป็งานถนนคนเดินที่ยิ่งใหญ่ โดยปิดถนนนางงามตั้งแต่แยกถนนพัทลุง ไปจนถึงแยกถนนสายบุรี ผู้รับผิดชอบในการจัดงานคือ ชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา แต่ถึงอย่างไรผลกระทบจากการจัดงานก็มี นั่นคือ เจ้าบ้านบางรายที่อาศัยอยู่ในบริเวณถนนนางงามไม่เห็นด้วย เนื่องจากไม่สามารถนำรถเข้ามาจอดในบ้านของตนเองได้ นอกจากนี้บริเวณ โดยรอบคนที่มาเที่ยวก็จอด แต่โดยภาพรวมของการจัดงานประชาชนและผู้ประกอบการย่านถนนนางงามต่างเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี สามารถขายของได้ดีขึ้น”

(วิวัฒน์ นวประภากุล ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 8 พฤษภาคม 2555)

นอกจากนี้ยังมีคำบอกเล่าถึงการจัดงานถนนคนเดิน (ถนนนางงาม) จากพ่อค้าแม่ค้า นักท่องเที่ยว คนในชุมชน ดังต่อไปนี้

“มีกิจกรรมจัดงานถนนคนเดินก็ดีนะ ทำให้ขายของดี คนเยอะทุกวัน
ป่าขอบนะปีหนึ่งมีสักครั้งก็ดีแล้ว”

(คุณป้าขนมบอก(นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 กรกฎาคม 2555)

“ขอบนะกิจกรรม ทำให้คนรู้จักย่านเมืองเก่ามากขึ้น แต่ข้อเสียอยากให้
มีจุดรับส่งเพิ่ม เพื่อเขาขึ้นตรงไหนก็ได้ อยากให้มีจุดแวะหรือจุดจอดรถ
สามารถให้นักท่องเที่ยวเดินซื้อของได้แต่นี่ขับรถผ่านเลยๆ”

(คุณลุงเต๋าคั่ว (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 กรกฎาคม 2555)

“ผมขอบนะเดินเล่นมีของกินมาก ขนมโบราณเยอะดี บางอันยังไม่ค่อย
เจอเลย และได้เดินชมสถาปัตยกรรมแบบโบราณทำให้เข้าใจความเป็นไปของ
คนในอดีตจากสถาปัตยกรรมนะ”

(พี่โจ๊ก(นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 12 กรกฎาคม 2555)

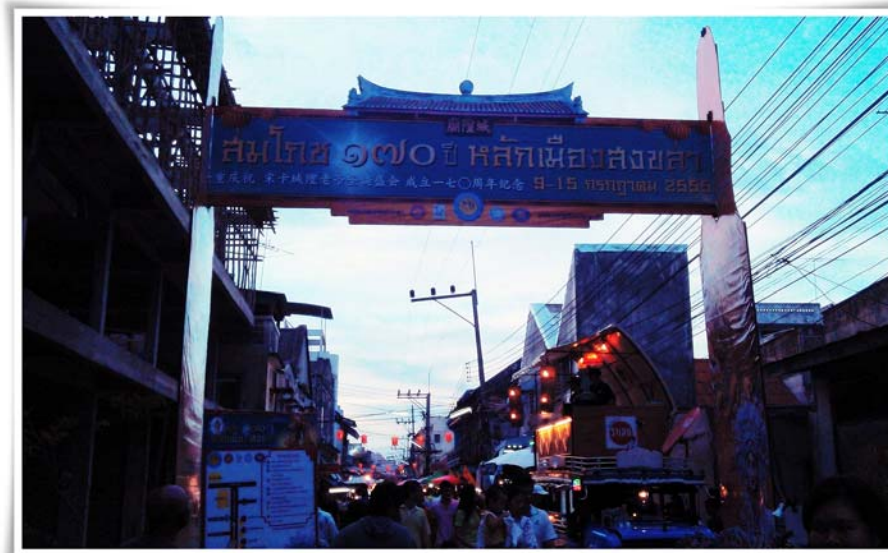
“ผมว่าการจัดงานก็ดี แต่จัดเยอะไป 7 วัน ผมไม่ได้ขายของนะ ยอมรับ
ว่ามีปัญหาเรื่องรถมันไม่สะดวก เราเดินไกล เวลามีการจัดงานก็ต้องรีบกลับ
เพราะเดี๋ยวคนเยอะเราจะได้จอดที่ไกลๆ ผมว่าถ้าแก้ปัญหาตรงนี้ได้ก็คงดี”

(พี่แก๊กฮวย (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 13 กรกฎาคม 2555)

จากเสียงสะท้อนเหล่านี้ส่วนใหญ่หากเป็นคนค้าขายก็มักจะชอบการจัดกิจกรรม
ถนนคนเดินนี้ เพราะมีคนเข้ามาท่องเที่ยวมากมายทำให้ค้าขายได้ดี แต่คนที่ใช้ชีวิตอยู่ในบ้านที่ใช้
อยู่อาศัย ไม่ได้มีหน้าร้านก็มักจะไม่ค่อยเห็นด้วยในการจัดกิจกรรมเพราะขาดความสะดวกในวันที่
จัดงาน อย่างไรก็ตามการจัดงานถนนคนเดินนี้ขึ้นมาก็ถือเป็นการผลักดันหรือช่วยกันประกอบสร้าง
ถนนนางงามขึ้นมาเพื่อให้เข้ากับบริบทย้อนยุคเพื่อเป็นสินค้าในยุคการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างทุก
วันนี้

ภาพประกอบ 41 บรรยากาศงานถนนคนเดินถนนนางงาม
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 10 กรกฎาคม 2555

ภาพประกอบ 42 บรรยากาศงานถนนคนเดินถนนนางงาม (ทางเข้างาน)
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 10 กรกฎาคม 2555

ภาพประกอบ 43 บรรยายภาพงานถนนคนเดินถนนนางงามและซุ้มต่างๆ
ที่มา: ถ่ายภาพโดยเพื่อนผู้วิจัย วันที่ 11-12 กรกฎาคม 2555

การประกอบสร้างถนนนางงามให้กลายเป็นสินค้า

จากนโยบายของรัฐที่มีการจัดทำโครงการพัฒนาขีดความสามารถในการอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่าเมื่อ พ.ศ. 2546 เพื่อให้เมืองเก่าซึ่งเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยว ได้รับการคุ้มครองให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ถือเป็นไปเบิกทางให้ทุกชุมชนร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์เมืองเก่าของตน และสงขลาได้ตอบรับอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2554 โดยการทำโครงการร่างแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าสงขลา ซึ่งถือเป็นการเปิดตัวในการฟื้นฟูอนุรักษ์ย่านเมืองเก่าทั้งยังส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัวอีกด้วย

การทำโครงการร่างแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าสงขลา นั้นเป็นแผนที่ช่วยแสดงให้เห็นได้ชัดว่าพื้นที่ย่านเมืองเก่าสามารถเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต กล่าวคือ พื้นที่ในย่านเมืองเก่าสงขลาเต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวา เสน่ห์ และความสวยงามของมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ย่านเมืองเก่าสงขลาทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ เช่น การเป็นถนนสายอาหาร ลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบโบราณ เทศกาลพื้นถิ่น และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองสงขลาที่เปรียบเสมือนเอกลักษณ์ และความเป็นมาของเมืองสงขลาบ่อียง ซึ่งทุกสิ่งเหล่านี้สามารถแสดงให้เห็นถึงแผนที่ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของเมืองสงขลาในสายตาของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม (คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554)

ทว่าแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าสงขลาไม่เพียงแต่เป็นแผนที่ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านเมืองเก่าสงขลาเพียงอย่างเดียว แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการช่วยกันของทุกภาคส่วนในการทำให้ถนนนางงามหรือพื้นที่ย่านเมืองเก่าให้กลายเป็นสินค้าโดยการขายบรรยากาศแบบย้อนยุค ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสภาพบรรยากาศ และสัมผัสสภาพวิถีชีวิตของผู้คนในย่านเมืองเก่าโดยการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวต่างๆให้เข้ามาอยู่ในพื้นที่ย่านเมืองเก่าสงขลาแห่งนี้

1. สามล้อชมเมืองกับการประกอบสร้างถนนนางงามให้กลายเป็นสินค้า

เมื่อกระแสการท่องเที่ยวเข้ามาถนนนางงามได้ถูกเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นจุดขายของจังหวัดสงขลา ซึ่งถือเป็นการร่วมกันสร้างอัตลักษณ์ให้กับสงขลาที่ได้นำทุนทางวัฒนธรรมอันเก่าแก่ ได้แก่ รูปแบบอาคารบ้านเรือน วิถีชีวิต อาหาร มาประกอบสร้างเป็นการเพิ่มมูลค่าและทำให้สงขลามีคุณค่ามากขึ้น

สำหรับสินค้าทางวัฒนธรรมที่ชุมชนย่านเมืองเก่าได้นำมาปรับหรือประยุกต์ใช้เพื่อเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวนั้นประกอบไปด้วย การนั่งสามล้อชมเมือง นั่งรถรางชมเมือง (Singora Tram Tour) ซึ่งแต่ละกิจกรรมนั้นล้วนต้องการนำเสนอการชมเมืองเก่า ชมสถาปัตยกรรมต่างๆของเมืองเก่าแห่งนี้ด้วยกันทั้งสิ้น

สามล้อชมเมืองเป็นกลุ่มวิถีชีวิตเล็กๆกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในสงขลาที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย แม้อาชีพอาจจะแลดูไร้เกียรติไร้ศักดิ์ศรี แต่ความรู้สึกเล็กๆของพวกเขาเหล่านั้นมีความรู้สึกที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความภูมิใจที่ยังคงอาชีพนี้ให้อยู่คู่กับสงขลามาช้านาน ดังจากเสียงสะท้อนของกลุ่มคนสามล้อชมเมืองได้เล่าถึงความภาคภูมิใจว่า

“ถึงตอนนี้หาม่ายใครถีบกันแล้ว แต่ลุงก็ภูมิใจนะที่ทำอาชีพนี้ ถึงแม้เงินจะได้ไม่มาก แต่ก็แลกกับการให้ลูกหลาน คนรุ่นหลังได้เห็นเราเอ..สามล้อมันอยู่พันปีหรือ”

(คุณตาจ๋มอด (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 5 มิถุนายน 2555)

“ตาว่าถึงเป็นกลุ่มเล็กแต่มันก็เป็นเสน่ห์ที่อยู่ในสงขลามานาน วันไหนเราสบายดีเราก็ม่าปั่น มายืมมาหัวกับกลุ่มเรานี้แหละ คือทำด้วยความบายนใจ”

(คุณตาทองหยอด (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 มิถุนายน 2555)

จากเสียงสะท้อนดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยรับรู้ถึงความภาคภูมิใจที่กลุ่มสามล้อชมเมือง มีให้กับอาชีพของตนเอง ถึงแม้สามล้อจะเป็นอาชีพเล็กๆแต่อาชีพนี้ก็ได้ใช้ทั้งสองมือสองเท้าที่ปั่น ด้วยใจไว้คอยรับส่งผู้โดยสารให้ถึงจุดหมายปลายทางคนแล้วคนเล่ามานานหลายสิบปี ทว่าสามล้อ เป็นยานพาหนะที่คนสงขลาใช้เดินทาง โดยเฉพาะกลุ่มแม่ค้าที่ใช้บริการสามล้อเนื่องจากสามารถ บรรทุกของได้จำนวนมาก และใช้รับส่งเด็กนักเรียนในช่วงเช้าและเย็น รวมถึงเคยให้บริการ รับส่ง พณฯท่านพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มาแล้วสมัยท่านยังเป็นเด็กนักเรียน แต่ปัจจุบันอาชีพนี้ กำลังสูญหายไปจากสังคมเมืองเก่าสงขลา ปัจจุบันสามล้อถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วย รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เหตุเพราะรวมเร็วกว่า จึงทำให้บทบาทหน้าที่ของสามล้อเริ่มลดน้อยถอย ลงประกอบกับผู้ปั่นสามล้อก็มีอายุที่เพิ่มขึ้นจนสามล้อเกือบสูญหาย ดังคำบอกเล่าของคนปั่นสาม ล้อ

“แรกก่อนถีบตามแถวตลาด ถีบบ่อย พาแม่ค้าทุกของมาขายที่ตลาด
คือสามล้อสงขลาไม่เหมือนที่อื่น คือ ของเราทุกของได้มากเป็นสามล้อฟ่ง
ข้าง”

(คุณตาซิ้มอด (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 5 มิถุนายน 2555)

อย่างไรก็ตามสามล้อชมเมืองเป็นกิจกรรมที่ริเริ่มโดยเทศบาลนครสงขลาใน สมัยของนายอุทิศ ชูช่วย ในปีพ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นโครงการที่จัดเพื่อเป็นการอนุรักษ์สามล้อ และช่วย ปั่นพู่อาชีพถีบสามล้อให้อยู่คู่กับสังคมเมืองเก่าสงขลา อีกทั้งยังเป็นอาชีพเสริมที่เพิ่มรายได้ให้สาม ล้อใช้เวลาว่าง นำนักท่องเที่ยวนั่งสามล้อชมเมืองบริเวณย่านเมืองเก่าและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ในเขตเทศบาลนครสงขลา ถือเป็น การประชาสัมพันธ์และสร้างสีสันการท่องเที่ยวของจังหวัด สงขลา (องค์การส่วนบริหารจังหวัดสงขลา 2553)

ปัจจุบันสามล้อในเมืองสงขลามีเหลืออยู่ประมาณ 80 คัน เข้าร่วมกลุ่ม 50 คัน สามล้อรุ่งเรืองสูงสุดในช่วงประมาณปี 2520 – 2529 และเริ่มลดน้อยลงไปเนื่องจากมีมอเตอร์ไซค์ รับจ้างและมอเตอร์ไซค์ฟ่งข้างมาแทน ถึงอย่างไรก็ตามปัจจุบันสามล้อก็มีหลายคิว เช่น คิวตลาด รถไฟ ตลาดปลาซ่า (หน้าไปรษณีย์) หน้าลิวิวัฒน์ (ใต้โพธิ์) และพิพิธภัณฑน์ธรรมชาติ (บ้านป่า เปรม) ปัจจุบันสามล้อมีรายได้เดือนละประมาณ 2,500 – 3,000 บาท รายได้หลักมาจากการรับ แม่ค้าประจำและรับนักท่องเที่ยว

จากที่การท่องเที่ยวได้เข้ามามีบทบาทต่อย่านเมืองเก่าในรูปแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวในสงขลาได้พยายามฟื้นฟูและนำเอาวัฒนธรรมของผู้คน ทั้งนำเอาสถาปัตยกรรมแบบโบราณมาใช้ในการท่องเที่ยวในพื้นที่ย่านเมืองเก่าสงขลา โดยการใช้สามล้อ เป็นยานพาหนะในการให้นักท่องเที่ยวได้นั่งชมเมือง ชมสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่า สามล้อจึงเป็นส่วนประกอบสร้างที่ทำให้ย่านเมืองเก่าสงขลาถูกผลักดันให้กลายเป็นสินค้าในกระแสการท่องเที่ยวเช่นนี้ สังเกตได้จากมีการให้บริการของสามล้อรับ-ส่งที่หน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จอดรับนักท่องเที่ยวจำนวน 2 คันต่อวัน โดยมีราคาค่าใช้บริการรอบเล็ก ใช้เวลา 1 ชั่วโมงครึ่ง 200 บาท รอบใหญ่ 2 ชั่วโมง 300 บาท ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวมักใช้บริการรอบเล็ก ใช้เวลา 1.30 ชั่วโมง การแต่งกายของผู้ปั่นสามล้อชมเมืองเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวและผู้มาเดินงานสงขลาแต่แรกนั้นผู้ให้บริการจะใส่ชุดที่ทางเทศบาลจัดเตรียมไว้ให้ แต่ถ้าเป็นวันปกติจะใส่ชุดธรรมดา ส่วนเส้นทางที่ใช้ปั่นรอบเล็กนำชมบริเวณย่านเมืองเก่า วัดมัสยิมมาวาส ถนนนางงาม นครนอก นครใน ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ส่วนรอบใหญ่จะนำชมบริเวณย่านเมืองเก่า และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆที่สำคัญในเขตเทศบาลนครสงขลา

“ส่วนใหญ่จะปั่นเข้าไปในย่านเมืองเก่า แต่ครั้งในการปั่นจะไม่เหมือนกันขึ้นกับความต้องการของคนที่มาใช้บริการ แต่ส่วนใหญ่ให้แวะศาลหลักเมือง ร้านขายขนมของฝาก ถนนนครนอก นครใน นางงาม”

(คุณตาทองหยอด (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 มิถุนายน 2555)

จากการจัดกิจกรรมสามล้อชมเมือง และเสียงสะท้อนดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าสามล้อถูกทำให้กลายเป็นสินค้าโดยให้คุณค่าจากการรับ-ส่งคนโดยสารกลายเป็นรับใช้การท่องเที่ยวโดยพานักท่องเที่ยวชมเมืองอย่างไม่ขาดสาย

ภาพประกอบ 44 สามล้อในย่านเมืองเก่า
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 10 สิงหาคม 2555

2. รรรางชมเมืองกับการประกอบสร้างถนนย่านเมืองเก่าให้กลายเป็นสินค้า

ในส่วนของรกรางชมเมือง Singora Tram Tour โครงการเที่ยวทั่วเมือง “นั่งรถชมเมือง เล่าเรื่องสงขลา” โดยเทศบาลนครสงขลาได้จัดงานแถลงข่าวไปเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2555 เวลา 17.00 น. ณ ลานพิพิธภัณฑน์รฐามระรงค์ ถนนจนะ โดยนายณัฐพงศ์ ศิริชนะ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา เป็นประธานเปิดตัวรกรางชมเมือง ตามโครงการเที่ยวทั่วเมือง “ นั่งรถชมเมือง เล่าเรื่องสงขลา” เพื่อสร้างสีสันการท่องเที่ยว อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดสงขลาได้ง่าย โดยใช้รกรางนำเที่ยว จำนวน 3 คัน คันละ 32 ที่นั่ง ให้บริการนำเที่ยวภายในเขตเทศบาลนครสงขลาทุกวัน ตั้งแต่ 09.00 – 16.00 น. โดยมีจุดบริการที่พิพิธภัณฑน์รฐามระรงค์ และนายณัฐพงศ์ ศิริชนะ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ประธานเปิดงานกล่าวว่า “การบริการรกรางนำเที่ยวของเทศบาลนครสงขลา ถือเป็นกิจกรรมทางเลือกใหม่ในการท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินกับการนั่งรถชมทัศนียภาพและสถานที่สำคัญต่าง ๆ พร้อมกับการบรรยายโดยวิทยากรประจำรกราง ซึ่งสามารถสร้างสีสันการท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลาได้เป็นอย่างดี” อีกทั้งตอนนั้นนายพีระ ตันติเศรณี เป็นนายกเทศมนตรีนครสงขลา กล่าวว่า “จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม อาหารและแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้

นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่เทศบาลนครสงขลาได้เข้าใจ และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และเรียนรู้วิถีชีวิตด้วยการท่องเที่ยวรอบเมือง สงขลา เทศบาลนครสงขลา จึงได้จัดกิจกรรมแถลงข่าวเปิดตัวรถรางชมเมือง งานเปิดตัวโครงการฟื้นฟูอาคารย่านเมืองเก่าและงานมหกรรมครบรอบ 2 ปี สงขลาแต่แรก “เฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษามหาราช” ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนานครสงขลาสู่เมืองที่ประชาชนมีความสุขและภาคภูมิใจในนครสงขลาที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ด้วยรากฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและธรรมชาติ” (ASTVผู้จัดการออนไลน์ 2555)

ภาพประกอบ 45 บรรยายการเปิดงาน Singora Tram Tour วันที่ 2 มีนาคม 2555

ที่มา: ASTVผู้จัดการออนไลน์ 2555

ภาพประกอบ 46 บรรยายการเปิดงาน Singora Tram Tour วันที่ 2 มีนาคม 2555

ที่มา: ASTVผู้จัดการออนไลน์ 2555

สำหรับเส้นทางรถท่องเที่ยว เทศบาลนครสงขลา ได้จัดเส้นทางรถท่องเที่ยวไว้ 7 จุด โดยเริ่มจาก พิพิธภัณฑ์รามวงษ์ เป็นจุดออกรถ จากนั้นรถรำนำเที่ยวไปย่านเมืองเก่า ถนนนครใน ถนนนางงาม ศาลหลักเมือง ไปที่ขั้วริมหาดชลาทัศน์ ประติมากรรมทางพญานาค ประติมากรรม 14 ชั้นงาน ชมเสด็จพญานาค ประติมากรรมพญานาคพ่นน้ำ สักการะอนุสาวรีย์กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ และเที่ยวเขาตังกวน การบริการนักท่องเที่ยว นั่งรถชมเมือง เล่าเรื่องสงขลา” เทศบาลนครสงขลา ได้จัดเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น และเป็นการช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวและ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในจังหวัดสงขลาได้มากยิ่งขึ้น

ภาพประกอบ 47 ตารางการให้บริการ Singora Tram Tour

ที่มา: เทศบาลนครสงขลา 2555

ภาพประกอบ 48 เส้นทางกรนำเที่ยวรถราง Singora Tram Tour
ที่มา: เทศบาลนครสงขลา 2555

ภาพประกอบ 49 รถราง Singora Tram Tour นำเที่ยวย่านเมืองเก่า
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 ตุลาคม 2555

ในด้านการให้บริการของรถรางชมเมือง (Singora Tram Tour) เป็นโครงการเที่ยวทั่วเมือง “นั่งรถชมเมือง เล่าเรื่องสงขลา” โดยเทศบาลนครสงขลา จัดให้บริการนักท่องเที่ยวให้ได้นั่งฟรี มีรถรางบริการนำเที่ยวจำนวน 3 คัน คันละ 32 ที่นั่งให้บริการทุกวัน วันละ 6 รอบ ตั้งแต่เวลา 09.00 – 15.00 น. ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยว เนื่องจากการให้บริการฟรีตลอดเส้นทาง มีการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของเมืองสงขลา

“ชอบนะกิจกรรม ทำให้คนรู้จักย่านเมืองเก่ามากขึ้น แต่ขอเสียอยากให้มีจุดรับส่งเพิ่ม เพื่อเขาขึ้นตรงไหนก็ได้ อยากให้มีจุดแวะหรือจุดจอดครรถสามารถให้นักท่องเที่ยวเดินซื้อของได้แต่นี่ขับรถผ่านเฉยๆ”

(คุณลุงเต๋าคั่ว (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 มิถุนายน 2555)

“มีกิจกรรมพวกนี้ก็ดีนะทำให้คนมามาก แต่ทำให้คนนั่งรถผ่านเฉยๆไม่ได้แวะ มาแลๆถึงก็ขับพ้น”

(คุณป้าขนมบอ(นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 17 มิถุนายน 2555)

“มีการนั่งรถรางไม่ค่อยดีหรอก เดินดีกว่านะ ได้ชมสถาปัตยกรรมแบบโบราณทำให้เข้าใจความเป็นไปของคนในอดีตจากสถาปัตยกรรมนะ”

(พีโรจ๊ก(นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 20 พฤษภาคม 2555)

“ผมก็มาลองนั่งครับ แต่ผมฟังที่เขาบรรยายไม่ทัน มองไม่ทันด้วยครับ (หัวเราะ) ผมว่ารถขับเร็วไปหน่อย น่าจะให้เราได้ชื่นชมสถาปัตยกรรมซ้ำๆ”

(น้องลูกชิ้น (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 20 พฤษภาคม 2555)

“ได้นั่งก็สนุกดีค่ะ ได้ความรู้จากการชมสถาปัตยกรรมแบบชิโนยูโรเปียน คูโน้นคู่นี้ มากับเพื่อนก็ยังสนุกได้นั่งรถเที่ยวรอบเมืองด้วยค่ะ”

(น้องเล็ก (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 20 พฤษภาคม 2555)

จากเสียงสะท้อนดังกล่าวชี้ให้เห็นถนนนางงามและย่านเมืองเก่าสงขลาถูกทำให้เป็นสินค้าโดยมีการขายสินค้าอย่างหนึ่งนั่นคือ สถาปัตยกรรมชิโนยูโรเปียน หรือสถาปัตยกรรมเก่าแก่ของย่านเมืองเก่าโดยการนำรถรางเข้ามารับใช้นักท่องเที่ยวซึ่งเป็น โปรแกรมการท่องเที่ยวหนึ่งในจังหวัดสงขลา ในการชมวิถีชีวิต สถาปัตยกรรมที่สวยงาม และเก่าแก่ของย่านเมืองเก่าแห่งนี้ รวมถึงได้ชี้ให้เห็นภาพความพยายามในการที่จะผลักดันสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ของเมืองสงขลา นั่นคือ ย่านเมืองเก่า ให้เป็นที่รู้จักแก่สายตานักท่องเที่ยว

ถึงแม้กิจกรรม Singora Tarm Tour จะเป็นการจัดกิจกรรมในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่เทศบาลนครสงขลาได้เข้าใจ และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และเรียนรู้วิถีชีวิตด้วยการท่องเที่ยวย่านเมืองเก่าและรอบเมืองสงขลา ซึ่งถือว่าการจัดกิจกรรมนี้เป็นจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐในส่วนของ การท่องเที่ยวที่เร่งการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมอยู่ไม่น้อย ถือว่าเป็นผลดีทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งจะทำให้เงินนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมีเงินไหลเข้ามาสงขลาไม่น้อยเลยทีเดียว อีกทั้งยังเป็นผลดีต่อย่านเมืองเก่าที่จะมีการฟื้นฟูและดูแลรักษาเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ดี โปรแกรมการท่องเที่ยวในสงขลาได้พยายามฟื้นฟูและนำเอาวัฒนธรรมของผู้คน ทั้งนำเอาสถาปัตยกรรมแบบโบราณมาใช้ในการท่องเที่ยวในพื้นที่สงขลา โดยการใช้สามล้อ หรือ รถราง เป็นยานพาหนะในการให้นักท่องเที่ยวได้นั่งชมเมือง ชมสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่า ของถนนนางงามที่ถูกผลักดันให้กลายเป็นสินค้าในกระแสรท่องเที่ยวเช่นนี้ ซึ่งสิ่งนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเป็นชุมชน อีกทั้งเป็นเวทีการต่อสู้แข่งขันในการสร้างความหมายหรือนิยามความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่สำหรับยื่นหยัดในโลกปัจจุบัน ทั้งยังเป็นเวทีหรือปฏิบัติการที่ถูกสร้างขึ้นมาจาก การให้ความสำคัญกับการนำประสบการณ์มาประยุกต์ใช้อย่างมีพลวัต กล่าวคือ ย่านเมืองเก่าได้กลายมาเป็นพื้นที่ในการสร้างความหมายหรือให้คุณค่าในการแข่งขันท่ามกลางกระแสการท่องเที่ยวเช่นนี้

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ถนนนางงาม: พื้นที่ย่านเมืองเก่าสู่การกลายเป็นสินค้าในกระแสการท่องเที่ยว การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามในกระแสการท่องเที่ยว ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาความเป็นมาของถนนนางงาม ศึกษาการรับรู้ความหมายของถนนนางงามก่อนที่มีนโยบายอนุรักษ์เมืองเก่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้ามา ศึกษาการรับรู้ความหมายของถนนนางงามหลังมีนโยบายอนุรักษ์เมืองเก่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้ามา ทั้งยังศึกษากระบวนการกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามในกระแสการท่องเที่ยว และเป็นการศึกษาถึงการประกอบสร้างของถนนนางงามที่ส่งผลให้ถนนนางงามกลายเป็นสินค้า การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ การสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าไปร่วมในกิจกรรม และไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณย่านเมืองเก่า และสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการนำมาแจกหมวดหมู่ ตีความ และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผลวิจัยพบว่า

ประเด็นที่หนึ่ง ในอดีตถนนนางงามหรือย่านเมืองเก่าสงขลาผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นให้คุณค่าและรับรู้ความหมายกับถนนนางงาม ย่านเมืองเก่า เป็นพื้นที่ที่ใช้เดินทางติดต่อค้าขาย และอยู่อาศัยของผู้คนในบริเวณนั้น

ประเด็นที่สอง จุดเปลี่ยนของถนนนางงามหรือย่านเมืองเก่า เริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2546 ที่มีนโยบายของรัฐที่มีการจัดทำโครงการการพัฒนาขีดความสามารถในการอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่า สงขลาได้ตอบรับอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2554 โดยการทำให้โครงการขร่างแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าสงขลา ซึ่งถือเป็นการเปิดตัวในการฟื้นฟูอนุรักษ์ย่านเมืองเก่าทั้งยังส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัวอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวภายใต้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 ที่เน้นขยายพื้นที่การท่องเที่ยว และขยายตลาดในระดับภูมิภาค และเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน อีกทั้งแผนฉบับนี้ยังเน้นถึงกระแสการท่องเที่ยวประเพณีวัฒนธรรมที่มากขึ้น

ประเด็นที่สาม การกลายเป็นสินค้าของถนนนางงามหรือพื้นที่ย่านเมืองเก่า จากการให้คุณค่าและการรับรู้ความหมายจากเดิมเก่า เป็นพื้นที่ที่ใช้เดินทางติดต่อ ค้าขาย และอยู่อาศัยของผู้คนในบริเวณนั้น เป็นการให้คุณค่าและการรับรู้ความหมายที่ถูกสร้างให้เป็นสินค้า เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าโดยนำทุนวัฒนธรรมที่เก่าแก่มาเสนอขาย ซึ่งถือเป็นการสร้างคุณค่าเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากกระแสการท่องเที่ยวเข้ามาและนโยบายของท้องถิ่นที่ต้องการฟื้นฟูอนุรักษ์เมืองเก่าเพื่อสร้างเป็นจุดขายในการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ประชาชนมีรายได้ ประกอบกับมีการก่อตั้งชมรมสามล้อชมเมืองเพื่ออนุรักษ์ไม่ให้สามล้อหายไปได้นำนักท่องเที่ยวชมเมือง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวในภาพลักษณ์ของย่านเมืองเก่าสงขลามีลักษณะการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม ซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมทั่วไป เพราะการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมนั้นมีเฉพาะภาพทิวทัศน์ที่เกิดจากทิวทัศน์ธรรมชาติ แต่ในขณะที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่สามารถแยกชีวิตผู้คนท้องถิ่นออกไปได้ เพราะภาพที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว นั้นเป็นภาพของวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นเป็นตัวแสดงโดดเด่นร่วมอยู่ในเวทินั้นด้วย ประกอบกับฉากภาพที่สวยงามของสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่นักท่องเที่ยวต่างชื่นชอบและให้ความสนใจเป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้จึงนำเอาสินค้าวัฒนธรรมของย่านเมืองเก่าสงขลา โดยการนำสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่เรียงรายกันอยู่หน้าถนนนางงาม ถนนนครนอก ถนนนครใน นั้นผูกเข้ากับโปรแกรมการท่องเที่ยว ย่านเมืองเก่าจึงถูกให้คุณค่าที่แตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ ย่านเมืองเก่าสงขลาในอดีตวิถีชีวิตของผู้คนที่ใช้พื้นที่ของถนนในการสัญจร ติดต่อเดินทาง มาเป็นการให้ผู้คนได้ชมความเป็นเมืองเก่าของถนน ย่านเมืองเก่าจึงถูกจัดเข้าในการท่องเที่ยวและถูกทำให้กลายเป็นสินค้า ซึ่งสอดคล้องแนวคิดการกลายเป็นสินค้าของ Appadurai (1986) เป็นการศึกษาการให้คุณค่าของสิ่งของ โดยมองสิ่งของในฐานะสิ่งสร้างทางวัฒนธรรมที่ถูกนิยามให้มีความหมาย ตามแนวคิดของ Appadurai (1986) มองว่า เป็นการให้คุณค่าของวัตถุสิ่งของเช่นเดียวกับย่านเมืองเก่าสงขลาที่ผู้คนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้ให้คุณค่าต่อย่านเมืองเก่าที่แตกต่างจากที่เคยเป็นมาในอดีต ทั้งยังมีส่วนร่วมและช่วยกันผลักดันให้ย่านเมืองเก่าถูกทำให้กลายเป็นผลผลิตอย่างหนึ่งทางการท่องเที่ยว ซึ่งนั่นก็คือการถูกลดทอนคุณค่าของสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าสงขลาเดิมให้กลายเป็นเพียงแค่สินค้าที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาบริโภคนั่นเอง

นอกจากนี้จากผลวิจัยพบว่า การให้คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในถนนย่านเมืองเก่า ถูกให้คุณค่าไปในมิติของการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน ซึ่งหน่วยงานทางท้องถิ่นได้นำนักท่องเที่ยวเข้ามาชม ซึ่งให้ย่านเมืองเก่าถูกสร้างให้กลายเป็นสินค้า ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก กระแสการท่องเที่ยวได้เข้ามาผนวกกับนโยบายของจังหวัดที่ต้องการจะหาจุดขายซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชรวิธรรม ศศิพลิน (2549) ที่ศึกษาเรื่องการจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษากิจกรรมถนนคนเดินในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การจัดกิจกรรมถนนคนเดินเชียงใหม่ได้สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในด้านดี สร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น ด้านสังคมยังช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

จากการวิจัยทำให้ได้ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอจากการวิจัย

1.1. จากผลการวิจัยพบว่า ในกระแสการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ถนนนางงามที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า แต่ยังมีสามล้อชมเมืองที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าเช่นเดียวกัน ในความหมายของการอนุรักษ์สามล้อเพื่อสร้างคุณค่าให้กับประชาชน ซึ่งเป็นการนำวัฒนธรรมโบราณสถานที่มียุคค่าทางประวัติศาสตร์มาให้คนรุ่นหลังได้ดู ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรจัดให้มีกลุ่มเยาวชนหรือคนถีบสามล้อชมเมืองได้อบรมให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของถนนนางงามย่านเมืองเก่าเพื่อจะได้สืบทอดการให้คุณค่าสืบไป

1.2. จากผลการวิจัยพบว่า สถาปัตยกรรมบนถนนนางงามใกล้จะถึงกาลเสื่อมโทรมการที่จะอนุรักษ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร เทศบาล ควรเข้ามาดูแลให้มีการอนุรักษ์ให้ถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเปรียบเทียบการนำถนนมาทำให้กลายเป็นสินค้านี้ระหว่างถนนคนเดินที่เชียงใหม่กับถนนนางงามว่ามีกระบวนการประดิษฐ์สร้างอย่างไร มีความแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร

บรรณานุกรม

- กรวรรณ สังขกร. 2552. *แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการท่องเที่ยวชุมชน*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กานต์วี จิระโกศล. 2547. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว กรณีศึกษา: พื้นที่ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพมหานคร. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการวิจัยและพัฒนาเมือง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2554. *ชวนชิม ย่านเมืองเก่าสงขลา*. สงขลา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ขจรจบ กุสุมาวดี. 2542. การจัดการ พื้นที่ประวัติศาสตร์ จากกรณีศึกษาบริเวณวิหารพระมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ขวัญหทัย เจริญไมตรีมิตร. 2517. คน ไก่ชน และการชนไก่ กระบวนการกลายเป็นสินค้าในบริบทสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา. 2554. เอกสารประกอบการรับฟังความคิดเห็น เพื่อจัดทำแผนอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่า. สงขลา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2540. *วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชูเกียรติ นพเกตุ. 2542. *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย*.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2549. *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- จิรวุฒิ เสนาคำ. 2549. *มานุษยวิทยาข้ามพรมแดน*. กรุงเทพฯ. จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- ทวิช จตุรพถุภย์. 2548. *พรมแดน อัตลักษณ์ และกระบวนการกลายเป็นสินค้า : การเมืองวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ธงชัย วินิจกุล. 2534. *วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศาวทยา*. กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- นิวัตร สุวรรณพัฒนา. 2541. *ชุมชนคำประเวณี*. เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- แนวหน้า. 2555. ลุยพื้นฟูอาคารเมืองเก่าสงขลา อนุรักษ์ ส่งเสริมการท่องเที่ยว. <http://www.naewna.com/news.asp?ID=305484>. (สืบค้น เมื่อ 25 มีนาคม 2555).
- ปริญญาลิมโอฬารสุขสกุล. 2554. มวยไทย : กระบวนการกลายเป็นสินค้าในกระแสความทันสมัย. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พรทิพย์ สุธาสิริทรัพย์. 2546. ความคิดเห็นด้านสุขภาพของประชาชนต่อโครงการถนนคนเดินท่าแพ. สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสาธารณสุขศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพฑูรย์ เขียวโสภา. 2546. คุณภาพชีวิตผู้ประกอบการจากโครงการถนนคนเดินท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่. สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสาธารณสุขศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพฑูรย์ ศิริรักษ์. 2553. เรื่องราวเก่าห้องสงขลา. <http://www.gotoknow.org/blog/kroothoon>. (สืบค้น เมื่อ 2 กันยายน 2554)
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. 2551. อาช้านันทบ่าซาร์ การค้า กับความเป็นชาติพันธุ์. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด และคณะ. 2549. *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในกลุ่มแม่น้ำโขง*. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- ยงยุทธ บูรณเจริญกิจ. 2545. กระบวนการสร้าง ต่อรองความหมายของวัดในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคม: กรณีศึกษาวัดปทุมคงคาและวัดไตรมิตรวิทยาราม. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาบัณฑิต, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยศ สันตสมบัติ. 2535. *แม่หญิงสีขาวตัว : ชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ยุทธกาน ดิสกุล. 2553. ประเพณีประดิดขันธ์ และอัตลักษณ์ชุมชนคลองแห. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาบัณฑิต, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลลิตทิพย์ ก้องพานิชกุล. 2554. กล้องวงจรปิด: พื้นที่การต่อรองในโรงเรียน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ลำพิ่ง บัวจันอัฐ. 2551. การประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจจากผลกระทบด้านการท่องเที่ยว: กรณีศึกษา
โครงการถนนคนเดินจังหวัดศรีสะเกษ, มหาวิทยาลัยศรีสะเกษ.
- วัชรวิวัฒน์ ศศิพลิน. 2549. การจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว: กรณีศึกษากิจกรรมถนนคนเดินใน
จังหวัดเชียงใหม่. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร. 2539. *ประวัติเมืองสงขลา*. สงขลา: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา.
- ศรีสุพร ช่วงสกุล. 2550. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติเศรษฐกิจสังคม : ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา.
เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ.
- สุลีมาน (นฤมล) วงศ์สุภาพ. 2531. *นางงามผู้กระฉก: การศึกษากระบวนการกลายป็นหมอนวดไทย*.
กรุงเทพฯ: ศยาม.
- สกรรจ์ จันทรรัตน์ และสงบ ส่งเมือง. 2534. *การเริ่มต้นและการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์*
โบราณคดีเมืองสงขลาเก่า. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2554. *แผนงาน/โครงการอนุรักษ์*
พัฒนาและบริหารจัดการเมืองเก่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรุงเทพฯ. กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สุกิจ วงศ์ปิ่นข้าว. 2549. การวิเคราะห์พฤติกรรมและความพอใจของผู้ขายในกิจกรรมถนนคนเดิน
ในจังหวัดเชียงใหม่. เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. 2546. *ฉันมองไม่เห็นเส้นพรมแดน: ชุมชนคนไทยบนเส้นพรมแดนพม่า*
ไทย. ในงานประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา จัดโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. กรุงเทพฯ:
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- หทัยรัตน์ ทองสกุล. 2554. *พื้นที่น้ำชา: พื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมของชุมชน*. สารนิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์,
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อภิัญญา เฟื่องฟูสกุล. 2543. *พื้นที่ในทฤษฎีสังคมศาสตร์*. *สังคมศาสตร์*. 12 (2): 65-101.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อรัญญา ศิริผล. 2551. *คนพลัดถิ่นกับการกลายเป็นสินค้า : ประสบการณ์ชีวิตของชุมชนไทใหญ่กับการค้าแรงงานในมิติทางสังคมวัฒนธรรมบริเวณชายแดนไทย-พม่า*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- อุมาพร ปัญญา. 2551. *ทัศนคติของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีต่อสินค้าของที่ระลึกบนถนนคนเดินถนนราชดำเนิน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ASTV ผู้จัดการออนไลน์ 2555. นครสงขลาเปิดบริการรถรางชมเมือง Singora Tram Tour. <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9550000028455>. (สืบค้น เมื่อ 5 มีนาคม 2555).
- Appadurai, Arjun. 1986. *The Social Life of Thing: Commodities in Culture Perspective*. New York: University of Cambridge.
- Bennett, Jane and William Chaloupka. 1993. *In the Nature of Things: Language, Politics, and the Environment*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Dann, Graburn M.S. 1994. *Tourism: The Nostalgia Industry of The Future in Global :The Next Decade*. London: Butterwort Heinemann.
- Foucault, Michel. 1984. *Space, Knowledge, and Power*. In *The Foucault Reader*. Rainnow,P. (ed). New York: Pantheon Book.
- Kopytoff, Igor. 1986. *The Cultural Biography of Thing: Commoditization as Process*. New York: University of Cambridge.
- Lefebvre, Henri. 1991. *The Production of Space*. Translated by Nicholson-Smith, Donald, London:Blackwell.
- Patterson, Orlando. 1982. *Slavery and Social Death: A Comparative Study*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Picard, Michel. 2008. *Balinese Identity as Tourism Attraction: From Cultural Tourism to Bali*. Bali: Tourism studies.

บรรณานุกรม (ต่อ)

Simmel, George. 1978. *The Philosophy of Money*. London: Routledge.

Williams, Raymond. 1989. *Between Country and City. In his Resources of Hope: Culture, Democracy, Socialism*. London: Verso.

บุคลากรกรม (ต่อ)

โรตี (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, สุนิสา มุนิเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ย่านเมืองเก่าสงขลาเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2555.

ลูกจิ้น (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, สุนิสา มุนิเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ย่านเมืองเก่าสงขลาเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2555.

สตู (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, สุนิสา มุนิเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ย่านเมืองเก่าสงขลาเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2555.

สอดไส้ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, สุนิสา มุนิเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ย่านเมืองเก่าสงขลาเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2555.

สัมปंनी (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, สุนิสา มุนิเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ย่านเมืองเก่าสงขลาเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2555.

สุกี้ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, สุนิสา มุนิเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ย่านเมืองเก่าสงขลาเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2555.

ภาคผนวก
ผลงานบทความทางวิชาการ

การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4

เรื่อง การวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมไทย

วันศุกร์ที่ 10 พฤษภาคม 2556

ณ อาคารศูนย์กีฬาและกิจกรรมนักศึกษา อาคารสุราษฎร์ธานี
และอาคารยู-พลาซ่า มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่

จัดโดย

มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่

ร่วมกับ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย

สำนักประสานงานชุดโครงการ

“ปาล์มน้ำมัน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

โดยความสนับสนุนของ สกว. และ วช.”

การนำเสนอผลงานภาคบรรยาย

สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

กลุ่มที่ 1 : ห้อง U-204

ประธาน : รองศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ เพรศกอทท์

เลขานุการ : อาจารย์เจริญเนตร แสงดวงแข

13.00 – 13.15	วิธีชีวิตของแม่ค้าบนถนนมาลีไอโบโร ประเทศอินโดนีเซีย ในกระแสโลกาภิวัตน์
โดย นุชฎี แววศักดิ์	(401)
13.15 – 13.30	ทัศนคติและพฤติกรรมกรรมการบริโภคาเภสศารบักส์ของคนไทยและคนเกาหลี
โดย ศศิวิมล ไพศาลสุทธิเดช	(402)
13.30 - 13.45	ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการใช้ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์งานวิจัยฉบับเต็มของมหาวิทยาลัยไทย (ThaiLIS) ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
โดย อรอนงค์ เทียขันธุ์	(406)
13.45 - 14.00	ภูมิปัญญาของหอมพื้นบ้านในด้านการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคของอำเภอบางกล้า จังหวัดสงขลา
โดย ธรณีส ทงชูช่วย	(407)
14.00 - 14.15	พิธีไหว้ดาบชาย: ข่ายไชยชีวิตคนคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา
โดย ณฐกร แก้วจุลกาญจน์	(409)
14.15 - 14.30	การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเพศและการรับรู้ความสามารถของตนเองด้านอินเทอร์เน็ต
โดย วันเพ็ญ วิโรจน์เจริญวงศ์	(410)
14.30 - 14.45	พักรับประทานอาหารว่าง	
14.45 - 15.00	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลนตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
โดย วงศ์ปกรณ์ ธาราสุข	(412)
15.00 - 15.15	การสร้างอัตลักษณ์ของเลขานุการแพทย์ในสถานพยาบาล
โดย นาสินี อาแซ	(416)
15.15 - 15.30	พื้นที่ย่านเมืองเก่าสงขลา: การทำสถาปัตยกรรมให้กลายเป็นสินค้าภายใต้บริบทการท่องเที่ยว
โดย สุนิสา นุณิเมธี	(417)

พื้นที่ย่านเมืองเก่าสงขลา: การทำสถาปัตยกรรมให้กลายเป็นสินค้า ภายใต้บริบทการท่องเที่ยว

สุนิสา มุณีเมธี¹ และเกศฉวา บุญปรากฏ²

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาสารคดีศึกษา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกลายเป็นสินค้าของสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าสงขลาในกระแสการท่องเที่ยว งานชิ้นนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้แนวคิดหลัก 3 แนวคิด คือ แนวคิดการกลายเป็นสินค้า แนวคิดพื้นที่ และแนวคิดการท่องเที่ยว และมีพื้นที่การศึกษา คือ ย่านเมืองเก่าสงขลา ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลคือ นำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ ถอดรหัส และตีความ มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่าก่อนการทำสถาปัตยกรรมให้กลายเป็นสินค้าการท่องเที่ยวสะท้อนให้เห็นว่าสถาปัตยกรรมเหล่านั้นถูกประกอบสร้างมาเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและค้าขาย ทั้งย่านเมืองเก่าในอดีตเป็นเพียงพื้นที่ถนนที่ใช้เดินทางติดต่อ ค้าขาย และที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนเท่านั้น และหลังจากนั้นสถาปัตยกรรมถูกทำให้กลายเป็นสินค้าภายใต้บริบทกระแสการท่องเที่ยว ย่านเมืองเก่าสงขลาที่ผู้คนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้ให้คุณค่าต่อย่านเมืองเก่าที่แตกต่างจากที่เคยเป็นมาในอดีต ทั้งยังมีส่วนร่วมและช่วยกันผลักดันให้ย่านเมืองเก่าถูกทำให้กลายเป็นผลผลิตอย่างหนึ่งทางการท่องเที่ยว ซึ่งนั่นก็คือการถูกลดทอนคุณค่าของสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าสงขลาเดิมให้กลายเป็นเพียงแค่สินค้าที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาบริโภค

คำสำคัญ: ย่านเมืองเก่าสงขลา, การกลายเป็นสินค้า, การท่องเที่ยว

การประชุมภาคใต้วชิชาการ ครั้งที่ 4 เรื่อง “การวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมไทย”

วันที่ 10 พฤษภาคม 2556 ณ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ผลงานวิชาการเลขที่ 417

พื้นที่ย่านเมืองเก่าสงขลา: การทำสถาปัตยกรรมให้กลายเป็นสินค้า
ภายใต้บริบทการท่องเที่ยว

**Songkhla Old Town Space: Architecture and Commoditization
for Tourism**

สุนิสา มุนิเมธี, เกตตาวา บุญปรการ

Sunisa Munimathee, Kettawa Boonprakarn

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Abstract

This research aims to study the procedure in commoditization of the architecture in Songkhla old town in the tourism context by using the qualitative method: commoditization concept, space concept and tourism concept. The study area was in Songkhla Old Town, Bo Yang, Muang Songkhla, Songkhla. Both participatory and non participatory observation, in-depth interview were employed as research instruments. The concepts of tourism and commoditization were used as a framework for analysis. The data were categorized, decoded, interpreted and also examined by triangulation.

It was found that before the tourism came, the architecture are building for a residential and commercial. In the past, the old town area was used to the trade and contact of people living in the community only. After the tourism was entered, the architecture changed to live and commerce become to commoditization in tourism context. Also participated and helped push the old town was to become one of the tourist products. The old architecture was reduced value from tourism. Songkhla old town was into commoditization by tourism.

Keywords: Songkhla Old Town Space, Commoditization, Tourism

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกลายเป็นสินค้าของสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าสงขลาใน
กระแสการท่องเที่ยว งานชิ้นนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้แนวคิดหลัก 3 แนวคิด คือ แนวคิดการกลายเป็น
สินค้า แนวคิดพื้นที่ และแนวคิดการท่องเที่ยว และมีพื้นที่การศึกษา คือ ย่านเมืองเก่าสงขลา ตำบลบ่อยาง อำเภอ

เมือง จังหวัดสงขลา โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลคือ นำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ ถอดรหัส และตีความ มีการตรวจสอบข้อมูล แบบสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่าก่อนการทำสถาปัตยกรรมให้กลายเป็นสินค้าการท่องเที่ยวสะท้อนให้เห็นว่า สถาปัตยกรรมเหล่านั้นถูกประกอบสร้างมาเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและค้าขาย ทั้งย่านเมืองเก่าในอดีตเป็นเพียงพื้นที่ ถนนที่ใช้เดินทางติดต่อ ค้าขาย และที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนเท่านั้น และหลังจากนั้นสถาปัตยกรรมถูกทำให้ กลายเป็นสินค้าภายใต้บริบทกระแสการท่องเที่ยว ย่านเมืองเก่าสงขลาที่ผู้คนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้ให้ คุณค่าต่อย่านเมืองเก่าที่แตกต่างที่เคยเป็นมาในอดีต ทั้งยังมีส่วนร่วมและช่วยกันผลักดันให้ย่านเมืองเก่าถูกทำ ให้กลายเป็นผลผลิตอย่างหนึ่งทางการท่องเที่ยว ซึ่งนั่นก็คือการถูกลดทอนคุณค่าของสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่า สงขลาเดิมให้กลายเป็นเพียงแค่สินค้าที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาบริโภค

คำสำคัญ: ย่านเมืองเก่าสงขลา การกลายเป็นสินค้า การท่องเที่ยว

บทนำ

ย่านเมืองเก่าในอดีตบริเวณถนนนอกในและถนนนครนอกเคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าจากต่างประเทศจากบันทึกของพระศยุหดีจินกรณ์ กล่าวว่ามีห้องแถวและอาคารพาณิชย์ ตลอดสองข้างทางบริเวณย่านเมืองเก่าซึ่งมีการค้าขายเสื้อผ้า และสินค้าต่างๆ อย่างหลากหลาย จนกระทั่ง กำแพงเมืองเก่าสงขลาได้ถูกทำลายลงเพื่อการขยายพื้นผิวถนนซึ่งก็คือ ถนนนครในและถนนนครนอกใน ปัจจุบัน (คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554)

ดังนั้นจุดเด่นของถนนย่านนี้คือนิคมพื้นอาคารบ้านเรือนที่ปะปนกันในสไตล์ชิโนยูโรเปียน (อาคารพาณิชย์แบบจีนผสมแบบตะวันตก)และห้องแถวแบบเก็งเงิน ซึ่งสถาปัตยกรรมทั้งสองแบบนี้(จีน-ตะวันตก)ที่เราได้เห็นและสัมผัสกันอยู่ทุกวันนี้ได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์สำคัญของเมืองสงขลา

ในปัจจุบันย่านเมืองเก่ามีธุรกิจร้านค้าตลอดสาย ทำให้มีนักท่องเที่ยวแวะเวียนเข้ามาเที่ยวชม สถาปัตยกรรมที่ส่วนใหญ่ยังคงเอกลักษณ์เดิมเอาไว้ กราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง พร้อมเลือกซื้อ อาหารหลากหลายประเภทบนถนนแห่งนี้ ทว่าย่านเมืองเก่ามีเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ ต่างประเทศให้เข้ามาลิ้มรสอาหาร เพลิดเพลินสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชุมชนในแบบฉบับที่เป็น เอกลักษณ์ของถนนทั้งสามเส้นนี้ ทำให้อ่านเมืองเก่าสงขลาได้กลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่ง ที่ชื่อ ดังในภาคใต้

การท่องเที่ยวจึงมีบทบาทสำคัญต่อย่านเมืองเก่าสงขลา ทำให้อ่านนี้คึกคักไปด้วยผู้คน ที่เดินเหิน จับจ่ายซื้อของทำให้เศรษฐกิจในย่านนี้มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทั้งเป็นแหล่งทำมาค้าขายและใน ขณะเดียวกันก็ยังดำรงวิถีชีวิตในรูปแบบเดิม ทำให้อ่านเมืองเก่ากลายเป็นจุดขายของการท่องเที่ยว ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในการปรับตัวรับมือ กับการแข่งขันที่มีความรุนแรงมากขึ้นทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก และเพื่อสนองตอบความต้องการที่มิ

การเปลี่ยนแปลงไปของนักท่องเที่ยว จากเดิมที่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหรือการพบเห็นสิ่งแปลกใหม่กลายเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์โดยตรง โดยการเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมวัฒนธรรมของสังคมที่ตนไปเที่ยวอย่างลึกซึ้งมากขึ้น แนวโน้มเหล่านี้ไปสู่การทบทวนนโยบายและการปรับปรุงยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวให้มุ่งไปในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (ชูเกียรติ นพเกตุ 2542)

ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมถูกใช้เป็นแนวทางของท้องถิ่นในการพัฒนาอย่างแพร่หลายเป็นการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งวัฒนธรรมนี้เองได้ถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อการบริโภค อย่างไรก็ตามการใช้การท่องเที่ยวเป็นจุดขายในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นชุมชนเองก็ต่างนำเอาสิ่งที่มีอยู่มาใช้เป็นจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น ศิลปะพื้นบ้าน, ขนบธรรมเนียมประเพณี, ภูมิหลังของท้องถิ่น, สถาปัตยกรรม, หรือแม้กระทั่งสภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น เป็นต้น โดยทรัพยากรเหล่านี้จะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวขึ้นในท้องถิ่น โดยแต่ละชุมชนเองนั้นก็จะมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มั่งคั่งและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งตรงนี้เองที่ได้ถูกนำไปใช้ในการโฆษณาการท่องเที่ยวของพื้นที่อย่างกว้างขวาง นั่นทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าเพื่อเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อบ่งบอกถึงความเฉพาะตัวของสถานที่ท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการพยายามนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ให้บรรดานักท่องเที่ยวได้บริโภค (พิทักษ์น้อยวงศ์ 2546)

สงขลาจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นแนวคิดใหม่เป็นความพยายามแสวงหาทางออกและสร้างความชอบธรรมให้กับการท่องเที่ยวที่กำลังประสบปัญหา โดยนำถนนนางงามมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อที่จะทำให้ท้องถิ่นหรือชุมชนกลับมามีชีวิตชีวา และสะท้อนความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ผ่านการให้ความหมายว่าเป็นวิถีชีวิตในอดีตที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ซึ่งในการท่องเที่ยวบริเวณถนนนางงามได้นำความเป็นอดีตที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตชุมชนซึ่งปรากฏในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิเช่น นั่งสามล้อชมเมือง, Singora Tram Tour (นั่งรถชมเมือง เล่าเรื่องสงขลา) เป็นต้น อีกทั้งย่านเมืองเก่าสงขลาที่ประกอบไปด้วย ถนนนครนอก ถนนนครใน และถนนนางงาม นั้นล้วนแล้วแต่เป็นถนนที่ผู้คนต่างใช้เดินทางติดต่อกับที่อื่นๆ และใช้ในการเดินทางติดต่อกับคนในชุมชน ทั้งยังมีตึกเก่ามากมายที่เรียงรายกันอยู่หน้าถนน แต่เมื่อสถาปัตยกรรมเหล่านั้นถูกผูกเข้ากับ โปรแกรมการท่องเที่ยว ย่านเมืองเก่าสงขลาจึงถูกให้คุณค่าที่แตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ ย่านเมืองเก่าสงขลาในอดีตมีวิถีชีวิตของผู้คนที่ใช้พื้นที่ของถนนในการสัญจร ติดต่อกันมาเป็นการให้ผู้คน ได้ชมความเป็นเมืองเก่าของถนนทั้งสามสาย ย่านเมืองเก่าสงขลาจึงถูกจัดเข้าในการท่องเที่ยวและถูกทำให้กลายเป็นสินค้า

จากปรากฏการณ์ข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามขึ้นมาว่าย่านเมืองเก่าสงขลาถูกสร้างหรือทำให้กลายเป็นสินค้าได้อย่างไร ในกระแสการท่องเที่ยวเพื่อที่จะทำให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่บริเวณย่านเมืองเก่าสงขลา ซึ่งเขาคำรงชีวิตตามปกติ แต่กลับถูกให้คุณค่าแตกต่างจากเดิม โดย ถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่ง

ของการท่องเที่ยวอันจะเป็นแนวทางในการสะท้อนคุณค่าของถนนนางงามและการให้ความหมายถึงการกลายเป็นสินค้าในกระแสการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการกลายเป็นสินค้าของสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าสงขลาในบริบทการท่องเที่ยว

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาการทำสถาปัตยกรรมให้เป็นสินค้าการท่องเที่ยวในพื้นที่ย่านเมืองเก่าสงขลา โดยใช้แนวคิดหลัก 3 แนวคิด ดังนี้

แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการกลายเป็นสินค้าของ Appadurai (1968) มาวิเคราะห์ถึงการสร้างคุณค่าและการให้ความหมายของย่านเมืองเก่าของคนในสังคม ทั้งวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงของย่านเมืองเก่าที่ผู้คนให้คุณค่าเป็นถนนของการสัญจร และการใช้ชีวิตตามปกติ เปลี่ยนมาให้คุณค่าว่าเป็นย่านที่มีความงามที่มีสถาปัตยกรรมแบบชิโนยูโรเปียน ที่ควรค่าแก่การชื่นชมถูกทำให้กลายเป็นสินค้าภายใต้บริบทการท่องเที่ยว ซึ่ง Appadurai (1986 อ้างถึงใน ปริญญา ลิ้มโอฬารสุขสกุล 2554) กล่าวว่ากระบวนการกลายเป็นสินค้า (Commoditization) เป็นการศึกษาชีวิตประวัติของสิ่งของโดยมองสิ่งของในฐานะสิ่งสร้างทางวัฒนธรรมที่ถูกนิยามให้มีความหมายเฉพาะเจาะจง และได้รับการจำแนกหรือยกเลิกการเป็นวัตถุหรือสินค้า “สินค้า” จึงเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั่วไป กระบวนการกลายเป็นสินค้าจึงขึ้นอยู่กับ การซ้อนทับกันอย่างสลับซับซ้อนขององค์ประกอบต่างๆ ทั้งเรื่องเวลา วัฒนธรรม และสังคม หากสิ่งบางอย่างมีคุณลักษณะที่แปรผันเป็นสินค้าไม่ได้ มีช่องทางนำเสนอตัวเป็นสินค้า และมีบริบทเหมาะสมต่อการซื้อขาย สิ่งของเหล่านั้นก็เป็นสินค้าด้วยตัวเองได้

แนวคิดเรื่องพื้นที่

ผู้วิจัยใช้แนวคิดของ Lefebvre (1991) ในการนำมาศึกษาถึงการในพื้นที่ย่านเมืองเก่าในการสร้างความหมายต่อพื้นที่ย่านเมืองเก่า ซึ่ง Lefebvre (1991 อ้างถึงใน หทัยรัตน์ ทองสกุล 2554) ยังได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ไว้อีกด้วยว่า พื้นที่นั้นถูกสร้างโดยการผ่านเวลา และมักจะแสดงตัวเองในฐานะที่เป็นเหมือนดังชิ้นส่วนที่มาประกอบเข้าด้วยกัน โดยการเชื่อมสัมพันธ์กันด้วยเวลา ดังนั้นแต่ละพื้นที่จึงมีลักษณะทางประวัติศาสตร์ของตนเอง ประวัติของพื้นที่จึงไม่ใช่สิ่งอื่นใดนอกจากประวัติศาสตร์ของการดำรงอยู่ของพื้นที่ และเป็นผลผลิตหรือสิ่งที่ถูกผลิต จากกิจกรรมที่รวมเอาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการท่องเที่ยวมาวิเคราะห์ถึงบริบทของสงขลาในกระแสการท่องเที่ยวซึ่งแนวคิดการท่องเที่ยวได้กล่าวถึงวัฒนธรรมของชุมชนส่งผลให้วัฒนธรรมของชุมชนถูกทำให้กลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบกับกระแสการท่องเที่ยว พบว่า กระบวนการวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า

ซึ่งชาวบ้านมิได้เป็นฝ่ายผู้ถูกระทบที่จริงแล้วเขามีส่วนร่วมอย่างมากในการลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลง ประเด็นอยู่ที่ เราจะประเมินการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างไร การประเมินในเชิงลบอาจแฝงนัยว่าผู้ ประเมินมองว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่มีแก่นแท้ บางอย่างที่ควรสงวนและไม่ควรเปลี่ยนแปลง ทั้งที่จริงแล้วเรา ต่างตระหนักว่าสังคมมนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงไปได้ทุกวัน Picard (2008 อ้างถึงใน ยุทธกาน ดิสกุล 2553)

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ ย่านเมืองเก่าสงขลา เนื่องจากในบริเวณย่านเมืองเก่าสงขลาเป็นย่านที่มีชื่อเสียงด้านสินค้า “ของหอยบ่อ ยาง” และด้านสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาอย่างไม่ขาดสายและนำไปสู่ การท่องเที่ยวในที่สุด โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น คณะกรรมการชุมชน กลุ่มพ่อค้าแม่ค้า กลุ่มสามล้อรับจ้าง เป็นจำนวน 10 คน ประเด็นที่ใช้ศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นประเด็นที่ศึกษาในความเป็นมาของย่าน เมืองเก่าสงขลา ความหมายที่คนให้ต่อถนนในย่านเมืองเก่า กระบวนการประกอบสร้างย่านเมืองเก่าให้ กลายเป็นสินค้า ในด้านของผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ เจ้าหน้าที่เทศบาล กลุ่มภาคีคนรักสงขลา เจ้าหน้าที่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสงขลา นักท่องเที่ยว ประชาชนทั่วไป เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย บริษัททัวร์ เป็นจำนวน 10 คน ซึ่งประเด็นที่ศึกษาผู้ให้ข้อมูลรองนั้นเป็นประเด็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของ ย่านเมืองเก่า การให้ความหมายต่อถนนย่านเมืองเก่าสงขลา โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าไปร่วมในกิจกรรม และไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณย่านเมืองเก่า และสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีประเด็นที่สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการนำมาแจกหมวดหมู่ ตีความ และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัย

ก่อนการทำสถาปัตยกรรมให้กลายเป็นสินค้าภายใต้บริบทการท่องเที่ยว

หากจะกล่าวถึงเมืองเก่าสงขลาก็คงจะย้อนรอย 170 ปี ที่มีการฝังหลักชัยเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2385 ย่านเมืองเก่าของจังหวัดสงขลา เป็นที่รู้จักกันในนาม “สงขลาบ่อยาง” ในย่านเมืองเก่าสงขลามาจาก ครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย เนื่องจากในอดีตกลุ่มคน รุ่นแรกๆที่เข้ามาประกอบอาชีพค้าขายกับต่างชาติล้วน เป็นชาวจีนที่อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่ ทั้งนี้คนจีนยังมีความสนิทสนมกับพ่อค้าชาวจีนจากพื้นที่อื่นๆ มากกว่าคนไทยซึ่งเป็นคนพื้นถิ่น เช่น คนจีนจากจีนแผ่นดินใหญ่ สิงคโปร์ เมืองมะลังกา และเมืองปีนัง ซึ่งผลจากการค้าขายกับชาวต่างชาตินี้เองได้ส่งอิทธิพลถึงรูปแบบความเชื่อ รูปแบบการดำรงชีวิต และ รูปแบบสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าสงขลา ทั้งสถาปัตยกรรมเหล่านั้นต่างถูกสร้างเป็นบ้านเรือน

คำหับอยู่อาศัย และการค้าขายเป็นส่วนใหญ่(คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554)
 ดังเช่นเสียงสะท้อนถึงความเป็นมาในย่านเมืองเก่าในอดีตดังนี้

“เมื่อก่อนแถวนี้เป็นที่ขายของมีขายหมด ตั้งแต่อาหาร ขนมหวาน ขนมการอจี
 ปาท่องโก๋ ไปจนถึงขายขายถ้วยชาม เครื่องเหล็ก ตั้งขายข้าง ขายหน้าบ้านข้าง ”

(ลุงทองเอก (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 16 มิถุนายน 2555)

“คนกลุ่มแรกที่เข้ามาอยู่อาศัย ทำอาชีพค้าขายเป็นคนจีนฮกเกี้ยนที่เข้ามาทำประมง จับ
 ปลา ทอดปลาทอดโก๋”

(คุณตาสตุ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 7 กรกฎาคม 2555)

“วิ่งเล่นตั้งแต่ไม่ราดยาง บ้านแถวนี้เป็นห้องแถวชั้นเดียวบ้านสองชั้นข้าง...ขายของ
 หน้าบ้าน”

(ลุงเต้าฮวย (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 มิถุนายน 2555)

“แถวนี้เป็นป่าเกือบหมด มีบ้านไม่กี่หลัง บ้านใหญ่ๆเป็นของคนจีน”

(ป้าข้าวฟาง(นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 สิงหาคม 2555)

“ถีบบ่อย พาแม่ค้าทุกของมาขายที่ตลาด แรกก่อนหาม้ายหนูนราดยางที่ ดินลูกรัง
 อยู่เลย”

(ลุงจิ้มอด (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 5 มิถุนายน 2555)

“นั่งสามล้อ ไปโรงเรียน สามล้อมีเยอะ ราคา 50 สตางค์”

(ลุงข้าวเฒ่า (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 14 กรกฎาคม 2555)

“จีนที่อยู่ย่านนี้มีฮกเกี้ยน ไทหล่า กงสิ่ว แต่จิว ฮาก้า ขายของทั้งนั้น แต่ฮกเกี้ยนจะเข้า
 มาแรกๆ เจ้าเมืองก็ฮกเกี้ยนนะ ส่วนใหญ่ค้าขายจนร่ำรวย มีบ้านแถวนครนอก นครในทั้งนั้น”

(อาม่าเต้าหู้หยี่ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 7 กรกฎาคม 2555)

“สาวๆตั้งขายขนมขายหน้าบ้าน ตั้งขายนิตน้อย ใส่ใบตอง ห่อด้วยกระดาษ คนแถวนี้
 แหละซ้อ”

(คุณชายสัมปณินี (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 สิงหาคม 2555)

“ตื่นเช้าตี 5 มาละหมาด เสร็จก็กิน โรตีสานี่แหละ แล้วนั่งสามล้อแรกก่อน 50 สตางค์
 ไปตลาดมั่ง ไปนุ่นไปนึ่ง”

(เปาะจิโรตี (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 มิถุนายน 2555)

“แรกก่อนคนยังบ้านคนจีนเพ เป็นเจ้าคนนายคนเพนิ เขารวยแหละ เราไปรับจ้างเขา
หมูนไอดีมบั้ง แบกหามบั้ง ทำทั้งเพนิ”

(คุณตาทองม้วน (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 มิถุนายน 2555)

คำกล่าวข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของเสียงอันหลากหลายของผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ในย่านเมืองเก่าที่
เล่าผ่านภาพความจำในอดีต คำบอกเล่าของบรรพบุรุษ ที่ชี้ชวนให้เห็นถึงภาพในวันวานของย่านเมืองเก่าได้
เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่าสถาปัตยกรรมเหล่านั้นถูกประกอบสร้างมาเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย
และค้าขาย ทั้งย่านเมืองเก่าในอดีตเป็นเพียงพื้นที่ถนนที่ใช้เดินทางติดต่อ ค้าขาย และที่อยู่อาศัยของคนใน
ชุมชนเท่านั้น ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในย่านเมืองเก่าที่ส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่เข้ามาบุกเบิก
และประกอบอาชีพค้าขาย ส่งผลให้พวกเขาเหล่านั้นมีนิสัยในการทำธุรกิจที่รู้จักเก็บตอออม ขยัน ซื่อสัตย์
อดทน อยู่กันอย่างเรียบง่าย ทำให้คนจีนจากแผ่นดินใหญ่ สิงคโปร์ มะละกา และปีนัง ที่เข้ามาค้าขายจน
ร่ำรวยสามารถนำวัฒนธรรมการสร้างอาคารบ้านเรือนสถาปัตยกรรมที่ตนเองได้รับอิทธิพลจากการเป็น
อาณานิคมของชาติตะวันตก เช่น โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ เป็นต้น ได้นำมาผสมผสานกับวัฒนธรรม
ตนเองจนกลายเป็นอาคารพาณิชย์แบบจีนผสมตะวันตกหรือเรียกว่า Chino European ที่เห็นทุกวันนี้

การทำสถาปัตยกรรมให้กลายเป็นสินค้าภายใต้บริบทการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวภายในพื้นที่อำเภอเมืองสงขลานั้นนับว่าเกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ซึ่งจาก
เดิมจุดขายของสงขลาที่สำคัญก็คือแหลมสมิหลา ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพที่สวยงาม อย่างไรก็ตามเมื่อ
รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างจริงจัง
ส่งผลให้รูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเมืองสงขลาเปลี่ยนไป พื้นที่การท่องเที่ยวได้ถูกโยกย้ายจาก
สถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติไปสู่สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งก็คือ ภายในบริเวณตำบล
บ่อทราย อำเภอเมือง หรือที่เรียกกันว่าย่านเมืองเก่านั่นเอง ซึ่งภายในย่านเมืองเก่านี้ประกอบไปด้วย
วัฒนธรรมที่หลากหลายและมีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเอง ส่งผลให้ชุมชนจากเดิมที่เงียบสงบเปลี่ยนไปสู่
ชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มเข้ามามากขึ้นและได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

จากนโยบายของรัฐที่มีการจัดทำโครงการพัฒนาขีดความสามารถในการอนุรักษ์และพัฒนาย่าน
เมืองเก่าเมื่อ พ.ศ. 2546 เพื่อให้เมืองเก่าซึ่งเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยว
ได้รับการคุ้มครองให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ถือเป็นไปเบิกทางให้ทุกชุมชนร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์
เมืองเก่าของตน และสงขลาได้ตอบรับอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2554 โดยการทำให้โครงการขกร่างแผนแม่บท
การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าสงขลา ซึ่งถือเป็นการเปิดตัวในการฟื้นฟูอนุรักษ์ย่านเมืองเก่าทั้งยังส่งเสริม
การท่องเที่ยวอย่างเต็มตัวอีกด้วย

สำหรับสินค้าทางวัฒนธรรมที่ชุมชนย่านเมืองเก่าได้นำมาปรับหรือประยุกต์ใช้เพื่อเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวที่ประกอบไปด้วย การนั่งสามล้อชมเมือง นั่งรถรางชมเมือง(Singora Tram Tour) ซึ่งแต่ละกิจกรรมนั้นล้วนต้องการนำเสนอการชมเมืองเก่า ชมสถาปัตยกรรมต่างๆของเมืองเก่าแห่งนี้ด้วยกันทั้งสิ้น

สถาปัตยกรรมที่ผ่านกาลเวลาและร่วมสมัยมาจวบจนปัจจุบัน อาคารบ้านเรือนโบราณเหล่านี้ได้กลายมาเป็นจุดสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามายังพื้นที่ ความน่าสนใจของอาคารบ้านเรือนในแถบนี้เป็นไปในรูปแบบของความแตกต่างที่ลงตัว กล่าวคือ โดยอาคารแบบสงขลาจะมีความแตกต่างจากอาคารบ้านเรือนของปักษ์ใต้ซึ่งถือเป็นที่ได้รับอิทธิพลจากจีนทำให้เป็นมรดกโลก เมืองมะละกา และเมืองภูเก็ต เมืองเหล่านี้จะมีสถาปัตยกรรมคล้ายกันทั้งเมือง แต่อาคารบ้านเรือนเมืองสงขลาจะแตกต่าง คือ ลักษณะบ้านมีรูปแบบหลากหลายคละกันทั้งย่าน เช่น ตึกแถวแบบจีนดั้งเดิม อาคารพาณิชย์แบบจีนผสมแบบตะวันตกหรือเรียกว่า Chino European รวมทั้งบ้านแบบไทยและมุสลิม ผสมผสานกันอยู่ในบริเวณเดียวกัน (คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา 2554)

จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปรูปแบบของอาคารบ้านเรือนย่านเมืองเก่าสงขลาได้ดังนี้

1. สถาปัตยกรรมแบบจีนดั้งเดิม ในย่านเมืองเก่าสงขลาจะมีห้องแถวแบบจีนดั้งเดิมทั้งชั้นเดียวชั้นครึ่ง และสองชั้น ลักษณะพิเศษของห้องแถวแบบนี้คือ เป็นห้องแถวที่มีหน้าแคบแต่ลึก ผนังก่ออิฐก้อนใหญ่ ฉาบปูน กระเบื้องมุงหลังคาทำด้วยอิฐดินเผา ใ้คั้งนูนแบบจีน ชายคาจะสั้น หน้าต่างเป็นช่องขนาดเล็กและแคบไม้ฉิมทำกันสาด บริเวณภายในอาคารส่วนหน้าจะใช้รับแขก มีลานโล่งเปิดกลางบ้าน และมีบ่อน้ำ เป็นการแยกการใช้สอยพื้นที่ส่วนหน้ากับพื้นที่ส่วนหลังบ้าน ซึ่งเป็นห้องครัว หรือห้องนอน

2. สถาปัตยกรรมแบบจีนผสมสถาปัตยกรรมตะวันตก (อาคารไม้ผสมก่ออิฐฉาบปูน) ลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียวหรือสองชั้น ห้องแถวแบบนี้เป็นห้องแถวที่ก่อสร้างด้วยวัสดุก่ออิฐผสมเครื่องไม้ หลังคาทรงจั่วมุงกระเบื้องดินเผา ประตูด้านหน้าเป็นบานฝาเฟี้ยมแบบจีน ส่วนบนของบ้านมีช่องระบายอากาศ เป็นอาคารโปร่งตรงส่วนหน้ามักใช้สำหรับค้าขาย ส่วนตรงกลางบ้านจะเป็นลานโล่ง และมีบ่อน้ำ

3. สถาปัตยกรรมห้องแถวแบบชิโน-ยูโรเปียน (อาคารตึกก่ออิฐฉาบปูน) มีโถงกลางบ้านจะยังเป็นลานโล่งตามคคิความเชื่อแบบจีน ในขณะที่ลวดลายประดับจะเป็นลักษณะดอกไม้และผลไม้มงคลในกรอบรูปปั้นแบบตะวันตก แต่จะไม่มีทางเดินหน้าอาคารที่เรียกว่าหงอคำก็แบบภูเก็ต และเกาะปีนัง สังเกตบนหลังคาจะมีคาค้ำสำหรับนั่งรับลมทะเล

4. สถาปัตยกรรมแบบผสมจีน ยุโรป และมุสลิม เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ยังปรากฏความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยแบบจีนคือมีโถงตรงกลาง มีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมแบบยุโรปในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 ต่อเนื่อง รัชกาลที่ 6 เช่นหน้าต่างหัวเสาและมีลวดลายปูนปั้น แต่ที่น่าแปลกใจคือมีลายดาว และการใช้สีอาคารเหมือนมุสลิมคือสีเขียว สีเหลืองทอง และสีอิฐอ่อนของเนื้อไม้ เป็นอาคารที่มีลักษณะพิเศษสำรวจพบเพียงไม่กี่หลัง แสดงถึงความหลากหลายทางเชื้อชาติศาสนา

อย่างไรก็ดีสถาปัตยกรรมต่างๆเหล่านี้ของย่านเมืองเก่า บ้างก็อยู่ในสภาพชำรุด ทรุดโทรม บ้างก็มีการต่อเติม หรือบางแห่งมีการทุบและสร้างใหม่ ซึ่งทำให้เทศบาล กรมศิลปากร ภาควิชาอนุรักษ์เมืองสงขลา ได้เข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ ดูแล สถาปัตยกรรมของย่านเมืองเก่า จึงส่งผลให้มีการวางแผนอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่าสงขลาขึ้น ซึ่งได้ทำความเข้าใจกับคนในพื้นที่ในการให้อนุรักษ์บ้านเก่าให้มากที่สุด หรือหากมีการต่อเติมก็ควรจะได้ใกล้เคียงกับแบบเดิมให้มากที่สุด

“ก็อยากให้ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ เห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ อาคารบ้านเรือน พยายามให้เขามองเห็นคุณค่าตรงนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นต่อไปได้”

(คุณสอดใส้ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 15 มิถุนายน 2555)

“เราพยายามสร้างปลูกฝังให้คนในชุมชนมองเห็นถึงคุณค่าของอาคารย่านเมืองเก่า ”

(คุณบ๊อบบี้ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 12 กรกฎาคม 2555)

“ส่วนของเราจะช่วยในเรื่องการประชาสัมพันธ์ให้คนเข้ามาเที่ยวในย่านเมืองเก่าสงขลาให้มากขึ้น เพราะปัจจุบันนักท่องเที่ยวนิยมความเก่า ย้อนยุคอะไรประมาณนั้น”

(คุณชลาเปา (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 20 สิงหาคม 2555)

“เราจะช่วยสนับสนุนให้เขามีกิจกรรมการจัดงานประจำปี เราช่วยจัดงานประชาสัมพันธ์ ใช้พวกสื่อต่างๆ แผ่นป้ายต่างๆ หรือแม้กระทั่งประวัติร้านค้าเราก็ทำให้เราให้คนไปพูดคุยกับคนในชุมชนทุกครั้ง เมื่อมีการจัดงานว่าเขาต้องการอะไรบ้าง ส่วนไหนเราช่วยได้เราก็ช่วย เพื่อให้ถนนทั้งสามสายนี้เป็นที่รู้จักมากขึ้น”

(คุณตุ๊กกี้ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 ตุลาคม 2555)

จากคำบอกเล่าดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงทุกฝ่ายร่วมกันผลักดันให้ย่านเมืองเก่าเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ซึ่งทุกฝ่ายต่างชี้ชวนในประเด็นการช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟู ประชาสัมพันธ์ ว่าสงขลาแห่งนี้ก็มีย่านเมืองเก่า ประจวบกับทุกวันนี้กระแสการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต (Nostalgia) เป็นที่นิยม ทำให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันผลักดัน เสนอชื่อย่านเมืองเก่าให้มีตัวตนในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเช่นทุกวันนี้

จากที่การท่องเที่ยวได้เข้ามามีบทบาทต่อย่านเมืองเก่าในรูปแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวในสงขลาได้พยายามฟื้นฟูและนำเอาวัฒนธรรมของผู้คน ทั้งนำเอาสถาปัตยกรรมแบบโบราณมาใช้ในการท่องเที่ยวในพื้นที่ย่านเมืองเก่าสงขลา โดยการใช้สามล้อ และรถราง เป็นยานพาหนะในการให้นักท่องเที่ยวได้นั่งชมเมือง ชมสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่า ซึ่งถือว่าย่านเมืองเก่าสงขลาถูกผลักดันให้กลายเป็นสินค้าในกระแสการท่องเที่ยวเช่นนี้ สังเกตได้จากมีการให้บริการของสามล้อรับ-ส่งที่หน้าพิพิธภัณฑสถานระงก์ จอดรับนักท่องเที่ยวจำนวน 2 คันต่อวัน โดยมีราคาค่าใช้บริการรอบเล็ก ใช้เวลา 1 ชั่วโมงครึ่ง 200 บาท รอบใหญ่ 2 ชั่วโมง 300 บาท

“ส่วนใหญ่จะปั่นเข้าไปในย่านเมืองเก่า แต่ครั้งในการปั่นจะไม่เหมือนกันขึ้นกับความต้องการของคนที่มาใช้บริการ แต่ส่วนใหญ่ให้แวะศาลหลักเมือง ร้านขายขนมของฝาก ถนนนครนอก นครใน นางงาม”

(คุณตาทองหยอด (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 มิถุนายน 2555)

ในด้านการให้บริการของรถรางชมเมือง (Singora Tram Tour) เป็นโครงการเที่ยวทั่วเมือง “นั่งรถชมเมือง เล่าเรื่องสงขลา” โดยเทศบาลนครสงขลา จัดให้บริการนักท่องเที่ยวให้ได้นั่งฟรี มีรถรางบริการนำเที่ยวจำนวน 3 คัน คันละ 32 ที่นั่งให้บริการทุกวัน วันละ 6 รอบ ตั้งแต่เวลา 09.00 – 15.00 น. โดยมีเส้นทางท่องเที่ยว คือ จุดออกรถพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ย่านเมืองเก่า ถนนนครใน ถนนนครนอก ถนนนางงาม ศาลหลักเมือง หาดชลาทัศน์ ปะติมากรรมทางพญานาค ปะติมากรรม 14 ชิ้นงาน สะดือพญานาค พญานาคพ่นน้ำ อนุสาวรีย์กรมหลวงชุมพร เขตอุดมศักดิ์ และเขาดังกวน กิจกรรมนี้เป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยว เนื่องจากการให้บริการฟรีตลอดเส้นทาง มีการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญในเมืองสงขลา

“ชอบนะกิจกรรม ทำให้คนรู้จักย่านเมืองเก่ามากขึ้น แต่ข้อเสียอยากให้มีจุดรับส่งเพิ่มเพื่อเขาขึ้นตรงไหนก็ได้ อยากให้มีจุดแวะหรือจุดจอดรถ สามารถให้นักท่องเที่ยวเดินซื้อของได้ แต่นี่ขับรดผ่านเลยๆ”

(คุณลุงเต้าคว่ำ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 10 มิถุนายน 2555)

“มีกิจกรรมพวกนี้ก็ดีนะทำให้คนมาเยอะ แต่ทำให้คนนั่งรดผ่านเลยๆ ไม่ได้แวะ มาเลยๆ ถึงก็ขับพ้น”

(คุณเป่าขนมบอกล (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 17 มิถุนายน 2555)

“มีการนั่งรถรางไม่ค่อยดีหรอก เดินดีกว่านะ ได้ชมสถาปัตยกรรมแบบ โบราณทำให้เข้าใจความเป็นไปของคนในอดีตจากสถาปัตยกรรมนะ”

(พี่โจ๊ก (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 20 พฤษภาคม 2555)

“ผมก็มาลองนั่งครับ แต่ผมฟังที่เขาบรรยายไม่ทัน มองไม่ทันด้วยครับ (หัวเราะ)”

(น้องลูกชิ้น (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 20 พฤษภาคม 2555)

“ได้นั่งก็สนุกดีค่ะ ได้ความรู้จากการชมสถาปัตยกรรมแบบชิโนยูโรเปียน ดูโน้นดูนี่ มากับเพื่อนก็ยังสนุกได้นั่งรถเที่ยวรอบเมืองด้วยค่ะ”

(น้องเค็ก (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 20 พฤษภาคม 2555)

จากเสียงสะท้อนดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าสามล้อถูกทำให้กลายเป็นสินค้าโดยให้คุณค่าจากการรับ-ส่งคนโดยสาร กลายมาเป็นรับใช้การท่องเที่ยว โดยพานักท่องเที่ยวชมเมืองอย่างไม่ขาดสาย ในส่วนของรถรางก็ชี้ภาพให้ถึงความพยายามในการที่จะผลักดันสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ของเมืองสงขลา นั่นคือ ย่านเมืองเก่า ให้เป็นที่รู้จักแก่สายตานักท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตามสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่าสงขลาได้มีการผสมผสานของผู้คนจากหลากหลายชาติพันธุ์สะท้อนให้เห็นผ่านสถาปัตยกรรมในรูปแบบของบ้านเรือนต่างๆ ซึ่งทำให้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในพื้นที่สงขลาฝั่งบ่อทราย ปัจจุบันเมื่อการท่องเที่ยวเข้ามา ทางชุมชนจึงมีรูปแบบการอนุรักษ์สภาพอาคารบ้านเรือนเพื่อเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่โดยมีการร่วมมือกับทางหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยการกำหนดแบบแผนการปลูกสร้างอาคารใหม่หรือแนวทางการอนุรักษ์สภาพบ้านเก่า โดยเน้นให้เกิดความเป็นรูปแบบเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นบ้านเก่าหรือการก่อสร้างอาคารใหม่โดยพยายามทำรูปแบบให้เหมือนกับสภาพบ้านเก่าแก่ให้มากที่สุด นอกจากนี้กระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะที่เรียกว่า การโหยหาอดีต (Nostalgia) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ถวิลหาบรรยากาศ ความคุ้นเคยครั้งเก่านั้นกำลังเป็นที่นิยมในหมู่บรรดานักท่องเที่ยว และยังมีส่วนกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวหลงใหลเข้ามาเที่ยวในย่านเมืองเก่ามากขึ้น อย่างไรก็ตามไม่เพียงแต่ภาครัฐที่พยายามฟื้นฟูรณรงค์ให้ย่านเมืองเก่ากลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเท่านั้น ทั้งยังมีส่วนในการประกอบสร้างย่านเมืองเก่าสงขลาให้กลายเป็นสินค้า แต่ผู้คนในชุมชนที่ค้าขายในย่านเมืองเก่าส่วนใหญ่ก็พยายามให้คุณค่าความหมาย ของย่านเมืองเก่าที่แตกต่างไปจากอดีตที่เป็นเพียงแต่ถนนเส้นหนึ่งเป็นที่อยู่อาศัย ใช้เป็นพื้นที่ค้าขายกันภายในชุมชน กลายมาเป็นพื้นที่ที่ต้องใช้รองรับการท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนนั้นมีความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนในการร่วมกันสร้างภาพความเป็นเมืองเก่าอย่างชัดเจน คือ ชุมชนจะทำหน้าที่ดูแล ปรับปรุงสภาพบ้านเรือนที่เก่าแก่ ส่วนหน่วยงานต่างๆจะทำหน้าที่คอยให้คำแนะนำและประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยว

การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวในภาพลักษณ์ของย่านเมืองเก่าสงขลามีลักษณะการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม ซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไป เพราะการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมนั้นมีเฉพาะภาพทิวทัศน์ที่เกิดจากทิวทัศน์ธรรมชาติ แต่ในขณะที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไม่สามารถแยกชีวิตผู้คนท้องถิ่นออกไปได้ เพราะภาพที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวผู้นั้นเป็นภาพของวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นเป็นตัวแสดงโดดเด่นร่วมอยู่ในเวทีนั้นด้วย ประกอบกับจากภาพที่สวยงามของสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่นักท่องเที่ยวต่างชื่นชมและให้ความสนใจเป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้สินค้าวัฒนธรรมของย่านเมืองเก่าสงขลา นั่นก็คือ การทำสถาปัตยกรรมให้กลายเป็นสินค้าในบริบทการท่องเที่ยว โดยการนำสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่เรียงรายกันอยู่หน้าถนนนั้นผูกเข้ากับกับ โปรแกรมการท่องเที่ยว ย่านเมืองเก่าจึงถูกให้คุณค่าที่แตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ ย่านเมืองเก่าสงขลาในอดีตวิถีชีวิตของผู้คนที่ใช้พื้นที่ของถนนใน

การสัญจร ติดต่อกันมา เป็นการให้ผู้คนได้ชมความเป็นเมืองเก่าของถนน ย่านเมืองเก่าจึงถูกจัดเข้าในการท่องเที่ยวและถูกทำให้กลายเป็นสินค้า ซึ่งสอดคล้องแนวคิดการกลายเป็นสินค้าของ Appadurai (1986) เป็นการศึกษาการให้คุณค่าของสิ่งของ โดยมองสิ่งของในฐานะสิ่งสร้างทางวัฒนธรรมที่ถูกนิยามให้มีความหมายเฉพาะเจาะจง ตามแนวคิดของ Appadurai (1986) มองว่าเป็นการให้คุณค่าของวัตถุสิ่งของ เช่นเดียวกับย่านเมืองเก่าสงขลาที่ผู้คนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้ให้คุณค่าต่อย่านเมืองเก่าที่แตกต่างจากที่เคยเป็นมาในอดีต ทั้งยังมีส่วนร่วมและช่วยกันผลักดันให้ย่านเมืองเก่าถูกทำให้กลายเป็นผลผลิตอย่างหนึ่งทางการท่องเที่ยว ซึ่งนั่นก็คือการถูกลดทอนคุณค่าของสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าสงขลาเดิมให้กลายเป็นเพียงแค่สินค้าที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาบริโภคนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา. 2554. เอกสารประกอบการรับฟังความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่า. สงขลา: คณะทำงานแผนพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลา.
- ชูเกียรติ นพเกตุ. 2542. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.
- ปริญญา ลิ้มโอฬารสุขสกุล. 2554. มวยไทย : กระบวนการกลายเป็นสินค้าในกระแสความทันสมัย. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พิทักษ์ น้อยอังคลัง. 2546. กระบวนการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าการท่องเที่ยวในภาคอีสาน. ปริญญาโท ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต (โทศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยุทธกาน ดิศกุล. 2553. ประเพณีประดิดฐ์ และอัตลักษณ์ชุมชนคลองแห. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาบัณฑิต, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2554. แผนงาน/โครงการอนุรักษ์พัฒนาและบริหารจัดการเมืองเก่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: กรุงเทพฯ. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- หทัยรัตน์ ทองสกุล. 2554. พื้นที่น้ำชา: พื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมของชุมชน. สารนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- Appadurai, Arjun. 1986. *The Social Life of Thing: Commodities in Culture Perspective*. New York: University of Cambridge.
- Lefebvre, Henri. 1991. *The Production of Space*. Translated by Nicholson-Smith, Donald, London:Blackwell.
- Picard, Michel. 2008. *Balinese Identity as Tourism Attraction: From Cultural Tourism to Bali*. Bali: Tourism studies.

ลูกจิ้น (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, สุนิสา มุณีเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ย่านเมืองเก่าสงขลาเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2555.

สตู (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, สุนิสา มุณีเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ย่านเมืองเก่าสงขลาเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2555.

สอดไต้ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, สุนิสา มุณีเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ย่านเมืองเก่าสงขลาเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2555.

สัมปंनी (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, สุนิสา มุณีเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ย่านเมืองเก่าสงขลาเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2555.

สุกี้ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, สุนิสา มุณีเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ย่านเมืองเก่าสงขลาเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2555.

